

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 94

София, понеделникъ, 6 юний

1932 г.

98. заседание

Понеделникъ, 30 май 1932 г.

(Открито отъ подпредседателя Н. Захариевъ въ 14 ч. и 40 м.)

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народни представители	2053	Бюджетопроектът за разходитъ презъ 1932/1933 финансова година по Министерството на земледелието и държавнитъ имоти. (Докладване и разискване)	2067
Предложение за освобождаване доставката на гербови марки отъ гербовъ налогъ и др. (Съобщение)	2053	Дневенъ редъ за следващото заседание	2083
Законопроектът за урегулиране цената на розовия цвѣтъ. (Второ четене)	2053		

Председателстващъ Н. Захариевъ: Понеже има нужното число народни представители, обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители: Алексиевъ Никола, Апостоловъ Драгомиръ, Бойчиновъ Михаилъ, Бончевъ Тодоръ, Бошнаковъ Тодоръ, Бояджиевъ Стефанъ, Бъчваровъ Василь, Василевъ Йото, Гаговъ Петъръ, х. Галибовъ Юсеинъ, Ганевъ Георги, Гашевски Никола, Георгиевъ Павелъ, Георгиевъ Стойчо, Георгиевъ Стоянъ, Говедаровъ Георги, Даскаловъ Стефанъ, Димовъ Вергилъ, Джанкарлашлийски Димитъръ, Димитровъ Коста Желевъ, Димчевъ Василь, Дойчиновъ Стефанъ, Дукновъ Иванъ, Ецовъ Борисъ, п. Захариевъ Захари, Икономовъ Андрей, Илиевъ Стойко, Йонетовъ Георги, Йотовъ Никола, Казанаклиевъ Георги, Караджовъ Костадинъ, Каракашевъ Никола, Кирчевъ Стефанъ, Киселички Христо, Константиновъ Тома, Кънчевъ Теодоси, Кушевъ Теодко, Лоловъ Господинъ, Лоловъ Сава, Лулчевъ Коста, Малжаровъ Рашко, Маринчевъ Георги, Мартулковъ Алекси, Мечкарски Тончо, Милановъ д-ръ Кънчо, Момчиловъ Стоянъ, Момчиловъ Тодоръ, Мустафовъ Али, Найденовъ Никола, Нейковъ Димитъръ, Пахайотовъ Петъръ, Петковъ Борисъ, х. Петковъ х. Георги, Петковъ Стефанъ, Петровъ Методи, Петровъ Никола, Пиронковъ Александъръ, Поповъ Стоянъ, Радевъ Георги, п. Рачевъ Иванъ, Симеоновъ Иванъ, Синиерски Младенъ, Славовъ Кирилъ, Стамболиевъ Никола, Статевъ Христо, Стояновъ Петко, Таслаковъ Цвѣтко, Тахировъ Хафузъ Юсеинъ, Тодоровъ Димитъръ, Томчевъ Ангелъ, Тонковъ Тодоръ, Тошевъ Никола, Христовъ Александъръ, Цановъ Стефанъ, Циганчевъ Анастасъ, Чирпанлиевъ д-ръ Никола, Шидерски Едрю, Юртовъ Георги и Янакиевъ Василь)

Съобщавамъ на Събранието, че бюрото е разрешило отпускъ на следнитъ г. г. народни представители:

- На г. Никола Стамболиевъ — 1 день;
- На г. Костадинъ Караджовъ — 2 дена;
- На г. Андрей Икономовъ — 10 дни и
- На г. Кирилъ Славовъ — 8 дни.

Народниятъ представител г. Анастасъ Циганчевъ се е ползувалъ съ 20 дни отпускъ. Моли да му се разреши допълнително 2-дневенъ отпускъ. Следва Събранието да му разреши искания отпускъ. Моля г. г. народнитъ представители, които сж съгласни да се разреши исканиятъ отпускъ, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представител г. Деневъ Андрей Пеневъ се е ползувалъ съ 39 дни отпускъ. Моли да му се разреши допълнително 2-дневенъ отпускъ по домашни причини. Следва Събранието да му разреши искания отпускъ. Моля г. г. народнитъ представители, които сж съгласни да се разреши исканиятъ отпускъ, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Постъпило е предложение за освобождаване доставката на гербови марки отъ гербовъ налогъ и др. (Вж. прил. Т. I, № 80)

Пристъпваме къмъ първа точка отъ дневния редъ — **второ четене на законопроекта за урегулиране цената на розовия цвѣтъ.**

Моля, г. докладчика да го докладва.

Докладчикъ Д. Тотевъ (д): (Чете)

„ЗАКОНЪ“

за урегулиране цената на розовия цвѣтъ“.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представител г. Григоръ Василевъ.

Г. Василевъ (д. ст): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Приетиятъ на първо четене законопроектът за урегулиране цената на розовия цвѣтъ бѣше разгледанъ отъ комисията и въ него се внесе много съществени поправки, въ посока на едно значително подобрене и затова можемъ да съкратимъ дебатитъ. Сега сме въ пѣтя на по-правилното разрешение на въпроса. Но все пакъ, г. г. народни представители, има нѣща, които, мене ми се струва, сж отъ значение да се обсъдятъ тукъ, и азъ ще настоявамъ и ще моля народното представителство да се съгласи на нѣкои малки промѣни — макаръ че не може съ това да решимъ цѣлата проблема за розовата култура — за да бжде законопроектътъ по-целесъобразенъ, по-пълненъ и по-полезенъ за страната и специално за розопроизводителитъ.

Законопроектътъ урежда въпроса за минималната цена на килограмъ розовъ цвѣтъ и предвижда за червения розовъ цвѣтъ 7 л. минимална цена, надъ която всѣки заин-

* За текста на законопроекта, приетъ на първо четене, вж. прил. Т. I, № 78.

тересованъ може да даде, но отъ която никой не може да свъзе, и за бѣлия розовъ цвѣтъ половината отъ тая цена, значи 3.50 л. По въпроса за цената чувамъ отъ нѣкои заинтересовани кръгове да се казва, че е висока. Азъ смѣтамъ, че опредѣлената въ законопроекта цена е близка до тая, която трѣбва да бѣде минимална. Ако правителството нѣма нищо, че тя може незначително да бѣде промѣнена въ интереса на самата работа, въ интереса на самитѣ производители, това не е отъ капитално значение. Въ всѣки случай, тая минимална цена е най-добрата, или най-близката до она, която трѣбва да се установи. По-големата и по-сѣществената грижа на законопроекта е да се гарантира изплащането на тая цена, тъй като, г. г. народни представители, въ миналото ние имаме голѣми нещастия въ Розовата долина отъ надуването на цената и незаплащането почти нищо на розопродовителитѣ. Въ 1930 г. цената бѣше покачена изкуствено главно отъ едно лице, г. Ботю Митевъ, до 22 л. килограма, и тази цена на първо време зарадва населението, но той не заплати тая цена, може да се каже не заплати почти нищо отъ нея — надали е заплатилъ и 10% — и розопродовителитѣ останаха само съ утешението или съ надеждата, че ще иматъ много добъръ доходъ отъ розовото цвѣте, отъ розовата култура. Вследствие на тия повишения на цената надъ нормата, особено съ огледъ на общата стопанска криза, се получиха именно лошитѣ послѣдствия, че онѣзи фабриканти или купувачи, които можеха да платятъ, получиха продукта на висока цена и не можаха да го продадатъ, или пъкъ мъчно го продаватъ, продаватъ го отчасти и то съ голѣми загуби. Кооперациитѣ приготвиха голѣми количества розово масло, но не успѣха да продадатъ нищо или продадохъ съвършено малко отъ това, което иматъ въ каситѣ на Земледѣлската банка. Къмъ това трѣбва да се прибави и елинието на стопанската криза, която въ дадения случай се отрази въ смисълъ, че купувачитѣ на скъпи парфюми намаляватъ. По-рано срѣднитѣ съсловия, даже работницитѣ — както е въ Съединенитѣ щати — си позволяваха лукса да купуватъ по-скъпи парфюми, а сега вече синтетичнитѣ масла на Германия и други страни, макаръ да не сѣтъ луксозни и да нѣматъ сѣщитѣ качества, намиратъ полесно купувачи, защото сѣ значително по-евтини. Това обстоятелство затруднява продажбата на розовото масло както на нашитѣ търговци, така и на кооперациитѣ и ние се намираме въ твърде тежко положение, имаме голѣми резерви отъ готовъ продуктъ, а нѣмаме купувачи. Тѣ купуватъ твърде бавно, на много малки части и на много ниски цени. Отъ тамъ се появява нуждата да отидемъ къмъ едно нормализиране, или, както законопроектъ казва, къмъ едно урегулиране на цената на розовото цвѣте.

Обикновено се казва, че България има монопола на производство на розово масло. Въ сѣщностъ, ние нѣмаме абсолютенъ монополъ, защото къмъ срѣдното производство, което имаме, 2—3 хиляди килограма розово масло годишно, се прибавя производството на Сирия, на Мала-Азия, която дава около 800 кгр. розово масло, и на Франция, която произвежда въ нѣкои свои области около 80—100 кгр., макаръ тя да прави и маса опити въ оазиситѣ на Сахара, за да произвежда този продуктъ, нуженъ за нейната парфюмерийна индустрия. Французитѣ въ това отношение сѣ най-големитѣ изследователи и най-големитѣ работници, за да могатъ да си произведатъ сами продукта, отъ който тѣхната индустрия има нужда, и който продуктъ не лесно биха се съгласили да замѣнятъ съ изкуственитѣ синтетични масла, а биха предпочели да го произвеждатъ на своя територия. Въпрѣки всички тия опити тѣ досега не сѣ успѣли. Цѣла Франция произвежда розово масло по-малко, отколкото се произвежда въ Рахманларе. И изгледитѣ за нѣкакъвъ успѣхъ, за да станатъ евентуално конкуренти, не сѣ особено заплашители за насъ. Въ всѣки случай, грижатъ за розовата култура би трѣбвало да бѣдатъ значително по-големи, а ние много малко сме ги полагали. Тая гѣнка, която имаме въ нашата земя — Розовата долина — е, изглежда, въ цѣлия свѣтъ най-интересната, най-добрата и най-пригодената отъ природата за тая култура, която дава розовия цвѣтъ, може би и за редица други ароматични растения.

И затова азъ предлагамъ, и предлагамъ настоятелно — и бихъ желалъ да се изпълни сега или поне въ едно близко бъдеще — да предвидимъ, независимо отъ цената на розовия цвѣтъ, една много малка добавка, 10 стотинки, да кажемъ примѣрно, на килограмъ червено цвѣте и 5 стотинки за бѣлото, за създаването на единъ фондъ къмъ Земледѣлската банка. Той нѣма да бѣде държавенъ фондъ. Безспорно, този фондъ ще се управлява и ще се урежда съгласно единъ правилникъ, който трѣбва да издаде ръководителътъ на цѣлата тая стопанска политика — Министерството на земледѣлието. Но азъ заявявамъ, че съ тая

малка сума, която ще бѣде, но точно пресметания — ако се приеме този размеръ на допълнителна такса, който азъ предлагамъ — около 500 хиляди лева годишно, ние ще можемъ да постигнемъ единъ траенъ резултатъ и въ течение на петъ години да възобновимъ, да подмладимъ цѣлата Розова долина и да я превърнемъ на една истинска розова градина.

Каква ще бѣде тая грижа, въ какво собствено тя ще се изрази, за какво ще отидатъ тия срѣдства? Тия 500 хиляди лева сѣ напълно достатъчни, за да може опитното поле въ Казанлъкъ, а може би и участитѣ въ Карлово и Сопотъ, да се заематъ съ създаване на добъръ посадоченъ материалъ за розови градини въ цѣлата Розова долина. Трѣбва да се направятъ промѣни въ розовитѣ градини чрезъ посадоченъ материалъ отъ нашитѣ дивни минки, които сѣ най-добрата подставка за розитѣ. Трѣбва, следователно, да привикнемъ нашитѣ производители да правятъ истински розови градини, а не розовата градина отъ декартъ-жа, която притежава едно семейство, да бѣде като едно запуснато мѣсто, съвършено лишено отъ всѣкакви грижи, предметъ на всевъзможни болести, безъ да се чисти, безъ да се отглежда както трѣбва, и по този начинъ културата да запада. Подобрението на розовата култура, преди всичко, чрезъ по-добъръ посадоченъ материалъ е първата стѣпка, ако ние искаме да гарантираме на селянина-розопродовителъ единъ по-голямъ доходъ отъ декартъ розова градина. Освенъ това трѣбва да се стремимъ по възможностъ да намалимъ до минимумъ производството на бѣлото розово цвѣте, а да засилимъ — даже да докараме до пълна хомогенностъ — производството на червеното розово цвѣте. Тая такса е малка, но ще бѣде много полезна. Азъ ще ви дамъ за примѣръ една такава такса, наложена отъ самитѣ експортно-търговци на яйца, която дава въ годината около 1 милионъ лева. Самитѣ търговци на яйца си наложиха единъ данѣкъ, една малка такса, която се събира по митницитѣ, на изнесена каса яйца, на заклати и живи птици. Министерството на земледѣлието има свои представители въ този фондъ и има всичката възможностъ да дава директиви, да праща компетентни представители, които могатъ да вѣнчаватъ, но голѣмо участие има и частната инициатива. Този фондъ за една година съществува, отъ лѣтото на 1930 г. до 1931 г., е направилъ единъ грамаденъ прогресъ. Работата, извършвана съ този 1 милионъ лева, се равнява, може би, на работата за 5 милиона лева разнишани отъ държавни чиновници или изразходвани безъ особенитѣ грижи на частната инициатива. Ето случай, когато ние бихме могли съ едно много малко облагане да създадемъ този фондъ. Той трѣбва да бѣде къмъ Земледѣлската банка, за да не се смѣсва неговитѣ бюджетъ съ тѣя на държавата. Министерството ще има пълна възможностъ да управлява този фондъ чрезъ частна инициатива и други компетентни лица. Но азъ заявявамъ, че ние трѣбва да изберемъ едно отъ двѣтъ: или да дадемъ на държавата, респ. на Министерството на земледѣлието, тази минимална сума отъ 500 хиляди лева годишно, за да може за нѣколко години да възобновимъ, да подмладимъ, да разхубавимъ Розовата долина, да я направимъ истинска розова градина, или ще кажете: въ бюджета пари за фондъ нѣмаме, това ни се вижда, че е една дребнава работа, която нѣма значение — и ще продължава днешното положение. Бездействието ще бѣде едно претъпяване.

Азъ моля народното представителство да разбере и да оцени, че не се касае до нѣкакъвъ фантастиченъ планъ, не се касае до нѣщо неизпълнимо, че не се касае до нѣщо, което може да се оспора. Ако нѣкой посочи по-добъръ начинъ или друго срѣдство за постигане сѣщата целъ, азъ ще приема предложението му. Но ако никой нѣма да посочи друго срѣдство, той трѣбва да приеме което предложението или да гласува въ бюджета една такава сума, за което азъ твърде мъчно вѣрвамъ, че ще може да стане, като имаме предъ видъ, че Финансовото министерство постоянно стѣга и иска намаление на всички разходи по всички министерства.

Това е, г. г. народни представители, първото предложение, което азъ правя и което ви моля да приемете, а именно къмъ чл. 1 да се прибави подиръ текста следното: „Освенъ това купувачитѣ внасятъ, до привършване на розоваренето, 10 стотинки за килограмъ червенъ розовъ цвѣтъ и 5 стотинки за бѣлия розовъ цвѣтъ въ количество на Българската земледѣлска банка на сѣтка „Фондъ за сътрудничество розовата култура“. Фондътъ се управлява по правилникъ, издаденъ отъ Министерството на земледѣлието“.

Въ чл. 3, г. г. народни представители, е казано, че половината стойностъ се изплаща „най-късно до приключаване на розоваренето, а остатъкътъ най-късно 3 мѣ-

сеца следъ това". Би било предпочитателно и по-ясно, ако се определи точно една дата, за да не се смѣта този три-месечен срокъ отъ различни дати; единъ може да при-върши розоваренето на една дата, другъ може да го при-върши на друга дата. Добре е да се установи дата 30 сеп-тември, ако искате 15 октомври, ако искате 31 октом-ври, но добре е да има една дата. Предлагамъ въ сѣщия членъ да се прибави: „следъ което се плаща 12% лихва“, защото предплатата, авансътъ, пълното доплащане, ма-каръ и на разсрочки, се разбира безъ лихва. Ако единъ купувачъ не заплати на крайния срокъ предвидената въ закона стойностъ на закупения отъ него цвѣтъ, естествено, той трѣбва да даде 12% лихва на розопроизводителя.

Азъ не желая сега да говоря на тази нещастна тема, какъ нашитѣ розопроизводители си дадоха цвѣта на своитѣ кооперации, какъ кооперациитѣ вземаха авансъ отъ Земледѣлската банка и ѝ дадоха маслото, какъ Земле-дѣлската банка не продаде маслото. А на тѣзи аванси лихвитѣ вървятъ и понеже не се знае кога розовото масло на кооперациитѣ ще бѣде продадено, единъ денъ лихвитѣ ще изядатъ цвѣлата стойностъ на розовия цвѣтъ и може би селянинътъ ще бѣде задълженъ да плаща надъ туй, което е далъ, т. е. надъ своя продуктъ, който е далъ на кооперацията, да плати и лихва на Земледѣл-ската банка. Това е единъ въпросъ, по който не искамъ подробно да говоря. Искамъ да кажа само, че ние трѣбва да гарантираме единъ минимумъ, да гарантираме, ако пла-щането не стане въ този срокъ, следъ този срокъ за за-къснението да се плаща 12% лихва.

Азъ бихъ желалъ да се прибави още една алинея въ смисълъ: „Ако купувачътъ не се издѣлжи напълно до 31 декември 1932 г., Министерството на земледѣлието може да закрие розоварната му инсталация за кампанията 1933 г. и следващитѣ години“. Не бива населението да се оставя беззащитно отъ онѣзи, които купуватъ цвѣта му и не му заплащатъ нищо. Азъ ви казахъ, че случитѣ вече сѣ много тежки. Селянитѣ има да получаватъ десетки милиона лева — пресмѣтатъ се къмъ 60 милиона за ми-наши години. Не може подъ никаква форма да се оставятъ тѣ въ бѣдѣще подъ този режимъ.

Въ комисията ми се направи упрѣкъ, че не съмъ взелъ достатъчно мѣрки, за да се справя съ г. Ботю Митевъ, когато той прояви известнитѣ свои похвати, за да увеличи цената прекалено много. Обаче азъ имамъ предъ себе си официалния докладъ на изпратения отъ мене предста-витель на министерството, г. Ангеловъ, юриконсултъ на министерството, въ Пловдивъ въ самото заседание на Пловдивския съдъ и въ този докладъ се вижда най-добре, че азъ съмъ употребилъ максимални усилия, за да се справя съ този господинъ. Той действително е единъ авантюристъ, който направи най-голяма пакостъ на розовата култура въ България. Не отричамъ неговото минало, не съмъ неговъ конкурентъ, нѣмамъ никакви лични съображения да бѣда неговъ привѣтъ или непри-вѣтъ, но азъ констатирахъ, че той прави нѣщо, което е крайно пакостно за цвѣлата страна и за нашата розова култура, и му се противопоставихъ. По-късно той бѣше третиранъ по-щедро, но не въ мое време.

П. Попизановъ (з): Кога по-късно — кажете конкретно.

Г. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! До-кладътъ на г. Ангеловъ е отъ 11 май 1931 г., а на 15 май азъ не бѣхъ вече министъръ. Значи, не съмъ ималъ време да направя повече отъ това, което съмъ направилъ на-времето.

А. Абрамовъ (з): 8 години имайте време да го направите.

Г. Василевъ (д. сг): Други оратори ще дойдатъ да говорятъ за 8-тъ години, тогава ще искате обяснения. Азъ не желая да се отклонявамъ отъ темата си.

Г. Енчевъ (з): Но сега съ чл. 2 отъ настоящия законо-проектъ, като се иска гаранция отъ тѣзи, които ще за-купватъ розовъ цвѣтъ, само по себе си розопроизво-дителитѣ сѣ защитени съ този текстъ на законопроекта. Нѣма тази опасностъ, която Вие смѣтате, че съществува — да бѣдатъ тѣ ошестени, като купувачитѣ не желаятъ да имъ платятъ.

Министъръ С. Стефановъ: Чл. 2 урежда тая материя.

Г. Енчевъ (з): Чл. 2 урежда цвѣлата материя и нѣма тази опасностъ. Азъ не я съзирамъ.

Г. Василевъ (д. сг): Не я съзирате, обаче ще се даде една гаранция, която после ще се окаже недостатъчна, или ще се даде подписъ, който не струва нищо. Азъ не се боя отъ много гаранции. Нека тази бѣде видната ни — че сме гарантирали населението повече, отколкото трѣбва. Но като зная какво става въ нашата страна по нѣкой път, азъ мисля, че така е по-добре.

По останалата частъ на законопроекта азъ не бихъ мо-гълъ да прибавя нищо особено. Струва ми се, обаче, че казаното въ чл. 7 „най-малко половината отъ капацитетъ си“ е много строга мѣрка въ съотношение съ малкото производство, което имаме сега. Чини ми се — оставямъ това на свободното усмотрение на г. министра на земе-дѣлието — ако се тури „една трета“, ще бѣде достатъчно. Но ако желаете да бѣде половината, ако желаете да бѣде две трети, нѣмамъ нищо противъ. Това сѣ въпроси на целесъобразностъ.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Въпросътъ е, ако има свобо-денъ цвѣтъ, за да не загине цвѣтътъ. Ако нѣма свобо-денъ цвѣтъ, нѣма защо да се засѣга капацитетътъ, защото цвѣтътъ може да бѣде недостатъченъ за капацитета, може да нѣма какво да варятъ.

Г. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! При-тия бележки и предложения, които правя, азъ съмъ съгла-сенъ да вотирамъ за законопроекта. Бихъ помодилъ само едно: Министерството на земледѣлието да ни сезира съ единъ законопроектъ изобщо за цвѣлата розова култура у-насъ, за всички онѣзи проблеми, които сѣ свързани съ нея, както по въпроса за самата розова култура, така и по въпроса за посадочния материалъ, така и по въпроса за то-ренето, който е единъ много важенъ въпросъ, така и по въпроса за фалшификациитѣ, които сѣ единъ много ши-рокъ въпросъ. Въ всѣки случай, дано има време до есенята да се занимаемъ съ такъвъ единъ законопроектъ, който да разрешава въ възможно най-добрата форма всички онѣзи въпроси, които настоящиятъ законопроектъ не за-сѣга. По този начинъ ще можемъ, въ есенята или въ не-далечно бѣдѣще, да се занимаемъ съ цвѣлата розова кул-тура у насъ. Ние трѣбва да запазимъ тази култура, защото нашето земледѣлско производство не се съ-стои вече само отъ голѣми параграфи. Голѣмъ параграфъ остава тютюнътъ и подиръ това яйцата. Останалитѣ нашъ износъ е износъ на дребни партии, износъ на групи отъ култури, и, следователно, нашата грижа трѣбва да бѣде посветена специално за всѣка отдѣлна група. Розовата култура у насъ представлява едно производство отъ 2.000—2.500 кгр. розово масло, плусъ масата други области, които имаме отъ тая култура. Ние ще трѣбва да обърнемъ особено внимание върху този въпросъ, за да го разре-шимъ въ неговата цѣлостъ. Ще дойдатъ после други въ-проси, които засѣгатъ наши интереси не за милиарди, не за стотици милиони, а за малко милиони, но ние трѣбва да обърнемъ пакъ внимание на тѣхъ въ бѣдѣще, за да по-лучимъ едно пълно разрешение. Нѣма възможностъ да на-правимъ България богата съ единъ законопроектъ. Съ постановленията на единъ законопроектъ нѣма да спече-лимъ много милиарди. Следователно, трѣбва да обърнемъ специално внимание на всѣки отдѣленъ параграфъ, и така, като разрешаваме тия въпроси единъ по единъ, ще се при-ближимъ къмъ разрешението на всички въпроси, свързани съ нашето земледѣлско производство и съ нашето бѣдѣще като земледѣлска страна.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата народ-ниятъ представителъ г. Кирко Ивановъ Кирковъ.

К. И. Кирковъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни пред-ставители! Така, както излиза сега отъ комисията законо-проектътъ за урегулиране цената на розовия цвѣтъ, той вече по своето заглавие е по-удаченъ и по своето съдър-жание е по-умѣстенъ и повече отговаря на оная нужда, която налагаше на народното представителство да вземе една инициатива за уреждане отношенията на розопроизводи-тели съ розофабриканти, съ търговци на розово масло. За-щото действително въ отношенията на производителитѣ на розовия цвѣтъ земледѣлци, на розопроизводители и ро-зофабриканти, търговци на розово масло, отдавна съще-ствува една аномалия. И, естествено, трѣбваше да се дойде дотамъ, што държавата да се намѣси въ тия отношения. Да внесе тамъ една регламентация, изхождайки и рѣково-дейки се преди всичко отъ интереситѣ на по-слабия, за-щото отъ много отдавна фактическото положение е та-кова, че търговцитѣ на розово масло сѣ по-силнитѣ, понеже иматъ монопола на пласмента, монопола на търговията. Нѣкогашъ, когато не съществуваша днешнитѣ голѣми ди-стилерии за розовия цвѣтъ, когато въ всѣко село имаше

малки казанчета, съ които по първобитен начин ставаше изваряването на розовото цвѣте, тогава земледѣлцитѣ-розопроизводители все пакъ горе-долу имаха съ розофабрикантитѣ, съ търговцитѣ на розово масло една отъношения на търпимостъ, затуй защото, когато приближава кампанята, беритбата на розовото цвѣте, земледѣлцитѣ не бѣше застрашенъ отъ това, какво ще прави съ розовия цвѣтъ, тъй като неговитѣ казанчета въ селото бѣха готови, той можеше да си извари розовия цвѣтъ, да го тури въ шишенца, да го скрие въ долапа си и да чака благоприятния моментъ за продажбата му и ще го продаде на части или изцѣло, ще го продаде днесъ-утре или другиденъ, въ зависимостъ отъ това каква цена има розовото масло и каква нужда има розопроизводителитѣ. Въ всѣки случай той не бѣше принуденъ, volens-nolens, въ време на беритбата на цвѣтето да отива да се моли и да го предлага на купувача. Тоя моментъ, тая фаза въ развитието на розовата култура отдавна вече мина, г. г. народни представители. Отъ преди войнитѣ вече се създадоха модерни розови фабрики, дистиленни, а старитѣ първобитни казанчета изчезнаха. Тѣзи дистиленни представятъ удобството, че могатъ да изваряватъ голѣми количества цвѣте и че изваряването, естествено, става по-перфектно и дава като резултатъ една есенция много по-префинена, при една много по-малка загуба въ време на преваряване. Отъ тогава, обаче, за розопроизводителитѣ-земледѣлци настѣпи едно положение, което бѣше само въ полза на розофабрикантитѣ и което отгичаваше положението на розопроизводителитѣ, като доставчици на розовъ цвѣтъ, защото, както ви е известно, противно на положението на земледѣлцитѣ, които съятъ други култури и които могатъ да прибератъ плода на своя трудъ — могатъ да прибератъ житото въ хамбара си и да чакатъ благоприятенъ моментъ за продажба, могатъ да прибератъ бобовитѣ си растения, могатъ да прибератъ всичко въобще, съ каквито си състѣяли своитѣ ниви — тукъ, при розовитѣ градини, цвѣтътъ трѣбва въ сѣщия денъ, въ който е набранъ, най-късно следъ 24 часа, да отиде въ розовата фабрика, за да се подложи на дистиляране. Иначе следъ 48 часа той губи вече отъ своя рандеманъ, а следъ 3 дена той трѣбва да се хвърли на купището — запарва се и вече не става за нищо.

Това положение, г. г. народни представители, обяснява много добре оная нервностъ, която всички ония, които сѣ наблюдавали положението въ Розовата долина, сѣ констатирали, че обладава населението въ надвечерното на беритбата на розитѣ. Въ едно време, когато всѣки денъ се очаква настѣпването на беритбата на цвѣтето, ако цената му не е фиксирана отъ търговцитѣ на розово масло, отъ розофабрикантитѣ, или ако е предложена такава цена, която не е задоволителна, вие разбирате бунта въ душата на розопроизводителя, който се вижда заплашенъ отъ това, че неговото производство, плодътъ на неговия трудъ ще трѣбва утре или другиденъ да бѣде хвърленъ. Трѣбва да ви кажа, че миналата година особено, когато бѣше поставенъ въпросътъ за цената на цвѣтето и когато, за изненада на производителитѣ, розофабрикантитѣ бѣха предложили цена едва 7 л. за килограмъ цвѣте, азъ бѣхъ свидетелъ на следната сцена. Една сутринъ млади хора стоятъ на кафенето. Единъ, който токущо бѣше обралъ цвѣтето отъ гюла си, иде тамъ и пита едного: „Ти колко набра днесъ?“, пита друго: „Ти колко набра днесъ?“. Единиятъ отъ тѣхъ отговаря: „Нищо не съмъ набралъ; оставихъ го да капе; за 3-4 л. нѣма защо да го бера — нѣмамъ смѣтка!“ Когато производителитѣ дойде до това положение на отчаяние, вие разбирате, че е заплашено не само икономическото положение изобщо на една частъ отъ работното, отъ земледѣлското население въ тоя край и съществуването на това население, но има и нѣщо друго, г. г. народни представители: заплашено е и самото съществуване на розовата култура. А ония, които сѣ занимавали съ изучаване историята на розовата култура, знайтъ много добре, че тя е преживѣла съ течение на времето много кризи, презъ които населението, отчаяно, виждайки, че нѣма никакъвъ доходъ отъ розата, е прибѣгвало до изсичането на гюловѣтъ, за да засади нивята съ други земледѣлски произведения. Като имаме предъ видъ, обаче, че розовата култура е една култура, която — трѣбва да го признаемъ безъ преувеличение — представлява единъ монополъ за нашата страна, защото каквото и да се казва, където и да се правятъ опити съ нея, тия опити не могатъ въ никакъвъ случай да се развиятъ дотамъ, щото да се пренесе тази розова култура другаде и да се създаде единъ опасенъ конкурентъ за балканската роза, вие имаме действително едно привилегировано положение. Ние не можемъ, въпрѣки опити, които сѣ на-

правени, да пренесемъ розата къмъ Пирдопъ, отъ Козница насамъ, поради това, че климатътъ тукъ е по-остръ и по-студенъ; така сѣщо не можемъ да я пренесемъ много по-на югъ отъ нѣкои села на Пловдивска околия, защото тамъ горещината е много голѣма. Тоя малъкъ участъкъ отъ Карловската околия, частъ отъ Казанлъшката, Старозагорската, Бръзовската и Пловдивската, е единствениятъ благоприятенъ и отреденъ отъ провидението участъкъ за засаждането и култивирането на розата. И, отъ друга страна, като се има предъ видъ, че населението пакъ въ тази частъ на Подбалканския край, особено между Бакана и Срѣдна гора, не произвежда толкова жито, защото тамъ почвата не е тъй благоприятна за зърнени храни, и се е отдало на отглеждането на розата, вие разбирате всичката важностъ отъ стопанска гледна точка за запазването на тази култура отъ всѣкаква криза, като една култура, въ която населението въ този край намира поминъка си. Но и отъ гледна точка на ценността, която тая култура има за общото национално стопанство, за общото национално наше богатство, тя представлява единъ интересъ, който не може да не привлече вниманието на правителството. Защото въ едно време, особено когато става една такава трансформация на земледѣлското производство, една култура като розата, чийто продуктъ, розовото масло, досега е доставялъ на българската държава отъ износъ около 200 милиона лева, безспорно, представлява единъ голѣмъ интересъ за народното стопанство.

Но отношенията, които досега съществували между розопроизводителитѣ и розотърговцитѣ, не можеха да се изгладятъ и да се уравниятъ по взаимно споразумение, въпрѣки всѣкигодишнитѣ периодически интервенции на Министерството на земледѣлството. Интервенцията, която всѣки пътъ е била оказана отъ Министерството на земледѣлството въ надвечерното на беритбата на розитѣ, досега, трѣбва да кажа, г. г. народни представители, не е била ефикасна, затуй защото тая интервенция никой пътъ не е имала здравата идея, какво въ сѣщностъ трѣбва да зашитава държавата въ тѣзи конфликти между розопроизводителитѣ и между търговцитѣ на розово масло. Комиситѣ, които сѣ били изпращани отъ Министерството на земледѣлството, сѣ се стараели да примиряватъ отъ една страна представителитѣ на розовитѣ фабрики и отъ друга страна представителитѣ на розопроизводителитѣ. Въ края на краищата достигало се е до едно споразумение, което не е задоволявало въ никой случай розопроизводителитѣ. И ето защо наложи се най-после едно регламентиране на тия отношения съ целъ да се запазятъ както интереситѣ на слабитѣ селяни-розопроизводители, така сѣщо да се запази отъ една криза и отъ една катастрофа самото това национално производство.

Въ това отношение правителството на Народния блокъ дожда да отговори напълно на своята политика и на своята програма. Внасяйки този законопроектъ за урегулиране отношенията между розопроизводителитѣ и розотърговцитѣ, то подчертава още единъ пътъ доколко въ своята стопанска политика държи преди всичко да запази тия ценни стопански култури, а, отъ друга страна, да може да гарантира на производителя оная цена, която, като го задоволява, да може да го насърчи и да му даде куражъ за обработване на тая култура и по такъвъ начинъ да се гарантира едно по-блѣсково бъдеще както лично за производителитѣ, така сѣщо и за самата държава, която разчита на износа на розово масло за своя търговски балансъ.

Азъ не мога да се въздържа да не ви цитирамъ нѣколко данни, за да илюстрирамъ онова настроение, което въ последнитѣ две-три години, г. г. народни представители, бушува върѣдъ розопроизводителитѣ, противъ безучастната бихъ рекълъ политика на досегашнитѣ министри на земледѣлството. Бушува това настроение затуй, защото докато отъ една страна е известно какво количество розовъ цвѣтъ, какво количество розово масло се произвежда въ нашата страна, докато е известно, следователно, какво може да изнася България и се знае отъ друга страна какво купува Франция, Америка, Германия, Швейцария и Англия, всички сѣ въ правото да кажатъ, че тая розова култура не трѣбваше да преживѣе такава една тежка криза, каквато тя преживѣва отъ една-две години насамъ. Не съмъ азъ, който ще отрека, че кризата въ розовата култура се дължи помежду другото и на общитѣ стопански условия и на общата стопанска криза, която вилнѣе въ цѣлия свѣтъ, която предизвиква една стагнация въ производството и едно ограничаване въ фабрикуването на луксознитѣ артикули, между които спада и розовото

масло. Но като се има предъ видъ, че вънъ отъ това ограничение на търсенето на розовото масло има друго едно обстоятелство, има единъ прикритъ, има единъ отъ гледна точка на законитъ на страната въ насъ престъпенъ начинъ на увеличаване на производството, трѣбва да оправдаемъ онова бушуващо външение въ редоветъ на розо-производителитъ отъ Розовата долина противъ розофабрикантитъ. Безъ всякакво съмнение, г. г. народни представители, ако износителитъ, експортторитъ на розово масло у насъ не си служеха съ срѣдства, съ които да го примѣсватъ, ние нѣмахме да имаме случая, щото кризата да се окаже толкова тежка, колкото е сега, защото нѣмахме вмѣсто розово масло отъ България да се изнасятъ произведени, които не сѣ розово масло и които идатъ отъ конкурентни страни, като Мала-Азия. Разполагамъ съ официални данни отъ Министерството на външнитъ работи за количествата розово масло, които въ течение на седемъ години, отъ 1924 г. до 1930 г., сѣ внесени поотдѣлно въ Франция, Германия, Америка и Швейцария. Тѣзи данни не съдържатъ, г. г. народни представители, онова, което се внася въ Англия, но интересни сѣ и даннитъ само за тия четири страни, които консумиратъ нашето розово масло. Азъ нѣма да ви чета по редъ всички ония количества на годишния вносъ въ всѣка една отъ тия страни, а ще ви съобща само цифритъ за общия у тѣхъ вносъ.

Франция, споредъ нейната статистика, отъ 1924 до 1930 г. е внесла — забележете, само отъ България, не отъ Турция — 11.686 кгр. розово масло; следователно, презъ тия седемъ години Франция е внасяла срѣдно годишно по 1.670 кгр. Презъ сѣщия периодъ на тия седемъ години Германия е внесла 3.500 кгр. розово масло, или срѣдно годишно е внасяла по 500 кгр. Америка — Съединенитъ щати — сѣ внесли презъ този периодъ 5.010 кгр., или срѣдно по 720 кгр. годишно. И най-после Швейцария е внесла 2.000 кгр. или по 280 кгр. годишно. Сумирани тия цифри — повтарямъ, г. г. народни представители, безъ цифрата за Англия — даватъ едно количество отъ 22.196 кгр., или срѣдно годишенъ износъ на розово масло 3.170 кгр. Знае се, че Англия консумира не по-малко отъ онова количество, което консумира Германия и Америка. Азъ имамъ тукъ въ Bulletin des Chambres de Commerce et d'Industrie bulgares отъ м. май 1922 г. едно сведение, въ което Англия е посочена за 1900, 1906 и 1911 г. съ количества, които надминаватъ количествата, които е купувала Германия и се приближаватъ къмъ количествата, които е купувала Америка. И вземамъ най-благоприятното въ случая, че Англия за годишнитъ, за които говоря по-горе, е внесла розово масло срѣдно не толкова, колкото Америка — 720 кгр., а нѣщо по-малко, напр. 530 кгр. горедолу колкото Германия внася годишно — 500 кгр. Тогава се получава една обща цифра на износъ на розово масло отъ 3.700 кгр. 3.700 кгр. розово масло, при рандеманъ срѣдно 3.000 кгр. розовъ цвѣтъ за килограмъ розово масло, показва 11.100.000 кгр. розовъ цвѣтъ, а 11.100.000 кгр. розовъ цвѣтъ България никой пътъ не е давала. Знае се, че производството на розовия цвѣтъ въ нашата страна не надминава кога 6, кога 7, кога 8, нека вземемъ 9 милиона килограмма годишно; следователно, ако приемемъ тия цифри отъ 6 до 9 милиона килограмма, ще получимъ срѣдно годишно производство на розовъ цвѣтъ 7½ милиона килограмма; при познатия рандеманъ, ще дойдемъ до едно срѣдно годишно производство 2.500 кгр. розово масло.

Г. Митовъ (д. ст.): Г. Кирковъ! За да не остане едно заблуждение въ чужбина отъ Вашитъ думи, моля, имайте предъ видъ, че това, което наричате срѣденъ рандеманъ — 3.000 кгр. розовъ цвѣтъ за килограмъ розово масло — е минимално количество.

К. И. Кирковъ (д.): Все пакъ то не може да даде една разлика, г. Митовъ, по-голяма отъ 10%. Ще се получи отъ 2.500 до 2.666 кгр. годишно производство розово масло. Това е годишното производство на розово масло въ България. Следователно, всичко онова, което ще надвиши това производство, естествено, ще бѣде една подправка. Тая подправка между другитъ причини и покрай причинитъ отъ общъ стопански характеръ обяснява и натрупването на запаси розово масло, каквито днесъ има у търговцитъ и у кооперациитъ.

Тия запаси, впрочемъ, не сѣ тѣй колосални и не сѣ тѣй обезпокоителни, г. г. народни представители. Варантирано въ каситъ на Земледѣлската банка розово масло отъ кооперации имаме засега отъ три реколти, 1929, 1930, 1931 г., около 490 кгр. Освенъ това, въ частни лица, търговци на розово масло, има може-би до 1.000 или 1.500 кгр. розово масло. Това е щокътъ, който въ този моментъ

стои непродаденъ. Следователно, ако въ тѣзи 7 години, за които току-що ви четохъ данни, ние не сме имали неблагоприятното да изнасяме подправено розово масло, нѣмахме да дойдемъ до това положение днесъ, да видимъ този щокъ да стои непродаденъ. Та това е, казвамъ, една отъ голѣмитъ причини, която обяснява недоволството всрѣдъ редоветъ на розопроизводителитъ и която налагаше и на правителството непременно да се застъпи за една регламентация на отношенията между розопроизводители и розотърговци.

Същественото въ законопроекта е не само това, г. г. народни представители, че той възприема една твърда цена, една минимална цена, подъ която земледѣлцитъ-розопроизводителъ е гарантиранъ, че нѣма да получи за своя трудъ — защото даже ако купувачитъ не се съгласятъ да му платятъ тази цена, тѣ ще я платятъ по другъ начинъ, чрезъ данъчното управление, чрезъ Земледѣлската банка, подъ друга форма; въ всѣки случай той ще получи 7 л. — но законопроектътъ създава и друго преимущество за земледѣлца-розопроизводителъ — че кооперациитъ, които се насърчаватъ чрезъ този законъ отъ Земледѣлската банка, ще иматъ възможностъ, следъ продажбата на варантираното отъ тѣхъ розово масло, да се отчетатъ предъ розопроизводителитъ, и при една цена, каквато днесъ може да се смета като текуща за килограмъ розово масло, ще може да се очаква, че ще се дадатъ на розопроизводителитъ по нѣкой и другъ левъ надъ 7 л.

Едно друго положение въ редицата на положенията, легнали въ този законопроектъ, което дохожда да подкрепи розопроизводителитъ, за да могатъ тѣ да се изправятъ на краката си, това е гаранцията, която се изисква отъ закона за всички търговци, които искатъ да купуватъ розово масло. Нѣма нужда да се обяснява откъде произхожда това положение, каква е неговата история. Преговорничиятъ г. Григоръ Василевъ ви спомена за онова положение, което се създаде въ нашия край, особено съ фалита на търговеца Ботю Митевъ, чието поведение г. Григоръ Василевъ съ право нарече поведение на авантюристъ. Нужно е, щото въ тая търговия непременно да има една гаранция, защото, г. г. народни представители, населението отъ този край е свикнало да се отнася къмъ търговцитъ на розово масло съ едно крайно довърне, каквото нѣма да намириш никъде въ никоя област на земледѣлско и търговско стопанисване. Тукъ не се даватъ документи, тукъ не се даватъ често пъти и разписки; търговецътъ прибира розовото цвѣтъ, бележи го въ тевтеритъ си и въ рѣцетъ на розопроизводителитъ нѣма никакъвъ документъ. Достатъчно е да надникнете въ дѣлата, които сѣ образувани по този поводъ въ Пловдивския и Софийския окръженъ съдъ за друга една фирма, обявена въ несъстоятелностъ, за да се убедите въ това обстоятелство. Розопроизводителитъ нѣматъ никакви документи, и ако не съществува търговскитъ тевтери, тѣ биха се намирили въ плачевното състояние да не могатъ да установятъ съществуването на своитъ вземания. Имаше случай преди 4 години, когато потомъкътъ на една отъ голѣмитъ фамилии, които търгуватъ съ розово масло въ нашия край, ползувайки се отъ кредита на името, което той носи, заобиколи въ една-две седмици населението, събра готово розово масло, колкото го е имало изостанало отъ по-стари години, за 10—20 милиона лева, подъ предлогъ да го продаде, отива въ Парижъ, продава маслото, не се вестява и до този моментъ го нѣма още. Той ще дойде, но когато отъ паритъ нѣма да остане нищо. Тѣзи случаи не сѣ единични. Населението е свикнало съ тази особена довърчивостъ къмъ розотърговцитъ, които, забележете, иматъ монополъ на пласмента. Азъ подчертавамъ думата монополъ, защото действително търговията съ розово масло е въ рѣцетъ само на нѣколко фамилии въ Казанлъкъ, Карлово и Сопотъ; други нѣма. Това сѣ тѣ хората, които отъ 50 години насамъ, доколкото азъ помня, търгуватъ съ розово масло. Никой другъ тукъ не може да се намѣси. Търговията минава отъ бащи къмъ деца, но все си остава въ тѣзи фамилии, и затова населението бѣше свикнало съ тѣзи пласьори, бихъ казалъ, като-че-ли бѣше закрепостено въ тѣзи пласьори на розово масло. Въ последнитъ години, обаче, следъ като тѣ по единъ такъвъ осъдителенъ, по единъ такъвъ недобросъвестенъ начинъ злоупотребиха съ това голѣмо довърне на населението, налагаше се, естествено, на правителството да излѣзе съ една мѣрка, съ едно законоположение, което да тури вече край на тѣзи зодуми, вършени отъ търговци на розово масло.

Г. г. народни представители! Азъ мисля, че онова, което е най-важното въ този законопроектъ и което подчертава оная голѣма реформа, която правителството предприема

за засилването, за заздравяването на розовата култура, за обезпечаването на нейния нормален развой, то е онай подкрепа, която правителството, чрез Българската земеделска банка, дава на земеделските кооперации, подкрепа, която се състои в това, че на ония розопроизводители, които дават цвятето на розовите кооперации за изваряване под контрола на Българската земеделска банка, последната ще плаща установената цена и каквито и загуби да последват, ще бъдат понесени от държавата. Единият минимален доход, следователно, е обезпечен на розопроизводителите. Обезпечена е закрилата на кооперациите — една закрила, която трябва да се даде и която и за въждеще ще трябва да се дава най-широко, защото само въждещуването и заздравяването на розопроизводителните кооперации е, безспорно, бъдещето на розовата култура у нас. Всичко друго е от второстепенно значение.

Аз възприемам, бих поддържал предложението на г. Григоръ Василевъ за създаването на единъ фондъ отъ 10 стотинки налогъ върху килограмъ цвятъ, плащанъ отъ купувача, за да може съ този фондъ да се подпомогне държавата въ нейните усилия за проявяване на грижи по отношение на розовата култура у нас, но аз не мога да се съглася с него, че този фондъ може да изиграе спасителна роля, че той е, който ще гарантира и ще обезпечи съвременно бъдеще на розовата култура у нас.

Г. г. народни представители! Не фондът ще донесе това благо за розовата култура — ще го донесат само кооперациите. Запомнете едно: докогато ще бъде възможно у нас частни лица, производители на розово масло, частни лица, които притежават розови дестилерии, да фабрикуват розово масло и да излизат на западноевропейския пазаръ съ този продукт, дотогава ние няма да бъдем по никакъв начинъ обезпечени отъ опасността, щото на този пазаръ да се явява едно подправено масло.

Ние имаме една напътна нужда отъ това, щото на западноевропейския и американския пазари да излиза единъ типъ стандартизирано масло, произведено под ефикасния контрол на Земеделската банка, въ съдове, носещи печата на Земеделската банка, варирано и стоящо въ изпитъ на Земеделската банка и никакво друго масло да не се намира за продажъ, за да може тогава да дойдемъ единъ денъ до положението, че всички ония, които закупватъ розово масло за своите парфюмерии, да започнатъ тукъ въ София, въ централата на Земеделската банка и отъ тамъ да искатъ розово масло. Земеделската банка е достатъчно авторитетно и познато въ странство учреждение, за да може да създаде едно достойно име на розовата култура и розовото масло у нас. Ние нямаме нужда отъ една конкуренция между кооперациите и търговците на розово масло.

По пътя на окуражаването и подпомагането на розопроизводителите, ние трябва да догонваме целта, щото фактически производството на розово масло да се съсредоточи въ ръцете на кооперациите. Когато ние сме сполучили да направимъ това — връщамъ се сега на ония данъ, които преди малко ви посочихъ, г. г. народни представители — тогава никой не ще може да говори, че може да има подправка на розовото масло у нас. Тогава ще стане нужда да отменимъ закона, съ който се забранява вносът на тереше и тогава ние вече няма да чуваме отъ където и да било упръци спрямо този златенъ продукт на българското земеделие — розовото масло — че то е фалшифицирано.

И когато ще дойде това време, тогава, естествено, ние ще можемъ да разчитаме, за сметка на това изкуствено увеличаване на производството на розово масло посредствомъ подправката, да задоволимъ изискванията на западноевропейския пазаръ. Затова ще трябва да увеличимъ тукъ числото на розовите градини, да увеличимъ тяхната квадратура и по такъв начинъ да създадемъ едно окуражаване, една възможност за нашите земеделци отъ този край, да имаме малко повече розови градини, отколкото съ сега.

Въ заключение, смътамъ, че законопроектьт, така както сега излиза отъ комисията — по-пълненъ и по-подробенъ — напълно отговаря на нуждите, които се предявяват отъ земеделското розопроизводително население въ Розовата долина. Народното представителство въ съзнанието на дълга, който то има — да подпомага бедните земеделски слоеве — за да бъде последователно на себе си, следъ като гласува закона за храноизноса, съ който дава една насърчителна цена на производителя на зърнени храни, ще извърши единъ акт на последователност и ще отговори на задълженията, които то има, като гласува и този законопроектъ. (Ръкоплъскания отъ мнозинството)

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Мариновъ.

Г. Мариновъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Безъ да се връщамъ назадъ да разглеждамъ историята и произхода на розата, азъ ще почна малко по-отблизо.

Въ началото българскиятъ розопроизводителъ бѣше и дестилаторъ, той си произвеждаше и розовото масло. Отъ начало търговците закупуваха розовото масло и го изнасяха на първо време въ Цариградъ, впоследствие започнаха да го изнасятъ на тържището на розово масло — Парижъ. Въ онова време още — а то е следъ освобождението на България — една отъ голѣмите причини за упадѣка на розовата култура е приѣмъването на розовото масло съ чуждици. Азъ имамъ една такава таблица и ще ви я кажа. Впоследствие, когато се усъвършенствуваха апаратите за дестилиране на розовото масло, не бѣше по силата на българския розопроизводителъ да има такива модерни инсталации. Тогава търговците-фабриканти построиха модерни розоварни, като производителите започнаха да даватъ своя цвятъ на фабрикантите, тѣ да го дестилиратъ и да изнасятъ розовото масло.

Но едно трябва да знаемъ, г. г. народни представители — че българското розово масло е безконкурентно. Маслото, което се произвежда въ България, въ малките казанчета отначало, и впоследствие въ модерните инсталации, далечъ надминава по качество онова масло, което се произвежда въ Мала-Азия, Алжиръ, Тунисъ, Персия, даже и Индия. Въ Франция, забележете, г. г. народни представители, не произвеждатъ розово масло, а произвеждатъ конкрета. Тѣ произвеждатъ малко розово масло въ Грасъ, Канъ и Ница, но то по качество далечъ не е като нашето розово масло.

Розовата долина е допринесла много за популяризирането на българския народъ и на българската държава въ свѣта. Това говорятъ и пътниците, които съ минавали много отдавна въ България. Въ своите бележки тѣ пишатъ за нашата Розова долина.

Та, казвамъ, една отъ причините за упадѣка на нашето розово производство е чуждицата, приѣмътъ — да не кажа фалшификацията.

Друга голѣма причина за упадѣка на нашето розопроизводство е начинътъ, по който, на първо време розотърговецътъ, а впоследствие търговецътъ-розофабрикантъ, изземватъ розовия цвятъ отъ производителя, именно начинътъ на договаряне между двѣтѣ страни и начинътъ на изплащане. Следъ това вече идватъ другите причини за упадѣка на нашето розопроизводство: това сѣ болестите по розата — агридусть, ръждата, измръзването.

Но, забележете, г. г. народни представители, и това, че тая година розите бѣха силно нападнати отъ тия болести и Министерството на земеделието взема съответните мѣрки за почистването на всички розови градини, като даде и известни премии. Измръзването сѣщо така се отразява чувствително върху реколтата. Тая година ще очакваме чувствително по-слаба реколта, отколкото миналата година. И ако ние бѣхме въ нормални години, г. г. народни представители, щѣхме да имаме много по-висока цена, отколкото тая, която е отбелязана — минимална цена 7 л.

За да не бѣда голословенъ, г. г. народни представители, за пояснение на онова, което казвамъ, ще си послужа и съ една малка табличка. Отъ 1906 г. досега е изнесено 90.242 кг. розово масло, т. е. 42.242 кг. въ повече, отколкото е произведено. Виждале какво голѣмо количество розово масло е изнесено въ повече, отколкото е получено. И туй нѣщо се отразява чувствително върху тая наша култура.

Друго нѣщо интересно, г. г. народни представители, е че упадѣктъ на нашата розова култура и упадѣктъ на нашите розопроизводители се дължи на това обстоятелство, че нашите розопроизводители имаха и иматъ да взематъ отъ нашите розофабриканти доста чувствителната сума 64.600.500 л. Ако ние се спраимъ да взимамъ какви сѣ изобщо задълженията на нашите розопроизводители, ще видимъ, че колкото сѣ задълженията на нашите розопроизводители въ този районъ къмъ общини, държава и частни лица, толкова иматъ почти да взематъ тѣ отъ нашите розофабриканти. И намѣсата на държавата въ този моментъ е много навременна; това трѣбваше да стане много по-рано.

Въпросътъ за защитата на розопроизводителите е повдигнатъ още въ 1922 г., обаче тогава, по причини независящи отъ насъ, се изостави. Имаше следъ туй време, за да се направи нѣщо, особено отъ г. Григоръ Василевъ, който много добре познава розопроизводството и можеше

да направи през негово време нищо да се защитят интересите на розопроизводителите.

Г. Василев (д. ст): Пардон! Позволяете ми! Какво можеше да се направи? На 16 май 1930 г. аз отидох там и проучих въпроса и щях да го направя, но тогава реколтата беше прибрава. Въ 1931 г. щях да го направя. Аз имах моята програма.

П. Подизанов (з): Политиката не търпи такива извинения.

Г. Маринов (з): Ако това беше направено по-рано, околната щеше да бъде защитена и нямаше да бъдат оценени розопроизводителите с 64 милиона и толкова хиляди лева; тези пари щяха да бъдат в джоба на розопроизводителите и едва ли този край щеше така страшно да чувства кризата, както я чувства сега, в този момент.

Много отдавна в Карловска и в Казанлъшка околия е повдигнат въпросът за организиране кооперативно розоварене, обаче официалната власт се оказва много неопитна към този подем на розопроизводителите. Едва сега, напоследък, се разрастват кооперациите и те са правоискател да обсебят производството на розово масло и да изнесат розовото масло вън на пазара — истинското, чистото розово масло, а не този вид. (Показва един мускал). Но онова розово масло, което го има в всички бакали, ще се съгласите и вие, г. Григорь Василев, е една от причините за упадък на розопроизводството и за така чувствителното смъкване цената на розовото масло.

Докато в 1928 г. ние имаме продажна цена на розовото масло 77—78 хиляди лева за един килограм, в 1929 г. — 76 хиляди лева, а в 1930 г. то се продава вече по 110—120 хиляди лева, в 1931 г. цената на розовото масло изведнъж се смъкна на 60 хиляди лева, а сега още по-чувствително спада.

Една друга причина, г. г. народни представители, за падане цената на розовото масло е и тази, че недобросъвестни търговци минават през района, задигат кой колкото може розово масло — кой 10, кой 15 или 20 килограма — напълват го с всевъзможни боклукци, отиват на пазара и го предлагат на цени много ниски: когато розовото масло се продаваше по 110 хиляди лева, те го предлагат по 30 хиляди лева.

Г. Енчев (з): (Съ ирония) Няма е възможно да има такава български търговци?

Г. Маринов (з): Друга една причина за падане така чувствително цената на розовото масло е, че ние нямаше организирана продажба на розовото масло. Българското розово масло е безконкурентно. Следователно никой не можеше от вън да ни конкурира, но ние се конкурирахме един други; особено търговците с своята неясна конкуренция допринесоха извънредно много за смъкването цената на розовото масло. Когато пръв път направихме опит нашите розопроизводителни кооперации да изнесат нашето розово масло на пазара, поведе се, г. г. народни представители, цъла кампания против тях и се каза: на парижката борса пристига една партия българско розово масло, което едва ли не е боклук, събран от България и изнесен. Това „подготвяне“ на общественото мнение в Франция, в Париж, беше дъло на нашите розотърговци. Това, вървам, няма да се отрече и от г. Григорь Василев.

Г. Василев (д. ст): По този въпрос да ви кажа нещо много важно. По това време от Общия съюз на земеделските кооперации изпратиха г. г. д-р Балев и Харизанова в Париж да продават розово масло. Всичкото ми уважение към г. Харизанова и към г. д-р Балев — много добър лекар, лично не го познавам. Аз, като министър, писах повъртено писмо на г. Стефанова от Общия съюз на земеделските кооперации: „Викнете си хората. Имаме сведения от парижката полиция и от нашата легация в Париж, че те никаква работа няма да ни свършат, няма да ни продадат маслото“. Но, какво да правя? Общият съюз прати хора, които нямат характер от розово масло, да продават розово масло! Не може така. Това е една много деликатна и фина търговия. За нея трябва да има подготвени, а не случайни хора — хора, които нямат връзки, нямат нищо.

Г. Маринов (з): Това, което разправя г. Григорь Василев, г. г. народни представители, е от много скоро време.

Думата, обаче, ми е за розовото масло, изнесено от по-рано — в 1922 г. Вие си спомняте, г. Григорь Василев, че тогава отиде и управителят на Българската земеделска банка, като представител на розопроизводителите и на кооперациите, да предлага българското розово масло и тогава стана смяната игра, както сега с д-р Балев. Върно е, че и двамата, които напоследък бяха изпратени да продават розово масло — г. Харизанов и г. д-р Балев — бяха хора неподходящи. Но и по-рано, когато заедно с другите отиде и управителят на Българската земеделска банка да предлага розово масло, не беше по-добро положението; те ги посрещнаха така, както посрещнаха и д-р Балев; и трябваше тогава розовото масло да се върне от Париж, да се продаде наново на търговците и търговците го продадоха и изнесоха.

Борбата между розопроизводителите и търговците беше упорита; и сега е такава. Сега се явяват търговци, и те под чужди, фалшиви имена, и казват: даваме ви по 4 л. на кантар. А това иде да покаже, че те искат да смъкнат много цената на розовото масло. Между това, трябва да се има пред вид и друго — че нашите кооперации разполагат в този момент с около 850 килограма розово масло, което се намира в избити на Земеделската банка; имаме също така и у търговци и фабриканти около 1.200 кгр. масло; така че всичко имаме приблизително около 2.000 кгр. розово масло непродано. И понеже при новата реколта цената на розовия цвят беше 4 л. — която далеч не е цената на розовия цвят, затуй защото в този момент французите продават своето розово цвят в областите Грас, Кан и Ница по 14 и 15 л. килограмът, а в България то се продава по 4—5 л. — тия господи искаха, така да се каже, да ударят българските кооперации, да ударят и другите фабриканти, които в този момент още се крепят; но при този удар, който щеше да се нанесе на българското розопроизводство, щяха да свършат и неговите автори зле.

Тези условия наложиха на правителството да се намеси днес по-чувствително и да уреди този въпрос. Цената, която е определена в законопроекта — 7 л. — не е реална, действителната цена на розовия цвят, заради туй защото, казах, в Франция в този момент розовият цвят се продава по цена 14—15 л., па даже и по-горе.

Другите постановления, прокарани в законопроекта, г. г. народни представители, аз одобрявам, като ще направя предложение за следните добавки.

Аз се съгласявам с г. Григорь Василев, относно нуждата да се образува един фонд, като розокупувачите — не розопроизводителите — внесат една такса от по 10 стотинки на килограм червен цвят и по 5 стотинки на килограм бял цвят, който фонд да служи за издържане едно опитно поле. Защото розовата култура трябва да се постави под продължителни опити и изследвания. Тя страда от много болести, като агрилуса, ръждата и други — маса болести — и трябва да се види, какви мерки трябва да се вземат срещу тях. Когато розата се продаваше по 20 л. килограмът, розопроизводителите полагаше особена грижа за нея; той я чистеше, той я пръскаше с онзи препарати, които препоръчваше Министерството на земеделието — съ селовар, който даде много добри резултати.

По-нататък аз ще направя предложение да се предвиди в законопроекта и следната разпоредба: (Чете) „Розофабрикантите, които са неиздължени пред розопроизводителите, се лишават от правото да закупуват и дестилират цвят“. У нас има фабриканти, които и сега се готвят да дестилират розов цвят, обаче са завалили околията с много, и то чувствителни суми. Нима да казвам имена, ще кажа само, че един от тях е задължил пред околията с приблизително 1.036.000 л., друга фирма е задължила с 2.250.000 л., трета — близо с 16.000.000 л., четвърта — с 6.000.000 л. — това е човък, който е взел розовото масло и е заминал за Франция, не се е върнал и, по сведенията, няма намерение да се връща. След това друга фирма дължи 2.000.000 л., друга — 1.000.000 л., друга — 12.000.000 л., или общо околията има да взема от фабрикантите сумата от 44.650.000 л.

Заради туй, г. г. народни представители, аз правя предложение да се предвиди, че розофабрикантите, които не са се издължили пред розопроизводителите, се лишават от правото да закупуват и дестилират розов цвят.

Също така, г-да, правя предложение да се прибави нов чл. 10 в следната смисъл: (Чете) „За прилагането на настоящия закон министърът на финансите ще издаде особена наредба“. Когато разглеждаме законопроекта члест по члест, тогава ще развия моят предложение то-

конкретно, като ще моля почитаемото народно представителство да го гласува.

Най-после, азъ моля да се приеме законопроектът и да може по-скоро да стане законъ. Розоваренето е почнало, и ние даже сме закъснѣли съ този законопроектъ. Той трѣбваше да влѣзе въ сила преди десетина дена, за да имаше време Земледѣлската банка и кооперациитѣ да се организиратъ и да можеше о време да се ангажиратъ свободнитѣ казани и свободнитѣ фабрики, та да може да се извари цѣлата реколта и да не става нужда да се изхвърля розовъ цвѣтъ, каквито случаи е имало въ миналото.

Пакъ повтарямъ, моля почитаемото народно представителство да се съгласи да гласува прибавкитѣ, които предлагамъ, и следъ това законопроектътъ да мине още утре и на трето четене, да стане законъ и още на другия денъ да се направятъ нуждитѣ нареждания по силата на закона, за да можемъ да освободимъ розопроеизводителитѣ отъ оня тормозъ, отъ оня гнетъ, въ който тѣ се намиратъ въ настоящия моментъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Александъръ Орозовъ.

А. Орозовъ (нац. л. о.): (Отъ трибуната) Уважаеми г. г. министри и народни представители! Като старъ розопроеизводител и търговецъ на розово масло, не можахъ да не остана силно изненаданъ отъ съвършено неочакваното внасяне на законопроектъ за облагане съ акцизъ розовия цвѣтъ презъ настоящата 1932 г. отъ многоуважаеми министъръ на финанситѣ г. Стефановъ, когото поздравявамъ най-искрено за добритѣ му желанія да подпомогне розопроеизводителитѣ селяни и имъ гарантира една минимална цена на розовото нмъ цвѣте презъ тази година. Сжщитѣ поздравии отправямъ и къмъ цѣлия почитаемъ Министерски съветъ за готовността му да даде мощната си подкрепа въ това отношение. Понеже съмъ засегнатъ най-много отъ въпросния законопроектъ и понеже съмъ отъ Розовата долина — Казанлъкъ, чувствавамъ се принуденъ да взема думата по него, въпреки че ми липсва, за голѣмо съжаление, необходимиятъ за цѣлта даръ-слово, по която именно причина съмъ заставащъ да ви чета това, което искамъ да ви кажа по въпросния законопроектъ.

Г. г. министри и г. г. народни представители! Намирамъ законопроектъ на г. министъръ Стефанова, който вече мина на първо четене, че е една много прибрзана и не добре проучена работа, а най-вече, че е вече много късно за каквито и да било мѣрки, тъй като кампанията на розитѣ е вече започната на много мѣста изъ Карловско. Въ старанието си да бждатъ полезни на кооперациитѣ, респ. на розопроеизводителитѣ-селяни, въпросниятъ законопроектъ е билъ изготвенъ, безъ да бжде сондирано мнението на нѣкои вещи по тази толкова деликатна материя хора, които познаватъ по-добре културата на розата, производството на розовото масло, а най-вече търговията съ него, както тукъ на мѣстния пазаръ, тъй и въ странство. А такива, мисля азъ, че не липсватъ както между насъ, тъй и въ София.

Тази материя, г. г. министри и г. г. народни представители, е деликатна толкова много, че не само допускамъ, но съмъ и увѣренъ, че повечето отъ васъ мъчно бихте могли да си я представите.

Ето защо, преди да се прокара какъвто и да билъ законъ въ защита на розопроеизводството и на търговията съ розово цвѣте и масло, трѣбва обезателно всичко да се проучи и обмисли много добре и внимателно, защото иначе, вмѣсто полза, може да се нанесе непоправима вреда не само засега, но и за бждещето на цѣлата култура, индустрия и търговия. Ако ние бѣхме приели законопроектъ на г. министъръ Стефанова, така както ни бѣ представенъ, безъ да бждѣше измѣненъ и попълненъ, както сега ни го представи финансовата комисия, увѣрявамъ ви, г. г. народни представители, че, вмѣсто да изпишехме вѣжди, щѣхме да извадимъ очитѣ не само на производителитѣ и кооперациитѣ, но и на търговцитѣ, които, за голѣмо съжаление, не представляватъ никакъвъ интересъ за почитаемото правителство, вследствие на което никой не се погрижва за тѣхъ, а сж изоставени на произвола на чуждбата, или, както се казва, да се пѣржатъ въ своето си масло. Казахъ ви и пакъ ще повторя, че въпросътъ за розовото масло, който обгръща и култура, и производство, и търговия, въобще всичко, е извънредно много деликатенъ и като тъй трѣбва съ най-голѣмата осторожностъ и внимание да се пипа съ него.

Преди да се سرا поопълнено върху всѣки членъ отъ новопредставения законъ за урегулирането цѣната на

розовия цвѣтъ, ще ми позволите, вѣрвамъ, г. г. министри и г. г. народни представители, да ви позанимая малко съ историята на тази толкова ценна за страната ни култура, производство и търговия, която, за голѣмо съжаление, вмѣсто къмъ подобрене, отива къмъ разорение.

Ще ми се да вѣрвамъ, че това, което ще ви кажа, ще ви заинтересува, затова именно се отдѣлямъ за малко отъ законопроектъ.

Искрено съжалявамъ, че както първиятъ законопроектъ, тъй и сегашниятъ такъвъ, бѣха неочаквано внесени, че ме изненадаха просто и като тъй нѣмамъ нарѣзка необходимитѣ данни и цифри по този толкова важенъ и отъ такъвъ голѣмъ интересъ въпросъ, които вѣрвамъ, биха ви заинтересували доста много.

За щастие, тази моя липса бѣ попълнена отъ колегата г. Митовъ.

Въ всѣки случай, и безъ тѣхъ ще се помъча да ви опиша отгоре-отгоре това, което би могло да ви създаде що-годе интересъ.

За пръвъ пътъ културата на розата е била пренесена въ България отъ Мала-Азия преди 2—3 вѣка най-много. Не съмъ положителенъ въ това; всетаки мисля, че грѣша може би съ малко. Правени сж били опити отъ самото начало да я засѣватъ на много мѣста изъ България, но не сж сполучили, освенъ въ Казанлъшко, дето най-напредъ е засѣта. Новозагорско, Старозагорско, Чирпанско, Пловдивско и Карловско, въ цѣлата почти Стрѣмска долина, където последнитѣ години се засили толкова много, че ва сега държи първо мѣсто въ България. Освенъ въ горнитѣ центрове, преди години имаше засѣти рози и другаде, където вирѣха доста сполучливо. Впоследствие, обаче, ги занемариха дотолкова, че на много мѣста ни следи нѣма отъ тѣхъ. Казанлъшко, което преди години държеше първо мѣсто, за голѣмо съжаление, остана на второ такъво, благодарение на недостатъчната заинтересованостъ на селянитѣ-проеизводители, която пъкъ се дължи на това, че всичкитѣ казанлъшки търговци и фабриканти на розово масло си пренесоха фабрицитѣ въ Карловско, благодарение на което Карлово се засили толкова много, че държи рекордъ както въ култивирание на розата, тъй и въ производството на розово масло. А Казанлъкъ остана на първо мѣсто само въ търговско отношение.

За да имате една по-ясна представа, г. г. народни представители, за голѣмата ценностъ на прочутата въ цѣлия свѣтъ българска червена и бѣла роза, за която войчки ни завиждатъ и се стараятъ да ни я отнематъ, ще ви кажа, че преди 40—50 години всенизвестната парфюмерна къща въ Лайпцигъ Шимелъ & Со — единъ отъ най-голѣмитѣ даже и за сега купувачи и конооматори на българско розово масло, сполучи да засѣ въ голѣмитѣ си плантации около фабрицитѣ си българска червена роза, която само известно време можа да вирѣе и впоследствие се видоизмѣни благодарение на неблагоприятнитѣ за нея климатъ и почва. И сега още я иматъ, но въ много малко количество.

Сжщото направиха и въ Франция около Грасъ. Тамъ, обаче, почвата излѣзе още по-неблагоприятна и въ по-скоро време се видоизмѣни.

Въ Мала Азия, отечеството на розата, отъ където бѣ пренесена у насъ, за много дълги години нито поменъ бѣ останало отъ нея. Благодарение, обаче, на българскитѣ турци, които навремето се изселваха масово отъ тукъ и пренесоха съ себе си розови храсти, засѣха я наново, безъ тогавашното правителство да ги въпрепятствува, сигурно защото не е виждало голѣмата опасностъ, която следъ години ще ни сполети. Сега вече тамъ има доста голѣми розови плантации, отъ които произвеждатъ около 200—300 кгр. розово масло, което, прави една доста чувствителна конкуренция на нашето масло.

Французкото правителство, като видѣ, че въ самата имъ страна не може да вирѣе розата, се опита преди години — и сега пакъ постоянно прави опити — да я засѣ въ африканскитѣ си колонии, но едвали ще сполучи.

Америка тоже се помъчи да достави храсти, но не сполучиха да я засѣятъ.

Гърция, нашата съседка, преди нѣколко години се опита по единъ контрабанденъ начинъ да прекара голѣми количества храсти съ съдействието на нѣколко българи, алични за пари. За голѣмо щастие, зорното око на търговцитѣ въ Казанлъкъ забеляза това и бомбардираха тогавашното правителство съ телеграми и телефони да му локатъ съдействието да опре износъ имъ, при който бѣха декларирани като черници, фиданки, лозови прѣчки и др. Действително, една голѣма частъ, която още бѣше на гарата, се спрѣ. Все таки, обаче, значителна частъ сполучиха да прекаратъ презъ границата, въпреки че бѣ дадена

заповѣдъ на пограничните войски да не пропускатъ ро-
зови храсти. Гърция желаше да направи това само за да
създаде прехрана на малоазийските бѣжанци гърци, които,
види се, сѣ занимавали съ тази култура въ Мала-Азия.
За голѣмо щастие, изглежда, че и тѣхната почва не е
добра и че не сѣ могли да развѣдятъ розата, защото
иначе щѣха да продължаватъ да правятъ опити да я
контрабандирватъ.

Отъ всичко това виждате, г. г. народни представители,
че Господъ само България е ошастливилъ — и то само
извѣстни мѣстности, не и цѣла България — като ни е далъ
добри и благоприятни почва и климатъ, който играе най-
главната роля и въ който розата, царятъ на цвѣтята, може
да вирѣе. Това е едно природно богатство, гордостта на
България. Трѣбва да съумѣемъ да го запазимъ като очитѣ
си и за въ бъдеще, както и до сега сме го пазили.

Намирамъ за излишно да ви занимавамъ повече и
отнемамъ времето ви съ този въпросъ. Нѣма да ви раз-
правямъ какъ се обработва, бере и пр., защото, вѣрвамъ,
знаете това. Сега ще ви кажа нѣколко думи както за
варитбата на розата, тъй и за търговията на розовото
масло тукъ и въ странство. Отъ самото начало самитѣ
розопроизводители сѣ били принудени да си варятъ своето
цвѣте въ малкитѣ примитивни казанчета, като добитото
по този начинъ розово масло сѣ го продавали на появля-
литѣ се тогава търговци чужденци: германци, арменци,
турци, гърци и евреи, които сѣ идвали само презъ сезона
на варитбата. Самитѣ розопроизводители нито сѣ
интересували, нито сѣ искали да знаятъ какво става съ
тѣхното продадено масло; тѣ сѣ гледали само да го про-
дадатъ и си взематъ паритѣ. Чакъ впоследствие, преди
единъ вѣкъ, може би, нѣкои отъ по-събуденитѣ навре-
мето си българи се заинтересовали и започнали да варятъ
и купуватъ розовото масло, на което сѣ голѣми мажнотии
сѣ намирали пазаръ, първо въ Цариградъ и въ послед-
ствие въ странство. Малко-по-малко по този начинъ сѣ
сподучили да отнематъ тази търговия отъ ржцетѣ на
чужденцитѣ, които виждайки, че мажнотия биха се борили
съ новитѣ български търговци, престанаха да идватъ и
закупуватъ розово масло едва чакъ преди двадесетина
години, следъ като казанлъжскитѣ търговци, своевременно
и производители, взеха въ ржце тази търговия, започнаха
да дирятъ начини да подобратъ и увеличатъ производ-
ството. И действително, преди повече отъ 25 години, може
би, започнаха като първоременно уголѣмниха малкия
казанъ, запазили му, обаче, формата и принципа на ва-
ренето. Виждайки въ това голѣмо улеснение и икономии
въ разсокитѣ, тѣ се окуражиха и уголѣмниха казанитѣ
до капацитетъ 400—500 кгр. цвѣтъ въ всѣки казанъ, като
изоставиха съвършено малкитѣ такива. Въ последнитѣ
вече години, при сътрудничеството на европейцитѣ, мо-
дернизираха почти всички розоварници, като въведоха
парното варене и конкретата — изваждане на масленитѣ части
отъ розата посредствомъ бензинъ. За неизлишно считамъ да
ви съобща и имената на тѣзи толкова много заслужили
българи казанлъжчани, които съ своя неуморимъ трудъ
насърдчаваха постоянно розопроизводителитѣ да сѣятъ
повече рози, подобриха производството и поставиха тър-
говията на розовото масло на чуждестраннитѣ пазари до
най-висша степенъ и съ това направиха и България из-
вестна на цѣлия свѣтъ. Ето и имената имъ: Димитъръ и
Борю Паназоолу, Шипковъ, Христо Христовъ, Еню х.
Бончевъ & Кидовъ, Маню Райновъ. Между горнитѣ имена
ще ми позволите, вѣрвамъ, нескромността да поставя и
името на покойния си баща Петко Орозовъ. За голѣмо
съжаление, всичкитѣ вече сѣ покойници. Тѣхнитѣ наслед-
ници, обаче, които сѣ работили съ тѣхъ, продължаватъ и
досега хубавото имъ дѣло, като не по-малко отъ родите-
литѣ си сѣ допринесли за розовата култура, индустрия, а
най-вече за търговията въ странство. Въ желанието и въ
старанието си да бѣдатъ и тѣ още по-полезни, полагаха
неимоверни усилия за всичко, при риска даже да се
разоратъ и изгубятъ това, що родителитѣ имъ оставиха въ
наследство. И действително, следъ тази бушуваща и съси-
пателна криза, липсата на кредитъ, незапомненитѣ
застой въ търговията на розовото масло, тукъ и въ
странство, а най-вече гонени, изоставени и неподпо-
могнати отъ никого, болшинството отъ тѣхъ сѣ вече
опропасти. Държавата, която полага голѣми грижи
за цвеклопроизводителитѣ, тютюнопроизводителитѣ, ро-
зопроизводителитѣ и редъ други култури, индустрии,
търговии и занаяти, не замислюва даже, за голѣмо
съжаление, да подпомогне търговеца, най-голѣмиятъ
пионеръ на тази търговия, култура, производство, а
то е изоставила на произвола на съдбата. Увѣряя
сѣмъ, че нѣма да се мине дълго време, когато

държавата, респ. нейнитѣ управници, ще съзнаятъ гра-
мадната грѣшка, която правятъ съ голѣмата незаните-
ресованостъ къмъ търговията, експорта на розовото масло,
ако щете и преследване даже, чрезъ неопраниченото на-
сърдчаване и подпомагане кооперациитѣ само.

Страхувамъ се, обаче, да не е късно да поправимъ
сторонето зло. Считаю тоже за неизлишно, г. г. министри
и г. г. народни представители, да ви загатна мимоходомъ
само за розопроизводителитѣ кооперации, понеже вѣр-
вамъ, че на болшинството отъ васъ ви е извѣстно какъ
се образуваха тѣ, какъ бързо се увеличаваха благодарение
пакъ на търговцитѣ, които имъ закупуваха до преди ми-
налата година произведеното масло на добри цени и
поемаха съ голѣмъ рискъ грижата да го пласиратъ въ
странство и най-после тѣхниятъ неимоверенъ, голѣмъ
прогресъ въ количествено и качествено отношение. Съ
последното искамъ да кажа за тѣхния днешенъ капа-
цитетъ, да сварятъ повече отъ половината произведено
розово цвѣте, макаръ и въ наетитѣ за целта голѣми и
малки розоварници на търговцитѣ, които по липса на па-
рични срдства и кредити сѣ ги дали полъ заемъ на
кооперациитѣ, считайки съ това, че подпомагатъ тази
ценна култура, за която сѣ си посветили цѣлия животъ.
Тѣхниятъ голѣмъ прогресъ, нѣма да кажа за сега успѣхъ,
защото тѣ още нѣматъ такъвъ, тъй като почти всичкото
имъ произведено розово масло отъ 2—3 години стои не-
продадено, се дължи изключително на грамадната и щедра
материална и морална помощ на държавата, чрезъ Бъл-
гарската земеделска банка. Не бихъ се поовѣнилъ да
кажа, съ голѣма болка на сърдцето си, че държавата въ
случая постѣпва много несправедливо, като става интимска
добра майка на кооперациитѣ, а зла мащехана търговцитѣ-
експортѣри, които струва ми се, че заслужаватъ една
щоголема подкрепа отъ държавата.

Бързамъ да поясня, г. г. министри и народни пред-
ставители, последния си изразъ относително кооперациитѣ,
защото не бихъ желалъ да бѣда зле разбранъ, че се
оплъчвамъ срещу тѣхъ. Напротивъ, моитѣ уважения и
почитания къмъ тѣхъ и кооператоритѣ, тъй като тѣ сѣ
единъ много естественъ развой на нѣщата въ днешно
време. Държавата съ моцната си и неограничена под-
крепа на кооперациитѣ цели да подпомогне тази толкова
хубава и доходна култура и индустрия, единствена по
рода си не само въ страната ни, но и въ цѣлия свѣтъ,
като се дезинтересира отъ търговията, пласмента на ро-
зовото масло, което безсъмнено е най-важното, защото
производството му не представлява особени трудности и
грижи, а пласментътъ е най-трудното както за отдѣлния
търговецъ, тъй и за кооперациитѣ. Погледнато безпри-
страстно, ще видите, г. г. министри и г. г. народни пред-
ставители, че нито кооператоритѣ може да съществува
безъ търговеца, нито пъкъ последниятъ безъ коопера-
тора — интереситѣ имъ сѣ еднакви и тѣсно свързани.
Следователно, ако мислите за това народно богатство, ще
трѣбва да направите невъзможното възможно. Да поста-
вите кооператора и търговеца въ още по-тѣсни връзки,
нераздѣлни даже, за да изкорените този убийственъ анта-
гонизъмъ, който съществува помежду имъ отъ дългавече
години и който, за голѣмо съжаление, постоянно се уве-
личава. Този е единствениятъ само начинъ за спасение
единственото родно богатство, застрашено и безъ това
отъ европейца, който прави неимоверни усилия, подпо-
могнатъ отъ огромнитѣ капитали, които има, да вземе
въ свои ржце тази толкова доходна за страната ни розова
култура, индустрия и търговия.

Господъ ни го е далъ, ние пъкъ сме длъжни да си го
запазимъ; иначе ще направимъ грѣхъ предъ него и предъ
бѣдещето ни поколение. Търговецътъ-експортѣръ не
веднѣжъ е далъ доказателство, че желае да бѣде въ по-
стояненъ контактъ съ розопроизводителитѣ, билъ той коо-
ператоръ или не. Примѣрътъ за това е налице съ даването
подъ заемъ на кооперациитѣ розовитѣ си фабрики, за
които сѣ похарчили милиони, за да могатъ чрезъ тѣхъ
по-лесно да сварятъ добитото тази година розово цвѣте.
Всичко това е хубаво, великолепно даже; кооперациитѣ,
подпомогнати отъ Българската земеделска банка, варятъ
и дай, Боже, да варятъ още дълги години, но да видимъ
сега где и какъ ще могатъ да пласиратъ произведеното
си масло. Тѣ иматъ вече горчивия опитъ — отъ 2—3 го-
дини имъ стои непродадено маслото. И тѣ ще бѣдатъ въ
същото положение, ако пакъ не потърсятъ съдействието
на търговеца, който познава по-добре отъ тѣхъ европей-
скитѣ пазари, има лични връзки съ консоматоритѣ-парфю-
мери и който, за да достигне до това положение, е хар-
чилъ грамадни суми, губилъ е време въ продължение на
нѣколко десетки години, или пъкъ има тѣзи връзки отъ

покойния си баща, който тоже е харчил да ги добие. Мнозина от вас ще ми се изсмят може би за тази ми откровеност. Казвам ви го, обаче, най-сериозно, че трябва — дълго ви е даже — да подпомогнете опитния вече търговец и да му съдействувате да може да пласира грамадното количество кооперативно розово масло, след като пласира своето, ако има такова, защото той единствен е в състояние да направи това, иначе интересът на розопроизводителите ще страда, и тъй на Българската земеделска банка, а най-вече ще страда розовата култура, производството и търговията. Това е само лично мое разбиране, което не ангажира другите търговци, които, смей да въведам, ще го споделят и ще си предложат услугите за общ интерес, както услужиха и с фабриките си, без нкой да ги принуждава за това. Аз се осмелявам да говоря така, защото съм, може би, един от най-големите розопроизводители, защото имам засети розови градини около 30 декара, които обработвам и използвам сам.

Увръзвам ви, г. г. министри и народни представители, че ако кооперациите не заработят с старите и опитни вече търговци, не ще могат още дълги години да пласират намиращото им се в складовете на Българската земеделска банка розово масло. Нямат още измежду тяхната срѣда подготвени хора за пласирането на маслото им. Ще трябва да минат десетки години, да харчат грамадни кооперативни суми, диквата на които върви, макар и с малък процент, догдето се подготвят добри пласори. Тъзи, които се представят като доброжелатели на кооперациите, ...

Ц. Бръшлянов (д. ст): По-височко, защото не чуваме.

А. Орозов (нац. л. о): Не мога. Не ми е занаят — не съм адвокат. Чакай, че загубих нишките. — ... за голямо съжаление, ходят в странство да харчат само парите им, безрезультатно и без каквото и да било шанс да реализират добри продажби. За да оправдаят стотиците хиляди похарчени левове, напоследък алармират в вестниците, че сполучили да продадат грамадното количество, според тях, от 48—49 кг. розово масло, не даже и 50 кг., и че щѣли да правят износ с аероплани и пр. Увръзвам ви, г-да, че ако нкой европеец прочете това, ще се изсмяе просто, защото 48—50 кг. е количеството, което и най-малкият парфюмер купува. Тъзи господа, които с поели ангажмента за пласирането на кооперативните масла, ще направят по-добре да вдигат по-малко шум около нищожните продажби, които сж сполучили да направят след такова дълго време и харчене на толкова пари, а да се постараят да продадат по-големи количества, за да могат да освободят складовете на Българската земеделска банка от грамадния сток и спасят производителите от тежките им задължения към банката и към други. Същевременно ще си позволя да ги посъветвам да бждат по-внимателни при възлагане представителството на кооперативните масла на по-добросъвестни и честни представители, ...

П. Стайнов (д. ст): Това особено е вѣрно.

А. Орозов (нац. л. о): ... защото, докогато ми се простират сведенията, напоследък били възложени представителството в Франция на нкой си руснаци, сполучността и честта на които е съмнителна.

П. Стайнов (д. ст): На един доктор по медицината.

А. Орозов (нац. л. о): Начинът, по който действуват грамадните кооперативни хора в странство при продажбата на розовото масло, да предлагат всѣкому толкова голямо количество розово масло, вмѣсто да принесе полза и улесни продажбата му, допринася голяма вреда както на самите тях, тъй и на всички търговци, и с това, на цѣлата култура, производство и търговия. Предлагащите грамадни количества сж, които карат европейците-консуматори да се въздържат. Всѣка търговия си има своите тайни, които никому не трябва да се казват, особено на чужденците, наши конкуренти. Особено розовата търговия има най-големи тайни, които не би трябвало наши противници да ги знаят, защото с това се вреди на цѣлата розова индустрия; това съвпадна по-лесната продажба на грамадното количество, което има тук и в странство. Колко масло има в България, безразлично в чии ръце се намира то — било то в кооперации или у търговци — колко ни струва и пр., всичко това трябва сами да си го знаем,

без да го правим достояние на заинтересованите европейски-купувачи, които използват и най-малките и незначителни сведения, макар, може би, и невѣрни. Подобна криза, застой в продажбата на розовото масло е имало и други години, обаче много по-лесно се е намирала, защото тогава търговеците-експортири разполагаше освен с пари, но и с големи неограничени кредити, с които улесняваше производителите, като му даваше безлихвен аванс, а сега всичко това липсва на търговеца и, отгоре на това, държавата му отказва всѣко съдействие, като мисли, че с това би му дала възможности да спечели грамадни суми, без да държи сметка, че ако търговецът има, ще има и розопроизводителът, както е било и досега.

Всички викаят против търговеца-производител и експортир, че експлоатира бедния розопроизводител и на неговъ гърб натрупа грамадно, неизчерпаемо състояние. Да допуснем за момент, че това е вѣрно, какво ще можеше да има от това? Напротив, тогава, когато търговецът имаше, цената на розовото цѣвѣ достигна даже до 30 л. килограмът и маслото до 100—120 хиляди лева и се продаваше повече от сега. А сега, при окаяното положение, при което се намират розотърговците, липсва на пари и кредити, виждате, че цените паднаха катастрофално миналата година както на розовото цѣвѣ, тъй и на розовото масло, въпреки че реколтата бѣше по-слаба от предшестващата година. Грамадните печалби, които търговците били реализирали, според мнозина, а най-вече кооператорите, излѣзоха на междани едва тази година. Вие виждате, почитаеми г. г. министри и народни представители, че богатите, милионерите-търговци един по един капят, един фалираха, другите сж въ мораториум, трети капят или за едното, или за другото и пр., а най-замечателното от всичко това е, че почти нито един от тях няма да вари, не защото не желе, а защото нямат пари, и затова дадоха под заем розовите цѣвѣ си фабрики и ще се задоволят само с наема тази година. Ако бѣха добре или, по-добре казано, ако имаха пари търговците, увръзвам ви, че цената на розовото цѣвѣ нѣмаше да остане на 7 л., както миналогодишната такава, а щѣше да се качи поне на 10—12 л., което щѣше да бѣде много резонно, защото тазигодишната реколта е много по-малка от миналогодишната по следните причини: измръзването на голяма част от гюлицата, от една страна, язовостта, безплодността, от друга, и, най-после, защото голяма част се изсѣче, за да засѣят нови градини, вследствие на което изсѣчените и язовостните явѣ да дадат цѣвѣ поне за 1—2 години. Прибавено към това и разните болести и паразити, които от известни години нападат розовите градини и унищожават голяма част от розите още догдето сж пълки, сж причината да бѣде реколтата по-малка тази година. Питам ви, г-да, при това положение не би ли трябвало цената на розовото цѣвѣ да бѣде по-висока и с това да се повиши и цената на розовото масло?

Аз поздравявам още веднѣж министъра на финансите г. Стефанов, също и почитаемия Министерски съвет за доброто им желание да помогнат, макар само розопроизводителите, с ансянето на законопроект, прокарването на който, ако би допринесло нѣкакви облаги на розопроизводителите, безсъмнено е, че тъй облаги ще засегнат и търговците. Това ме обнадежда доста много и ме кара да въведам, че почитаемото правителство, след като помогне на розопроизводителите, ще помисли и ще подири начин да помогне и на търговците-експортири, които имат необходимата нужда от такава и които, след грамадните жертви и услуги, които досега сж правили, заслужават по-годе повече анимание и мощната подкрепа на държавата, при пълното съзнание, че ако положението на търговеца е цѣтущо, ще бѣде такова и това на производителите, защото, както казах и по-горе, интересът на розопроизводителите и на розотърговците сж еднакви и нераздѣлни.

Накрай ще си позволя да кажа още веднѣж, че старите ратници производители и търговци на розово масло с своя си неуморим труд сж сполучили да пласират на европейските и американски пазари това хубаво и ценно българско производство и посредством него сж направили малката България известна на цѣлия свѣт и облажавана от всѣкого. Единственото най-доходно перо навремето си бѣше розовото масло. Защо, прочее, да се не постареем то да бѣде такова и за въ бѣдеще? Ако това зависѣше от търговеца, увръзвам ви, той ще го направи, макар и на неговъ риск, както го и направи, като докара цената му преди миналата година до 100—150 хиляди лева килограмът. Подобни хора мисли, че заслужават по-добра участ, а не такава, въ каквато ги

докара кризата и безпаричието. Увѣрвамъ ви, г. г. министри и г. г. народни представители, че само отъ васъ зависи да подобрите окаяното и плачевно положение, въ което се намираме всички — розопроизводители, кооперации, а най-вече търговците-експортиори — и да докарате онова цвѣтуще за всички положение, каквото бѣ до 1930 г. и началото на 1931 г., на което всички завиждаха. Всичко това можете много лесно да направите, стига да желаете, безъ каквото и да било рискъ, като отпуснете дългосрочни заеми при низкъ процентъ лихва срещу имотитѣ и розовото масло на търговцитѣ. Максимумъ 60—70 милиона лева, които сѣ нищо за държавата, сѣ достатъчни, вѣрвамъ, да подобрятъ не само положението на търговеца, а покрай тѣхъ — и това на производителитѣ, като същевременно ще избавятъ и тази хубава и ценна родна култура, производство и търговия отъ кризата, въ която се намира отъ лани още, и я повърнатъ въ цвѣтущото положение, въ което бѣше.

Позволявамъ си да поставя този въпросъ на просвѣтаното ви внимание, като съмъ увѣренъ, че и вие, уважаеми г. г. министри и народни представители, милѣте наредъ съ производителитѣ и търговцитѣ за тази ценна родна култура и индустрия, и че ще се помжите да намѣрите начини да облекчите положението на всички ни. Правите всѣкакви жертви да насърчавате и подкрепяте разни индустрии, култури и занаяти и не помислювате да спасите отъ гибелъ тази толкова стара, доходна и известна на цѣлия свѣтъ розова култура, индустрия и търговия — гордостта на България.

Тази материя е неизчерпаема, г. г. народни представители, и има много още да се говори, но азъ ще се задоволя само съ това засега, като си запазвамъ правото за други случаи, защото и безъ това злоупотрѣбихъ съ ценното ви внимание.

Сега ще се спра по самия законопроектъ, който претърпя почти коренна промѣна въ финансовата комисия, но, въпреки това, пакъ се съмнявамъ да не даде тъкмо обратнитѣ резултати на гонимитѣ и желани такива, първо, защото е много късно, тъй като на много мѣста варитбата е вече почнала, и, друго, защото съ посочването на цената се дава козъ въ ржката на европейца-купувачъ да подобие добиваната досега цена на розовото масло и да не даде повече отъ 30 хиляди лева за килограмъ масло. При това положение, безъ да искате, ще накарате както кооперациитѣ, тъй и търговцитѣ, разбира се, които иматъ масло, да увеличатъ загубата си съ още по 20—30 хиляди лева на килограмъ, което ще бѣде равносилно на разорение при това имъ разклатено положение.

Намирайки първия законопроектъ, така както ни бѣ представенъ, за много лакостенъ както за розопроизводителитѣ, а още повече за търговията, по редъ съображения, които, за голѣмо съжаление, не мога да ви ги кажа тукъ, но които добре се схващатъ и разбиратъ отъ тѣзи, които дълги години сѣ боравили съ производството и търговията на розово масло, замодихъ въ комисията министритѣ г. Стефановъ и г. Гичевъ да го оттеглятъ като такъвъ, като вмѣсто законъ да подирятъ и намѣрятъ други начини, по които да може негласно да се гарантира на производителя поне миналогодишната цена. За съжаление, това не се възприе. Въ всѣки случай, азъ съмъ много доволенъ, че отъ изказанитѣ различни мнения въ комисията се дойде до единъ що-годе задоволителенъ резултатъ, споредъ разбиранията на присѣстващитѣ, които, за съжаление, нѣмаха достатъчно освѣтления по въпроса, а най-вече имъ липсваше опитността на производителите и търговеца по този толкова деликатенъ браншъ отъ нашата индустрия, защото иначе, убеденъ съмъ, щѣха да възприематъ нѣщо по-добро, практично и полезно.

Уважаемиятъ г. министъръ Стефановъ, сѣщо и г. министъръ Гичевъ, показаха голѣма заинтересованъ, като измѣниха законопроекта и, запазвайки гонимата му целъ и смисълъ, изработиха другъ законопроектъ, който вече се раздаде.

Едно отъ по-важнитѣ измѣнения е и самото му заглавие, което бѣше съвършено несполучливо, като вмѣсто „Законъ за облагане съ акцизъ на розовия цвѣтъ“, се измѣни въ „Законъ за урегулиране цената на розовия цвѣтъ“ — по-подходящъ и не толкова страшенъ за розопроизводителите терминъ. Не виждамъ, г. г. министри и народни представители, тази голѣма опасностъ, каквато вие я виждате, че може нѣкои отъ търговцитѣ да използватъ положението и да искатъ да закупятъ розовото цвѣте на безценица или подъ опредѣлената отъ васъ норма, равна на миналогодишната цена. Но да допустнемъ за моментъ, че може да се намѣрятъ такива, тѣ, обаче, сѣ малцина и при сега изискуемата гаранция има опасностъ да се откажатъ. Тѣ, обаче, ще сварятъ толкова незначителна частъ

цвѣте, та не би било трудно, мисля, да се принудятъ да се подчинятъ на досегашната практика, при пазарлѣцитѣ да се счита за официаленъ пазарлѣкъ направениятъ на закупеното по-голѣмо количество цвѣтъ, което ще значи да се заставятъ да платятъ тази цена, която ще платятъ кооперациитѣ, тъй като тѣ ще закупятъ повече отъ половината добитъ цвѣте. Това мисля, че може да стане по другъ начинъ, освенъ съ законъ, като чисто и просто съ едно окръжно на Министерството на земледѣлието или съ решение на Министерския съветъ, съ което да се припомни на купувачитѣ на розово цвѣте, че сѣ длъжни да се подчинятъ тази година на общоприетия досега обичай, да считатъ за официаленъ пазарлѣкъ на кооперациитѣ като такъвъ на болшинството, за да не принуждаватъ правителството да имъ налага това съ законъ и пр. Увѣрвамъ ви, че по този начинъ ще постигнете гонимата си целъ — запазване миналогодишната цена, а най-главното, ще избѣгнете голѣмата опасностъ, каквато азъ виждамъ въ каквото и да било законъ, въ който се посочва цената.

Въ този законопроектъ се предвижда глоба и такса, която ще бѣде равна на разликата отъ дадената цена и опредѣлената такава съ закона. Това, обаче, ще бѣде добро дошло за търговцитѣ-купувачи на розовъ цвѣтъ, защото вие имъ осигурявате по-ниска цена, отколкото биха могли да иматъ при обичайното надпреварване кой повече цвѣте да вземе. Съ новата мѣрка, която искате да прокарате — да се иска на всѣки отдѣленъ купувачъ гаранция, одобрена отъ Българската земледѣлска банка, въ размѣръ на закупеното цвѣте, азъ предвиждамъ, че ще се намѣрятъ мнозина отъ тѣзи, които сѣ възнамѣрявали да варятъ и то много ограничено количество, колкото за адетъ, или пъкъ отъ тѣзи, които вече сѣ започнали да варятъ, да се откажатъ, било защото не биха намѣрили подобна гаранция въ тази криза и за толкова късо време, или пъкъ отъ нахърнено честолубие, че единственото нѣщо, на което малцината останали се радватъ още — довѣрието — вие имъ го подбивате съ принудително искане на въпросната гаранция. Питамъ ви азъ, г. г. министри и народни представители, ако горното се случи, не би ли било съсипателно за тѣзи розопроизводители, които си даватъ цвѣтетъ на частнитѣ търговци? Или ще кажете: щомъ не сѣ въ кооперациитѣ, да става що ще съ тѣхъ, сами да си търсятъ седемѣтъ на главата.

Изтъкна се вече предъ комисията, че по начина, по който Българската земледѣлска банка, респективно кооперациитѣ, ще даватъ на своитѣ кооператори само единъ малкъ лихвоносенъ авансъ, като остатѣкъ до опредѣлената цена ще имъ се раздаде чакъ когато се продаде маслото, и то ако има такова, ще накара мнозина отъ производителитѣ да си дадатъ цвѣтетъ на търговеца, макаръ и на по-ниска цена, но ще взематъ на ржка пари повече отъ аванса, който кооперацията би имъ дала, нѣма да плащатъ лихва на взетото и най-после нѣма да търпятъ рискъ при продажба на маслото да не може да получатъ повече отъ това, що сѣ взели, или да повърнатъ отъ взетото вече при евентуална загуба, не дай си; Боже. Такива случаи до сега ги имаше много; знайте, обаче, че следъ прокарването на този законъ ще се увеличатъ много повече.

Посочиша се задълженията на кооперациитѣ къмъ Българска земледѣлска банка, възлизали на около 21 милиона лева, сѣщо и тѣзи на търговцитѣ къмъ розопроизводителитѣ — около 62 милиона, които сума ми се вижда голѣма, и въ която, позволете ми да се съмнявамъ — безъ обаче да се посочи това, което пъкъ розопроизводителитѣ остава да даватъ на търговцитѣ отъ раздѣления имъ безразборно авансъ отъ миналитѣ години. Последното не е толкова важно, защото при една добра реколта и цени въ бждеще ще се наплатятъ почтено, както и до сега.

Направи ми лошо впечатление настѣрвението, съ което се нахвърлиха противъ Ботю Митовъ, като най-голѣмото зло за розопроизводителитѣ, тъй като ималъ да дава най-много. И азъ, заедно съ васъ, го осъждамъ, безъ обаче да му тегля присѣдата, както мнозина отъ васъ правятъ. Не искамъ да го защищавамъ въ лошитѣ му работи. Колегиалниятъ ми дългъ, обаче, ме кара да кажа, ако не друго, то поне нѣщоичко за добритѣ му качества.

Нѣма да ви описвамъ биографията му, като вѣрвамъ, че всички знаете, че той е започналъ отъ нищо и благодарение на своя и този на цѣлото му семейство неуморимъ трудъ и воля, достигна да бѣде най-крупниятъ дестилаторъ и сѣ най-голѣмия капацитетъ за варене, благодарение на нѣколкото фабрики съ огромнитѣ и многобройни казани. Вѣрвамъ сѣщо да ви е известно, че той въ продължение на дълги години допринася твърде много за розовата култура, производството на масло и търговията, съ постоянното покачване ценитѣ на цвѣтетъ и маслото.

Благодарение на него розовата култура се засили до неимоверност към този край — Карловско. Скъпо благодарение на него възраха много милиони в България и в ржцетъ на производителитъ в цѣла България. И като е тъй, мисли, че заслужава що-годе снизхождение и безпристрастност въ присъдата ви, преди да чуете и него за свое оправдание да ви обясни кое го е накарало да не може да се издължи към селянитъ-производители. Азъ допускамъ да има много сериозни и основателни причини за това, вънъ отъ съсипателната криза, която засегна и разори болшинството ни. При това му даже положение азъ твърдо вѣрвамъ, че той ще се наплати почтено на всички селяни, стига да му се усмихне щастieto, което ще бжде цястие и за всички ни, производители и търговци, при единъ благоприятенъ обратъ на нѣщата. Увѣренъ съмъ също, че всички други търговски къщи, които иматъ задъ гърба си добро имотно състояние и които не по тѣхна вина, а вследствие кризата и безпаричieto сж останали да даватъ на частъ отъ розопроизводителитъ, ще се наплатятъ рано или късно по единъ най-почтенъ начинъ, какъвто имъ подобава. Въ това число не влизатъ, разбира се, разнитъ парвенюта, които нѣматъ нищо задъ себе си. За тѣхъ, обаче, засегнатитъ производители ще изтеглятъ лошитъ послѣдствия, и много справедливо, тъй като, безъ да ги познаватъ, сж имъ дали цвѣтето си, само защото имъ сж дали единъ-два лева отгоре пазарлъка.

Отклонихъ се много отъ въпроса, обаче ще ви моля да ме извините, защото не можехъ другояче да постѣпя.

Понеже въ първия законопроектъ се загатваше за рандеманъ или, както по старому го казваме дюзбекъ, нѣкои отъ присѣствуващитъ господа посочиха нѣкои просто невѣроятни цифри. Напр., 2.600 кгр. цвѣтъ за единъ килограмъ розово масло или което прави 13 кгр. дюзбекъ за единъ мускалъ масло. Азъ, г-да, съмъ отъ 40 години въ тази работа, варилъ съмъ и съ малки и съ голѣми казани, но никога не съмъ сполучилъ да добия такъвъ добъръ рандеманъ, даже и въ най-благоприятнитъ години. Вѣрно е, че може да има дни, и то единъ-два презъ цѣлата варитба, да се добие около толкова, но то е вследствие на това, че отъ предишния день е останало масло по трѣбитъ, или пѣкъ по-силна вода. Това не трѣбва да служи за примѣръ и не трѣбва да се сочи, особено предъ чужденцитъ, защото ще го взематъ за вѣрно, безъ да знаятъ, че рандеманътъ се определя чакъ когато се привърши цѣлата варитба. Не отказвамъ, че има много способни хора, както отъ селянитъ-производители, тъй и отъ търговцитъ, които сж сполучавали да добиятъ рандеманъ — дюзбекъ отъ 4—5 до 10 кгр. най-много, равно на 800—1.000—2.000 кгр. цвѣтъ. Добитото масло отъ подобенъ рандеманъ не е вече розово масло, а арозирано тереше. Даже и отъ 13 кгр. — 2.600 кгр. — е сигурно съмнително. За да иматъ по-ясна представа тѣзи отъ васъ, които не знаятъ, ще ви-кажа, че при най-добра реколта рандеманътъ не може да падне по-долу отъ 3.200 кгр. цвѣтъ за 1 кгр. розово масло, равно на 16 кгр. червенъ цвѣтъ за единъ мускалъ. Тази цифра се движи споредъ годината до 4.000—4.400 кгр. цвѣтъ, а когато има повече бѣло цвѣте, което се счита наполовина, може да надмине и 5.000 кгр. и да стигне даже и 6.000 кгр. при бѣлъ цвѣтъ. Това сж работи, които интересуватъ само производителъ-кооператоръ или търговецъ, безразлично, и само тѣ трѣбва да ги знаятъ. Ето защо азъ съмъ крайно доволенъ, че г. министъръ Стефановъ се съгласи да премахне споменаването на рандеманъ въ новия си законопроектъ.

Най-важното въ розопроизводството е търговията на розовото масло, за което ви загатнахъ отъ начало, но, въпрѣки това, ще ми се да кажа, съ ваше позволение, разбира се, още нѣколко думи за нея, макаръ тази материя да не е засегната отъ законопроекта.

Министъръ С. Стефановъ: Г. Орозовъ! Много продължително. Времето Ви изтече отдавна.

А. Орозовъ (нац. л. о): Ще привърша.

Министъръ С. Стефановъ: Гледайте да свършите, защото това е второ четене.

Д. Долбинскъ (з): По-добре да си даде написаната речъ на стенографитъ да я препишатъ на машина.

А. Орозовъ (нац. л. о): Не знамъ какви сж основанията на г. министъръ Стефановъ да бжде толкова песимистъ относително търговията съ розово масло въ странство. Азъ, обаче, съмъ голѣмъ оптимистъ и знаяйки тенденцията, още повече като вземамъ подъ съображение, че тазигодишната реколта ще бжде минимумъ 25—30% по-

малка отъ миналогодишната такава, съмъ увѣренъ, че ценитъ на розовото масло въ странство щѣха да бждатъ най-малко като досегашнитъ такива, при голѣмата вѣроятностъ да се повишатъ. Този законопроектъ, обаче, не само ще попрѣчи на това, но възможно е да стане причина да не може да се добие по-висока цена отъ коштуемата такава, тъй като съ него се дава единъ голѣмъ козъ на европейца-купувачъ, който и безъ това иска постоянно да ни мачка и чуши въ цената. Вѣрно е, че и тази висока, споредъ европейца, цена, насърченъ отъ фалшивитъ сведения на нѣкои заинтересовани търговци, ще падне, което, за съжаление, съ определянето цена 7 л. въ този законопроектъ, се потвърждава. Голѣми продажби, както иска г. министъръ Стефановъ, отъ 200—300 кгр., не могатъ да станатъ, обаче малки такива отъ 1—2 до 5 кгр. ставатъ, а пѣкъ на нѣколко мѣста по толкова става много.

Понеже кооперациитъ иматъ едно голѣмо количество розово масло, около 1.000 кгр., могатъ, стига да желаятъ и да иматъ тактъ и умение, да бждатъ господари на пазаритъ и да диктуватъ тѣ ценитъ, а не да бждатъ зависими отъ купувачитъ-парфюмери. Вѣрвамъ, че въ това отношение ще бждатъ подпомогнати и отъ тѣзи търговци, които иматъ розово масло, но което не е толкова, колкото нѣкои си въобразяватъ — азъ не вѣрвамъ да бжде повече отъ 600—700 кгр. максимумъ. Азъ съмъ единъ отъ голѣмитъ държатели на масло — имамъ около 200 кгр. — и азъ обещавамъ да съдействувамъ на кооперациитъ въ горното направление. Сами кооперациитъ не биха могли много скоро, за да не кажа никога, да реализиратъ това безъ съдействието на нѣкои добри, честни, стари и съ добро реноме и известностъ търговци-експортири. Казвамъ това, защото розовото масло е изключително article de confiance — стока на довѣрие, каквото парфюмеритъ иматъ въ голѣмитъ търговски къщи, а, за голѣмо съжаление, нѣматъ още такава довѣрие въ кооперациитъ, макаръ може би тѣхнитъ масла да сж по-чисти отъ тѣзи на търговцитъ. За съжаление, такава е мнението на всички, макаръ неоснователно; така разправятъ и представителитъ на кооперациитъ туку и въ странство, макаръ може да има нѣкои отъ тѣхъ да продаватъ чисти масла.

Струва ми се, че ви занимахъ предостаточно съ този толкова боленъ въпросъ, розовото масло, което отъ миналата година е въ криза и нѣма изгледи за подобрене, а напротивъ, осжденъ е на загиване, разбира се, не безъ медицинска помощъ, бърза. Такава ще му бжде дадена съ законопроекта, щомъ стане законъ, безъ да се дочака естествениятъ развой. Лошитъ послѣдствия отъ това ще бждатъ горчиво изпитани отъ всички търговци и кооперации, въобще всички, които иматъ нармажа масла отъ миналата и по-миналата години. Ще трѣбва да прибавятъ къмъ голѣмата си вече загуба, произхождаща отъ разликата отъ коштуемата цена и продажната такава, най-малко още двадесетина хиляди лева на килограмъ масло. Ще ви посоча за моментъ загубата, която кооперациитъ евентуално бяха загубили. Напр., ако иматъ въ складовѣтъ на Българската земеделска банка 900 кгр., ще загубятъ минимумъ по 20.000 л. още на кило, което прави порядъчната цифра отъ 18 милиона лева — почти толкова, колкото имъ е дължътъ къмъ Българската земеделска банка. Нѣкои ще кажатъ, че розопроизводителитъ-кооператори нѣма нищо да загубятъ, понеже не сж давали пари за цвѣтето си, а го иматъ отъ собственигъ си градини, което е и вѣрното. Въ такъвъ случай, обаче, ще трѣбва да се задоволятъ само съ авансиранитъ имъ суми, ако, не дай си, Боже, не бждатъ принудени да доплащатъ разликата, която евентуално би се появила отъ загубата, когато тѣхнитъ съселяни, които по една или друга причина сж си дали цвѣтето на нѣкоя известна солидна фирма, сж си получили вече всичкитъ пари, или, ако сж останали малко, ще си ги подучатъ. Въ всѣки случай, допускамъ, че това, което сж получили, е повече отъ авансираното на кооператора-производителъ. Това само за сведение ви го казвамъ. Знае се добре отъ опититъ досега, че при свободния пазаръ не само розовото цвѣте и масло, но и всички други артикули, вклучая и зърненитъ храни, сж намиращи винаги по-високи цени отъ тѣзи, на които държавата се е опитвала и ги е нормирвала. Нѣма защо да отиваме далече — прикѣрѣтъ е предъ насъ: Дирекцията за храноизноса, която закупува хранитъ на по-низки цени, откоакото тѣзи, които се добиватъ на свободния пазаръ.

Увѣрвамъ ви, г. г. министри и г. г. народни представители, че това, което ви казвамъ, не го казвамъ като заинтересуванъ производителъ и търговецъ на розово масло, а ви го говоря като човѣкъ, който е работилъ още отъ дете, близо 40 години въ тази областъ и който не е жалѣлъ ни време, ни трудъ, ни сръдства за подобренieto

както на културата, тъй и на производството, а най-вече за търговията. Още през 1908 г. построиха модерна за тогава голапана, правиха съвсемъ всички опити за подобрене варенето, въведоха анализът на маслото, тукъ и въ странство и пр. нѣща, които малко биха ви интересували. Следователно, всичко онова, което може да навреди, или, по-добре казано, би било въ ущърбъ на розовата търговия, която, споредъ мене, обгръща и култура, и производство — и всичко, ме боли и не мога да не реагирамъ и да се не помъча, доколкото имамъ възможностъ, да я защитя, при риска даже да стана лошъ за мнозина. Най-искрено ви казвамъ, г. г. министри и г. г. народни представители, че се абстрахирамъ напълно отъ личнитѣ си интереси предъ общитѣ такива, които сѣ светиня за мене. Бихъ предпочелъ да изгубя всичко свое, но да се запази само това толкова ценно, хубаво, доходно и съ добро бъдеще народно богатство!

Министър-председателъ Н. Мушановъ: Не е мѣсто да се четатъ тукъ съчинения!

А. Орозовъ (нац. л. о): Накрай, ще си позволя да апелирамъ да си оттеглите законопроекта, като вреденъ,...

П. Попивановъ (з): Щѣхме да го оттеглимъ, ако бѣхме чули какво разправяте!

А. Капитановъ (з): (Къмъ А. Орозовъ) Да се афишира туй, което четокте!

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

А. Орозовъ (нац. л. о): ... като моля почитаемото правителство да вземе нужнитѣ мѣрки.

Министъръ Д. Гичевъ: За да стане цвѣтето по 4 л. килограмътъ!

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ С. Стефановъ: Г. г. народни представители! Въ комисията този законопроектъ бѣше всестранно обсъденъ, претърпѣ основно измѣнение и се внесе тукъ въ тая редакция, която днесъ има. Азъ сѣбтамъ, че законопроектътъ въ тази форма урежда почти напълно материята, която се третира въ него.

Азъ разбирамъ всички бележки, които се правятъ отъ страна на търговци и кооперации по отношение на тъй деликатната търговия съ розово масло, обаче тая материя тукъ нито се третира, нито се урежда. Законопроектътъ, върно е, се внесе много набързо. Но преди да се осигурятъ срѣдствата, които ще трѣбватъ на кооперациитѣ, предъ видъ затрудненото положение на търговцитѣ, ние не можеме да ви поднесемъ този законопроектъ. Благодарение, че Земледѣлската банка се облекчи малко съ продажбата на храна отъ Дирекцията на хранителноста, ние се решихме на тази инициатива, за която се изискватъ срѣдства.

Цельта на този законопроектъ е да се осигури, при днешната конюнктура на пазара, една минимална цена за производителя на розовъ цвѣтъ и да се гарантира изплащането, защото отъ всички оратори тукъ се забеляза — и много основателно — какъ сѣ били оцѣтавани съ милиони производителитѣ до сега, презъ миналитѣ години, особено въ онии случаи, за който говори г. Григоръ Василевъ, защото тази търговия е продължавала по една практика, която въ миналото е имала своя смисълъ, но която следъ войнитѣ, и специално презъ последнитѣ години, трѣбва да бѣде изоставена, тъй като редъ причини — морално падение и пр. — съвсемъ вече не ни даватъ ония условия, при които по-рано сѣ търгуваха както розопродоводителитѣ, тъй и всички земледѣлци-производители — на кредитъ. Така се продаваше и вълната, така се продаваха и други артикули, съ изключение на зърненитѣ храни, които се занасятъ на гарата и се плащатъ. Обаче този начинъ на търговия вече изчезна. Ето защо ясно ви е, че съ настоящия законопроектъ държавата поема една нова тежестъ, единъ новъ ангажментъ, който може би ще и струва нѣщо, но тази тежестъ се налага при изключителното положение. И цената 7 л., която се установи въ комисията, азъ сѣбтамъ — и всички почти г. г. оратори, които вземаха думата днесъ, потвърдиха същото — че тя при сегашнитѣ условия може да се сѣбта за удовлетворителна.

Колкото се отнася до бележката, че като се установявала цена съ законопроекта, това щѣло да повлиае върху продажната цена, азъ не сѣмъ съгласенъ, колкото това и да е тъй, защото, подъ каквато и форма да се направятъ дали сѣ окръжно или съ постановление на Министерския съветъ, или по какъвто и да е начинъ — чрезъ Земледѣлската банка, кооперации и пр. — това не може да остане тайна. Затуй трѣбва да се съгласимъ, че ония пертурбации, които ще станатъ въ тази търговия, и голѣмитѣ загуби, които ще се наложатъ вследствие извънредно високитѣ цени, по които тѣ държатъ своитѣ запаси, тоя данѣкъ ще се плати, г. г. народни представители. Той се плати въ много отрасли, ще се плати и тукъ, за съжаление. Трѣбва да признаемъ, че въ аномалнитѣ времена държавата е трѣбовало, както и днесъ трѣбва, да се намѣсва все повече и повече, за да се избѣгнатъ тѣзи голѣми крайности, каквито ги има както въ тази търговия, така и въ тютюневата търговия, така може-би утре пакъ ще ги има, ако предварително не се взематъ мѣрки.

Не сѣмъ тѣзи начинитѣ, които може-би сѣ най-препоръчителнитѣ като стопанска политика на една държава, но въ днешно време това става наложително.

При една реколта отъ 5—6 милиона килограма розовъ цвѣтъ, $\frac{1}{2}$ ще се изкупи отъ кооперациитѣ, защото самитѣ търговци признаватъ, че тѣ слабо ще се явятъ на пазара. Ако чрезъ този законопроектъ не бѣдатъ взети мѣрки, много ясно е, че цената на розовия цвѣтъ непремѣнно ще спадне къмъ 3—4 л. килограмътъ. Вече сѣ се приготвили наши хора съ чужди капиталы, или чужденци да дойдатъ да използватъ стѣсненото положение на нашитѣ търговци и кооперации и да закупятъ цвѣта за нищо. Загубата, която би понесла държавата — защото трѣбва да оперираме съ цифри — не може да бѣде повече отъ 4—5 милиона лева. Както виждате отъ самия законопроектъ, тя се приема отъ държавата: тя не може да остане за Земледѣлската банка, защото последната въ случая е само единъ прѣдникъ, най-пригоденъ институтъ за постигане целта, която държавата преследва чрезъ настоящия законопроектъ. Ако приемемъ, казвамъ, че $\frac{1}{2}$ отъ цвѣтето — както ще бѣде фактически — ще се изкупи отъ кооперациитѣ, то ще струва около 15—18 милиона лева, и ако би се загубилъ единъ маржъ отъ 20—30%, това не може да се изрази въ повече отъ 3—4 милиона лева загуба. Държавата трѣбва да поеме тази загуба, за да даде на производителите-стопанинѣ една значителна разлика въ цената за цвѣта реколта, и ще се съгласите всички, че това е една мѣрка повече отъ наложителна.

Въ сѣщия пътъ, въ сѣщия духъ се обсъжда и въпросътъ за тютюневата търговия, макаръ и малко късно, за да може да се направи и тамъ нѣщо — да се установятъ известни фиксирани цени въ разнитѣ райони. Въ такива условия днесъ живѣе държавата, че ще трѣбва да прави тия жертви. Тя ги е правила на много мѣста съ стотици милиони и милиарди лева. Въ тия стопански области днесъ повече отъ всѣкога се налага да се направятъ, ако не за друго, ако не за особени резултати, то най-малко за успокоение изнемогващитѣ земледѣлски маси, за да видятъ, че въ такива тежки времена държавата се отнася съ бащински грижи къмъ тѣхъ. Държавата, като най-голѣма стопанска единица, тя има най-голѣмъ дългъ въ тия моменти да направи отъ своя страна онова, което отдѣлнитѣ стопански организации и отдѣлнитѣ стопани не сѣмъ въ състояние да направятъ.

Съ тѣзи малки бележки азъ ви моля да пристапите къмъ гласуване законопроекта на второ четене. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Които приематъ заглавието на законопроекта тъй, както се прочете отъ докладчика, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Д. Тотевъ (д): (Чете)

„Чл. 1. Цената на розовия цвѣтъ отъ реколта 1932 г. се опредѣля минимумъ 7 л. за килограмъ червенъ цвѣтъ. Бѣлнитѣ се сѣбта 2 кгр. за 1 кгр. червенъ“.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Които приематъ чл. 1 тъй, както се докладва отъ докладчика, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Г. Василевъ (д. сг): По чл. 1 имамъ да направя предложение.

Отъ мнозинството: Гласува се вече.

Министъръ С. Стефановъ: Г. Григоръ Василевъ! Азъ Ви моля да оттеглите своето предложение. Азъ го прие-

мамъ по принципъ, но понеже ще се изработва сега законопроектъ за търговията съ розово масло и грижата, която държавата трѣбва занаяпредъ да полага за туй производство, да остане за тоя законопроектъ, който ще трѣбва да излѣзе отъ Министерството на земледѣлието, както и вие сами онзи денъ забелязахте, а не да се предвижда въ настоящия законопроектъ, който има времененъ характеръ — за 2—3 месеца.

Г. Василевъ (д. сг): Ако министърътъ на земледѣлието даде декларация, че ще внесе такъвъ законопроектъ, тогава ще оттегля предложението си.

Министъръ С. Стефановъ: Да, да. Сега не му е мѣстото тукъ да се занимаваме съ тоя въпросъ. Министерството на земледѣлието ще внесе съответния законопроектъ.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ бихъ желалъ да чуя г. министъра на земледѣлието

Министъръ С. Стефановъ: Той ще Ви каже същото.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): (Къмъ Г. Василевъ) Кѣде бѣше по-рано да направимъ предложението си?

Докладчикъ Д. Тотевъ (д): (Чете)

Чл. 2. Лицата, които желаятъ да купуватъ розовъ цвѣтъ, сж длѣжни да представятъ предъ Българската земледѣлска банка гаранция за стойността на количеството, което искатъ да купятъ и, въз основа на тази гаранция, банката имъ издава удостоверение за количеството, което могатъ да закупятъ, съ допустимъ толерансъ 10%.

Българската земледѣлска банка, въз основа на тия гаранции, гарантира предъ производителитѣ изплащането на цвѣта.

Купувачитѣ сж длѣжни да уведомяватъ писмено чрезъ общинското управление или направо съответния клонъ или агентура на Българската земледѣлска банка съ означение имената на розопроизводителитѣ, количеството, вида на купения цвѣтъ и цената. Закупенитѣ количества се записватъ на гърба на издаденото отъ банката удостоверение.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ С. Стефановъ: Г. г. народни представители! Азъ моля въ чл. 2, алинея трета, въ края на първото изречение, следъ думата „купения“ да се добавятъ думитѣ „отъ тѣхъ“ и следъ думата „цената“ — думата „му“. Значи, ще стане: „купения отъ тѣхъ цвѣтъ“ и „цената му“.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има предложение отъ г. министъра на финанситѣ, въ алинея трета следъ думата „купения“ да се прибавятъ думитѣ „отъ тѣхъ“ и следъ думата „цената“ да се добави думата „му“. Които сж съгласни съ това предложение на г. министъра на финанситѣ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Има предложение да се добави въ чл. 2 нова алинея и то като втора алинея. Това предложение гласи: (Чете) „Розофабриканти, които не сж издѣлжени за минали реколти предъ розопроизводителитѣ, се лишаватъ отъ правото да закупватъ и дистилятъ розовъ цвѣтъ, освенъ ако представятъ банкова гаранция за изплащане и на тия свои стари задѣлжениа“.

С. Таковъ (з): Г. министърътъ съгласенъ ли е?

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ С. Стефановъ: Г. г. народни представители! Азъ моля г. Маринова да си оттегли предложението, защото чл. 2 е много ясенъ. Земледѣлската банка ще взема гаранция отъ всички, които ще купуватъ, а тя отъ своя страна ще гарантира предъ производителя. Следователно, купувачъ, който не е далъ гаранция предъ Земледѣлската банка, не може да излѣзе на пазара. Неизправнитѣ купувачи могатъ да излѣзатъ и съ подставени лица. Ако ли пъкъ се касае за прословутия Ботю Митовъ, за който говори г. Василевъ, по-надолу има другъ членъ, който се отнася до използване на дистрации, които не работятъ най-малко съ половината отъ капацитета си, въ случай че тѣхнитѣ собственици не искатъ да ги използватъ за презъ сезона.

Моля да се оттегли предложението.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Г. Мариновъ оттегля предложението си.

Които приематъ чл. 2 тѣй, както се прочете, съ гласуваната добавка на г. министъра на финанситѣ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Д. Тотевъ (д): (Чете)

Чл. 3. Купувачитѣ сж длѣжни да изплатятъ минимумъ 50% отъ стойността на закупения отъ тѣхъ цвѣтъ най-късно до приключването на розоваренето, а остатъка най-късно 3 месеца следъ това.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ С. Стефановъ: Г-да! Приемамъ предложението на народния представител г. Григоръ Василевъ, въ края на чл. 3 вмѣсто думитѣ „3 месеца следъ това“ да се фиксира „до 31 декемврий 1932 г.“

Г. Енчевъ (з): А евентуално закѣснитѣ следъ тази дата ще плащатъ ли лихви, както казва г. Григоръ Василевъ?

Министъръ С. Стефановъ: По-долу има санкции.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Г. министърътъ на финанситѣ прави предложение въ края на чл. 3 думитѣ „3 месеца следъ това“ да се замѣнятъ съ думитѣ „до 31 декемврий 1932 г.“

Които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Има предложение отъ народния представител г. Георги Мариновъ . . .

Г. Мариновъ (з): Оттеглямъ предложението си, г. председателю.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Които приематъ чл. 3 тѣй, както се докладва отъ г. докладчика, заедно съ току-що прието предложение на г. министъра на финанситѣ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Д. Тотевъ (д): (Чете)

Чл. 4. Контролтѣ върху поупитѣ и по приложението на настоящия законъ се възлага на комисия при клона на Българската земледѣлска банка въ съставъ: началникътъ на клона като председател и членове: единъ представител на розопроизводителитѣ, единъ представител на розопроизводителнитѣ кооперации и единъ представител на розофабрикантитѣ.

Като органи на тази комисия служатъ мѣстнитѣ общински управления и финансовитѣ органи въ околията.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ С. Стефановъ: Г. г. народни представители! Въ втората алинея на чл. 4 предлагамъ да се заличатъ думитѣ „финансовитѣ органи“ и вмѣсто тѣхъ да се поставятъ думитѣ „данѣчнитѣ власти“.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представител г. Григоръ Василевъ.

Г. Василевъ (д. сг): Г. председателю! Азъ вѣрвамъ, че г. министърътъ на финанситѣ ще се съгласи съ една друга поправка, а именно вмѣсто думитѣ „данѣчнитѣ власти“ да туримъ думитѣ „службитѣ на Министерството на финанситѣ и Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти“. Защото има въпроси, по които агрономитѣ ще бждатъ много полезни, а може би и по-необходими за този контролъ.

Министъръ С. Стефановъ: Приемамъ тази бележка на г. Григоръ Василевъ.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Г. министре! Вие оттегляте ли Вашето предложение?

Министъръ С. Стефановъ: Да.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Които приематъ предложението на народния представител г. Григоръ Василевъ, въ втората алинея на чл. 4, вмѣсто думитѣ „фи-

финансови органи", да се поставят думите „службите на Министерството на финансите и на Министерството на земеделието и държавните имоти", с което е съгласен и г. министърът на финансите, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Които приемат чл. 4 така, както се докладва от г. докладчика, заедно с току-що приетото предложение, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Д. Тотев (д): (Чете)

Чл. 5. Българската земеделска банка изплаща за смятка на кооперациите, които варят розов цвят под неин контрол, определената по настоящия закон цена и събира олихено вземането си след продажбата на розовото масло.

Председателстващ Н. Захариев: Които приемат чл. 5 така, както се докладва от г. докладчика, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Д. Тотев (д): (Чете)

Чл. 6. Загубите, които би претърпяла Българската земеделска банка по предложението на настоящия закон, остават за сметка на държавата.

Председателстващ Н. Захариев: Които приемат чл. 6 така, както се докладва от г. докладчика, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Д. Тотев (д): (Чете)

Чл. 7. Ако някоя фабрика за преваряване на розов цвят не работят или не преваряват розов цвят най-малко половината от капацитета си, комитетът може да използва свободните на подобни фабрики казани съ установени наеми от Българската земеделска банка за изваряването на останалия свободен цвят.

Председателстващ Н. Захариев: Които приемат чл. 7 така, както се докладва от г. докладчика, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Д. Тотев (д): (Чете)

Чл. 8. Всяк купувач, който закупи розов цвят на цена по-ниска от установената в настоящия закон, заплаща една такса в размер на разликата. Тая такса е изискуема през време на изваряването безапелационно.

Тая такса държавата поверща на производителите. Купувач, който не плати разликата до приключване розоваренето, плаща таксата в двоен размер, половината от която се плаща на розопроизводителя, а другата остава в полза на фонд за покриване загубите на Българската земеделска банка през реколтата.

Глобит се събират от данъчните власти.

Председателстващ Н. Захариев: Има думата г. министърът на финансите.

Министър С. Стефанов: Г. г. народни представители! Предлагами в чл. 8 да станат следните малки изменения:

В края, виждо думите „Българската земеделска банка през реколтата", да стане „държавата през тая реколта"; значи, ще стане: „фонд за покриване загубите на държавата през тая реколта".

Последната алинея: „Глобит се събират от данъчните власти" да стане така: „Таксите и глобит се събират от данъчните власти на основание съобщенията на Българската земеделска банка и по реда, предвиден в закона за събиране пръките данъци".

Председателстващ Н. Захариев: Които приемат това предложение на г. министра на финансите, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Има предложение от народния представител г. Георги Маринов в същия, на последната алинея да се даде следната редакция: „Таксите и глобит се събират от данъчните власти на основание съобщенията на Българската земеделска банка и по реда, предвиден в закона за събиране пръките данъци".

Обажат се: Същото е.

Министър С. Стефанов: Приемам го, но то е същото, което азъ предложих.

Председателстващ Н. Захариев: Които приемат чл. 8 така, както се докладва, ведно с току-що приетото

предложение на г. министра на финансите, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Д. Тотев (д): (Чете)

Чл. 9. Лица, които закупуват розов цвят без разрешение, или повече от количеството, за което са дали гаранция, или представя невярни списъци, се наказва с глоба до 100.000 л. и затвор от 3 месеца до 1 година.

Х. Мирски (д): Да се поправят печатните грешки в текста — почва с множествено число, а свършва с единствено число.

Министър С. Стефанов: Думите „представя" и „наказва" да се четат в множествено число: „представят" и „наказват".

Председателстващ Н. Захариев: Тя с печатни грешки и няма защо да се гласува отлъчно.

Които приемат чл. 9, както се докладва, ведно с поправките, предложени от г. министра на финансите, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Министър С. Стефанов: Г. г. народни представители! При напечатване доклада на комисията в Държавната печатница е пропуснато да се напечата последният член от първоначалния законопроект, който по ред трбва да бже чл. 10, с следното съдържание: „За прилагането на настоящия закон министърът на финансите ще издаде особена наредба".

Правя предложение да се прибави този чл. 10.

Председателстващ Н. Захариев: Които приемат предложението на г. министра на финансите, да се прибави чл. 10 с следното съдържание: „За прилагането на настоящия закон министърът на финансите ще издаде особена наредба", моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Минаваме към точка 2 от днешния ред: второ четене законопроект за бюджета на държавата за 1932/1933 финансова година — бюджетпроект за разходите по Министерството на земеделието и държавните имоти.

Има думата докладчикът — народният представител г. Асен Буков — да докладва бюджетпроекта.

Докладчик А. Буков (з): (Чете)

Б Ю Д Ж Е Т Ъ *

за разходите по Министерството на земеделието и държавните имоти за 1932/1933 финансова година.

Председателстващ Н. Захариев: Има думата народният представител г. Янак Моллов.

Я. Моллов (д. о.): (От трибуната) Г. г. народни представители! Съ особено задоволство трбва да отбележа, че напоследък българското общество проявява все по-голям и по-голям интерес към въпросите на нашето земеделие, към земеделско-стопанските проблеми на страната. Доскоро въпреки, когато е ставало дума за стопанското възможване на нашата страна, вниманието на нашите държавници, вниманието на нашите общественици, вниманието на голяма част от просъветното българско общество, може да се каже, по-скоро е било насочвано към засилването на индустрията, отколкото към засилването на земеделието. На земеделието — нека ми бъде позволено да кажа това — е гледано някак-си от високо, с пренебрежение, като на занятие просто, което не заслужава вниманието на българската общественост. И едва от няколко години насам — аз бих казал, по силата на една жестока необходимост — въпросът за увеличаване производителността на нашата земя, за увеличаване доходността на нашето земеделие зае място в центъра на нашия обществен живот, и, може да се каже, че този въпрос стана актуален.

Не ще съмнение, от гледище на общите интереси на страната, това не може да не радва всички ония, които винаги са искали да видят по-голямо внимание и по-голям грижи към поминъка на най-голямата част от населението на нашата страна, по-голямо внимание към поминъка на земеделското население — един поминък, който се явява като основа на движуща сила на нашия стопански и културен живот.

* За трета на бюджетпроекта см. прил. Т. I, № 16.

Известно е, г-да, че земеделското производство въ нашата страна, както и въ всяка страна, е съсредоточено въ отделни земеделски стопански единици. Когато тези земеделски стопански единици, тия земеделски стопанства сж здрави, жизнеспособни, и когато тѣ сж организирани правилно, твърде естествено, и производителността имъ е голѣма, твърде естествено, и общиятъ доходъ, който може да бѣде реализиранъ, както отъ частния стопанинъ, тъй и отъ земеделското население въ цялата страна, е значителенъ.

Естествено, при това положение, първиятъ грижи на държавата трѣбва да бѣдатъ, да се създадатъ условия, при които земеделското стопанство, отделниятъ земеделски единици на страната, да станатъ жизнеспособни, да станатъ годни да произвеждатъ повече, да станатъ годни да реализиратъ по-голѣмъ доходъ.

Преци, обаче, да дойда върху мѣрките, които сж вземани и се взематъ отъ държавата, за да могатъ да се създадатъ такива жизнеспособни единици въ страната, азъ бихъ искалъ за малко, твърде бѣгло, да спра вашето внимание върху онова, което представлява нашето земеделско стопанство.

Земеделското стопанство на нашата страна, както ви е известно, е дребно; земеделското стопанство на нашата страна е разпокъсано, парцелно и извънредно раздробено. Земеделското стопанство на нашата страна е трудово и въ по-голѣмата си частъ потребителско. Земеделското стопанство въ нашата страна, общо взето, ангажира за обработката му сравнително малко земя, прѣсната въ отделни парчета, отстоящи твърде далече едно отъ друго. Земеделското стопанство у насъ работи предимно съ свой собственъ трудъ. Голѣми земеделски стопанства въ нашата страна, които работятъ съ наеманъ трудъ, сж извънредно малко.

Споредъ даннитѣ на Дирекцията на статистиката по преброяването, което стана въ 1926 г., само единъ процентъ отъ 1-2 земеделски стопанства на страната сж голѣми, сж такива, които изпозуватъ за работа чуждъ наеманъ трудъ. Голѣми земеделски стопанства, подобни на земеделските стопанства на нѣкои близки и далечни намъ страни, у насъ нѣма. Голѣмата частъ отъ производството, което се реализира отъ нашитѣ земеделски стопанства, отива за задоволяване на потребителнитѣ, консомативнитѣ нужди на стопанина и неговото семейство. Отъ изучаванията, които сж правени въ тая посока, се вижда, че общо отъ всичкото производство на отделнитѣ земеделски стопански единици, около 70% се консумира въ самата земеделска стопанска единица и само около 30% се изнася за продажба вънъ отъ стопанството; докато въ други страни, напреднали въ земеделско отношение, страни, които сж силно вмѣкнати въ размѣната, онова, което земеделските стопанства произвеждатъ и изнасятъ на пазара, съставлява единъ голѣмъ процентъ отъ общото производство. Напр., въ Швейцария — която въ земеделско отношение наподобява нашата страна, страна силно прѣсѣчена съ планини и съ долини, съ малко равнини — отъ онова, което всѣко стопанство реализира като производство, около 70—72% се изнася и само около 28—30% остава въ самото земеделско стопанство за нуждитѣ на стопанина, на членоветѣ на неговото семейство и за нуждитѣ на самото стопанство.

Обстоятелството, че земята у насъ е разпределена въ малки, дребни земеделски стопански единици, че ние имаме дребни земеделски стопанства, по моето разбиране, трѣбва да се смѣта за нѣщо положително, за нѣщо добро. Аграренъ въпросъ, въ такъвъ смисълъ, въ какъвто той сжществува въ другитѣ страни — азъ бихъ казалъ дори много близки до насъ, на и по-далечни — у насъ не сжществува. Проучванията, които сж направени, за доходността на дребнитѣ, на срѣднитѣ и на едритѣ земеделски стопански единици, показватъ, че онова, което дребното земеделско стопанство реализира като брутенъ доходъ и като чистъ доходъ на единица площъ, е повече, отколкото въ едритѣ земеделски стопански единици.

Азъ ще си позволя за нѣколко минути да обременя вашето внимание съ нѣкои цифри, което смѣтамъ не ще бѣде безполезно, понеже у насъ напоследъкъ се разисква въпросътъ за голѣмитѣ земеделски стопанства, за тракторизация, за машинизиране, колективизация и т. н.

Така, за единъ голѣмъ периодъ време — 17 години — отъ изучаванията, които сж правени отъ швейцарския селски секретариатъ, се вижда, че за периода 1910—1927 г. реализираниятъ брутенъ доходъ въ франка на хектаръ въ стопанства до 50 декара е билъ 1.501; въ стопанства отъ 50—100 декара — 1.247; — отъ 100—150 декара —

1.158; — отъ 150—300 декара — 1.043; и отъ 300 декара нагоре — 899 франка.

Както виждате, дребнитѣ земеделски стопанства, стопанствата съ малко земя, реализиратъ бруто на единица площъ близо два пѣти повече, отколкото реализиратъ голѣмитѣ по размѣръ стопански единици.

По отношение на чистия доходъ положението е следното. Докато швейцарските земеделски стопанства реализиратъ срѣдно — смѣтано за всички засегнати отъ проучването стопанства — 277 франка като чистъ доходъ, първитѣ, дребнитѣ земеделски стопанства, стопанствата съ земя до 50 декара, реализиратъ чистъ доходъ 213 франка; вторитѣ — 277; третитѣ — 301; четвъртитѣ — 286 и петитѣ — 237. Вие виждате отъ тия данни, че срѣднитѣ земеделски стопански единици, които въ известенъ размѣръ могатъ да бѣдатъ взети и за дребни, тия отъ 100—150 декара, иматъ най-голѣмъ чистъ доходъ на единица площъ.

Сжщото се подкрепя и отъ изучаванията, които сж направени въ Полша. При брутенъ доходъ, взетъ за 100 въ стопанства съ земя отъ 300—500 декара, доходътъ, реализиранъ на единица площъ, въ стопанства съ земя 20—30 декара е 344, което показва, че доходътъ на дребнитѣ земеделски стопанства е три пѣти по-голѣмъ, отколкото въ едритѣ земеделски стопанства.

Сжщото е по отношение на чистия доходъ. Безъ да ви обременявамъ съ цифри, ще спомена само, че като се вземе за база 100 онова, което стопанствата съ земя отъ 300 до 500 декара реализиратъ като чистъ доходъ отъ единица площъ, реализираниятъ чистъ доходъ въ дребното земеделско стопанство съ земя 20—30 декара е 196 л.

Нѣма да се спирамъ да ви цитирамъ данни за доходността на земеделското стопанство въ други страни, но ще отбележа, че отъ изучаванията, които сж направени за доходността на сжщото въ нашата страна, се вижда, че реализираниятъ доходъ — и брутенъ, и чистъ — на единица площъ е три пѣти по-малъкъ, отколкото дохода, реализиранъ на единица площъ въ Дания. Така, напр., докато въ 1928/1929 стопанска година реализираниятъ доходъ за 23 наши земеделски стопанства, въ които подобно сж водени смѣтководни книги, у насъ е 1.403.90 л. отъ единъ декаръ, въ Дания за сжщата година реализираниятъ доходъ е билъ 3.116.60 л. крѣгло.

Ако е въпросъ за изучавания върху дохода, който реализира нашето земеделско стопанство въ последнитѣ нѣколко години, специално за 1930/1931 стопанска година, азъ бихъ могълъ да ви приведа подробни данни, но нѣма да ви занимавамъ съ това. Общо мога да ви кажа, че реализираниятъ чистъ доходъ срѣдно за 47 земеделски стопанства въ Северна България е 141.77 л. на декаръ, когато въ стопанствата въ Софийско, които иматъ като доходенъ клонъ скотовѣдството, което преработва сурови земеделски продукти, реализираниятъ доходъ е 216.59 л. А общо за страната реализираниятъ доходъ отъ единъ декаръ е 70.15 л. Трѣбва да отбележа, че много земеделски стопанства сж приключили годината съ загуби; а значителна частъ сж приключили годината съ печалби. Но общо доходътъ отъ нашитѣ земеделски стопанства, както се знае, особено въ последнитѣ години, поради кризата, е извънредно много намалѣлъ.

По-голѣмитѣ доходи на единица площъ, които реализира дребното земеделско стопанство, се дължатъ на много причини, но, на първо мѣсто, една отъ най-важнитѣ причини е голѣмата заинтересованостъ на отделния стопанинъ, на неговото семейство при производството на продукта и при отгледването на растенията и на домашнитѣ животни — заинтересованостъ, която не може да бѣде замѣстена съ никаква дисциплинираностъ и въ най-добре, идеално организираното едро земеделско стопанство.

На второ мѣсто, по-голѣмитѣ доходи на единица площъ въ дребнитѣ земеделски стопанства се дължатъ на обстоятелството, че въ тези земеделски стопанства голѣмо мѣсто заематъ тѣй нареченитѣ трудоинтензивни култури и трудоинтензивни животни — т. е. на онѣзи култури, които за производството на продукта ангажиратъ голѣмо количество трудъ, и на онѣзи животни, които за своето отглеждане поглъщатъ голѣмо количество трудъ — единъ факторъ на производството, който дребнитѣ земеделски стопанства иматъ въ излизъкъ. За да имате само една малка представа, г-да, за мѣстото, което трудоинтензивнитѣ земеделски култури и видове животни заематъ въ дребното земеделско стопанство въ напредналитѣ въ земеделско отношение страни, ще ви приведа нѣколко данни за Дания и Германия. Въ Дания, напр., зърненитѣ култури заематъ отъ общата площъ на нивитѣ въ земеделските стопанства 42.20%, фуражнитѣ — 30.40%, а околнитѣ култури — 24.20%. Въ датското земеделско стопан-

ство почти не съществува угарь. Въ дребните земеделски стопанства, въ стопанствата съ земя отъ 5 до 15 декара, тя съставя само 1.6%, а въ по-големите земеделски стопанства — стопанствата съ земя повече отъ 250 декара — угарята съставлява 7.8% отъ площта на нивите. Въ Германия въ дребните земеделски стопанства — въ стопанствата съ земя до 2 декара или 20 декара — тъй наречените трудоинтензивни видове животни заематъ извънредно голямо място. Така, напр., на 100 хектара въ тези дребни земеделски стопанства кравитъ съставляватъ по брой 59 глави, свинетъ — 253 глави, а птицитъ — 1.295 глави. Когато въ по-големите земеделски стопанства, въ стопанствата съ земя отъ 200 до 1.000 декара, свинетъ на същата площ съ само 20, кравитъ съ само 33, а птицитъ само 51.

Отъ друга страна, големиятъ доходъ, който реализиратъ дребните земеделски стопански единици, се дължи на обстоятелството, че въ тия напреднали въ земеделско отношение страни се произвежда онова, което се дири на пазара, онова, което има високи цени на пазара.

По-големото производство на единица площ, по-големата обща доходност на дребните земеделски стопански единици се дължи още и на обстоятелството, че въ дребните селски стопански единици намиратъ място повече клонове за производство, повече култури за производство, повече видове домашни животни, отколкото въ едрите земеделски стопански единици. Пакъ няма да ви обременявамъ съ данни. Ще ви съобща само, че отъ изучаванията, които съ правени върху доходността на дребните стопански единици въ Америка, клоноветъ, които съ застъпени въ различните по големина стопанства, се вижда, че отъ дребните земеделски стопански единици съ много повече клонове за производство се реализира десетъ пъти по-голяма доходност, отколкото отъ едрите.

Общо може да се каже, че само една сполучлива комбинация на клонове на производство, на клонове за преработка на отделни видове животни и на отделни видове култури въ земеделското стопанство дава възможност на дребните земеделски стопански единици да реализиратъ на единица площ по-големи доходи.

И ето защо въпросътъ за увеличаването доходността на нашето земеделско стопанство тръбва да се разреши въ неговата правилна организация, въ правилното съгласуване на клоноветъ на производството, които тръбва да намърятъ място тамъ, и на различни култури, и на различни видове животни, които тръбва да бъдатъ застъпени въ всяко отделно земеделско стопанство.

Какво представлява въ това отношение нашето българско дребно земеделско стопанство? Съ една дума казано, нашето дребно земеделско стопанство произвежда главно зърно. Вниманието на нашите дребни земеделски стопани е съсредоточено предимно върху зърнените култури. Ако вземете данните на Дирекцията на статистиката, ще видите, че общо въ нашето земеделско стопанство зърнените култури заематъ единъ процентъ отъ 70—90% отъ общата площ на нивите — обстоятелство, което, твърде естествено, не може да даде възможност на стопанина, първо, по-добре да оползотвори, по-добре да използва плодородието на земята, второ, да използва по-добре единъ факторъ на производството, какъвто нашето земеделско стопанство има въ излишекъ, а именно труда, и трето, да използва по-добре ония други сръдства — добитъкъ, инвентаръ и пр., които стопанинътъ ангажира за производството на продуктите.

Съ течение на времето нашето земеделско стопанство става все по-трудово и по-трудово, т. е. на единица площ се ангажира за производството на продукти все по-голямо и по-голямо количество трудъ. Така, докато въ 1910 г. на 100 хектара обработваема площ се падатъ 110 души, въ 1920 г. — 130, въ 1926 г. — 145. Докато на 100 хектара орана площ въ 1910 г. се падатъ 142 души, въ 1920 г. — 146, въ 1926 г. се падатъ вече 160. И, най-сетне, докато на 100 хектара орана площ отъ активното население се падатъ въ 1910 г. 53 души, въ 1920 г. се падатъ 64 души.

Нашето земеделско стопанство, отъ друга страна, е обременено съ известни сръдства на производство, които му тежатъ. Напримѣръ, нашето селско земеделско стопанство е обременено съ работенъ добитъкъ. Само въ деветъ околии на нашата страна на една работна двойка добитъкъ се падатъ отъ 5 до 5.9 хектара земя, т. е. отъ 55 до 59 декара земя, когато въ 28 околии една работна двойка добитъкъ е ангажирана за 29—40 декари земя, въ 14 околии — за 20—29 декара земя, въ 10 околии — за 12—19 декара земя. Отъ това се вижда, че само въ 9 околии, отъ всичките 85 околии на нашата страна, ангажираниятъ въ работа добитъкъ е напълно заетъ съ работа въ течение на годината.

Промѣнитъ, които съ настъпили съ течение на времето въ нашето земеделско стопанство, могатъ да бъдатъ сведени, следователно, къмъ следното: първо, общо е намалена орната и обработваемата площ на глава отъ земеделското население; второ, увеличено е количеството на труда, който се пада на единица площ за отглеждане на културни растения и на домашни животни; трето, намалено е количеството на земята, която се пада на една двойка работенъ добитъкъ въ отделно земеделско стопанство; и четвъртото, съ течение на времето е увеличенъ мъртвиятъ инвентаръ, съ известни нововъзведения, които се направиха въ това отношение — плугове, брани, сѣячки, валащи и т. н.

Елементарна истина е, че за да може земеделското стопанство, както и всяко предприятие, да бъде жизнеспособно, то тръбва да произвежда евтино. Онова земеделско стопанство, което не е нагледно да произвежда евтино продукти, въ края на краищата тръбва да ликвидира, макаръ за неговата ликвидация да е необходимъ доста голямъ периодъ отъ време.

Ето защо съществениятъ въпросъ, на който има да спремъ нашето внимание, когато се спираме върху мѣрките, съ които се стремимъ да увеличимъ доходността на нашето земеделско стопанство, е въпросътъ за съгласуване на факторитъ на производството на земеделската стопанска единица, които могатъ да дадатъ едни намалени разходи при производството на продуктите. Ако нашето земеделско стопанство е обременено, така да се изразя, съ работенъ добитъкъ; ако то е обременено съ трудови работни сили; ако количеството на земята, която се пада на едно земеделско стопанство, става все по-малко и по-малко, твърде естествено е, че за да можемъ да очакваме увеличение на доходитъ, тръбва да се даде възможностъ излишекътъ на трудъ и трудови сили, които имаме въ нашето земеделско стопанство, да бъдатъ оползотворени. Оползотворяването на труда е възможно — както това показватъ примѣритъ въ другите страни — чрезъ разнообразяване на производството чрезъ застъпване въ земеделското стопанство все повече и повече на тъй наречените трудови интензивни култури и на тъй наречените трудови интензивни видове животни.

Тръбва да отбележа, че въпрѣки песимизма, който се изказва често пъти тукъ, нашето земеделско стопанство въ това отношение прави крачки напредъ, колкото и тъй да съ малки. Тъй наречените индустриални култури — цвеклото, слънчогледа, конопа, памука, лозата, овощните култури и зеленчуковите култури, съ течение на времето, заематъ все по-голямо и по-голямо място. Азъ няма да се спирамъ на цифритъ за износа, които могатъ да ви дадатъ една илюстрация на ония промѣни, които съ ставали въ нашия експортъ, но ще помена, че докато нашиятъ експортъ на земеделски произведения първоначално можеше да се характеризира изключително като експортъ на зърнени храни, съ течение на времето той почна да се характеризира като експортъ, при който се изнасятъ тютюни, животинските произведения, яйца, птици, а следъ това овощия, грозде и т. н.

Н. Пждаревъ (д. сг): Главно тютюни и яйца.

Я. Молловъ (д. сг): Какви култури и какви видове животни тръбва да намърятъ място въ нашето земеделско стопанство и въ какви размѣри тръбва да бъдатъ застъпени отделните култури въ отделната земеделско-стопанска единица е въпросъ, който има да бъде решаванъ отделно за всеки характеренъ по своите климатични и почвени особености районъ. Тенденцията, обаче, тръбва да бъде застъпването повече на тъй наречените трудоинтензивни култури и застъпването на повече трудоинтензивни видове животни. Механизмътъ, по който става формирането на земеделската стопанска единица, въ даденъ случай се регулира, и тръбва да се регулира, отъ принципа на най-малките разходи. Производството на продукти съ по-малко разходи е възможно само тогава, когато правилно се съгласуватъ културитъ, които тръбва да намърятъ място въ земеделското стопанство; домашните животни, които тръбва да намърятъ място въ отделната стопанска единица, въ едни или други размѣри.

За да бъде наясно по тоя въпросъ, който може да смушава нѣкого, азъ ще си послужа само съ нѣколко примѣра. Ако у насъ продължаваме да отгледаме все повече и повече зърнени култури, както днесъ въ отделната земеделска стопанска единица, поради обстоятелството, че тия култури изчерпватъ само едни хранителни вещества, които съ необходими, за да могатъ да произвеждатъ продукти, обединяватъ почвата въ една и съща посочка и намаляването на плодородието на почвата за тия култури ще

зърна въ бърза темпъ. Отъ друга страна, ако продължаваме да отглеждаме все повече и повече зърнени култури, понеже тия култури искатъ работа, искатъ трудъ главно въ два момента презъ годината — презъ време на сѣтка и презъ време на прибиране — ангажиранитъ въ производството трудъ не може равномерно и пълно да бъде използванъ въ течение на годината. На трето мѣсто, ако вмѣстѣ и продължаваме да опираме вниманието си само на зърненитъ култури, она работенъ добитѣкъ, който се ангажира за производството на продукти, ще бъде използванъ въ работа главно за подготовка на почвата въ единъ сравнително късъ периодъ отъ време: въ периода на сѣтката и въ периода на прибиране на културнитъ растения; презъ останалото време работниятъ добитѣкъ не може да бъде използванъ.

Всичко това, твърде естествено, не може да даде възможност да бъде използвано напълно почвеното плодородие; не може да даде възможност да бъде използван работният добитък; не може да даде възможност да бъде използвана трудът. И само една правилна комбинация между култури различни и видове животни, застъпени въ един или други разкрития, може да даде тази възможност — по-правилно да се използва почвеното плодородие; по-правилно да се използва трудът, по-правилно да се използва добитъкът, по-правилно да бъде използван и мъртвият инвентар и постройките — фактори на производството, които сж ангажирани за производството на продукти въ отделната стопанска единица.

Ясно е, при това положение, че правилното решение на проблемата за съгласуване факторите на производството въ отгълната земеделска стопанска единица, за правилното съгласуване на културите и видовете животни, които трбва да намират място въ отгълната земеделска стопанска единица — може да бъде постигнато само посредством една система мѣроприятия, чрезъ които тя може да бъде реализирана въ нашата българска действителност.

Всички мѣроприятия, които се взематъ въ различнитѣ страни и у насъ за тази целъ, съставляватъ съдържанието на земеделѣската политика. Едни отъ тия мѣроприятия нѣматъ назначението да действуватъ прѣко за подобренieto на техниката и организацията на земеделѣското стопанство — тѣ влияятъ косвено. Вземете, напр., земеделѣския кредитъ, вземете данъчната система, вземете митническата политика, вземете желѣзнопътната тарифна политика, вземете мѣроприятията за комасация на земи и т. н. — всички тия мѣроприятия сѣ такива, които влияятъ върху организацията на земеделѣското стопанство, върху подобренieto на земеделѣската стопанска единица, върху увеличаването на производството въ отдѣлната земеделѣска стопанска единица, но влияятъ по косвенъ пътъ. Единъ кредитъ, отпущнатъ на единъ стопанинъ за разумни цели и използванъ разумно, влияе върху подобренieto на техниката въ земеделѣското стопанство, влияе и върху увеличението на дохода въ земеделѣската стопанска единица. Данъчнитѣ облекчения на отдѣлни производствени клонове стимулиратъ дейността на земеделѣца въ опредѣлена прогресивна посока. Митнишката политика, тарифната политика и пр. могатъ да действуватъ въ сѣщата посока. Въ сѣщата посока може да действува и индустриалната политика. Всички тия мѣроприятия създаватъ външната обстановка за развитието на земеделѣското стопанство.

При голѣмата разпрѣснатостъ на земятъ въ нашитѣ земеделѣцки стопанства, единъ въпросъ отъ сѣщително значение, който ще окаже осезателно влияние за увеличаване на производителността на нашето земеделѣцко стопанство, е въпросътъ за събиране земятъ, въпросътъ за комасираната. Въпросътъ за събиране земятъ, въпросътъ за комасиране земятъ намира своето мѣсто и въ бюджетопроекта на г. министра на земеделѣлието. Г. министрътъ на земеделѣлието иска да създаде и чрезъ бюджетопроекта създава едно специално отдѣление, което съ течение на времето да може съ работата си да достигне дотамъ, че земятъ на отдѣлнитѣ земеделѣцки стопански единици да бждатъ събрани.

Въпросът за събиране на земята, който е спирал вниманието на мнозина от нашите държавници, на нашия общественици, на редица бивши министри, се пакъ не е добил още своето правилно разрешение. Събирането на земята трѣбва да бъде съпроводено и съ единъ специаленъ законъ за ограничаване подѣлбитъ при наследство. Събирането на земята трѣбва да бъде прокарано и съ единъ специаленъ законъ за комасацията. Онова, което намѣри мѣсто въ закона за трудовитъ земеделъски стопанства и практиката, която впоследствие установи дирекцията на трудовитъ земеделъски стопанства, се оказа недостатъчно. Събраха се земитъ на отдѣлни земеделци въ

Няколко сели и имаме най-великолепни примери, че събраните земи дават великолепни резултати, но достатъчно е само да се помине единъ собственникъ, за да настъпятъ веднага претенции и недоразумения, които влѣкатъ следъ себе си разрушение на онова, което е създадено съ голѣми усилия и голѣми материални жертви.

Н. Пждаревъ (д. сг): Даже очакватъ да се помине.

Я. Молков (д. сг): От друга страна, групирането на земята трябва да стане по съвета на единия специалист законът, защото самото групиране трябва да излезе предимно като желание, бих казал, на самото население. Въз основа на законите, които целят групирането на земята, винаги се прокарват два принципа. Единият принцип е, по-голямата част от населението да даде съгласието си да се комасира земята; другият е, по-голямата част от земята на дадено населено място да се обхване от това съгласие. Ако това не е налице, твърде естествено, не може да се сицта, че комасацията ще даде положителни резултати.

Отъ друга страна, азъ имамъ дългъ и да предупредя, че голѣмитѣ надежди, които могатъ да бждатъ възлагани на комасацията, не ще могатъ да бждатъ оправдани съ голѣмитѣ жертви, които ще се направятъ за провеждането на комасацията, защото у насъ въ България, трѣбва да се считаме съ едно историческо станало заселване на страната. У насъ, както знаете, заселването е станало по села, и когато ние ще трѣбва да групираме земята на отдѣлнитѣ стопани въ отдѣлни парцели, събрани наедно тамъ, дето е събрана земята на отдѣлни стопанинѣ, тамъ трѣбва да бжде той съ своитѣ помощи сили, тамъ трѣбва да бжде работниятъ му добитѣкъ, тамъ трѣбва да бжде инвентарѣтъ му, а това предполага всичкитѣ земеделски стопанства да бждатъ разпръснати по протежение на пѣтища, които пресичатъ землището на селото, за да могатъ тѣзи пръснати земеделски стопански единици да бждатъ свързани съ културни и стопански центрове. Такова едно комасиране, такова едно групиране на земята е станало въ Америка преди заселването на страната. Тамъ земитѣ сѣ били свободни, нѣмало е историческото групово заселване, каквото имаме у насъ, и твърде естествено, групирането тамъ е станало лесно. Но ако си представите за единъ моментъ, че единъ стопанинъ, който се намира въ село, ще трѣбва да отиде на 2—3 км. отъ селото, тамъ, дето е групирана неговата земя, за да организира нова стопанска единица, за насъ е ясно, че той ще трѣбва да прави нови жертви, жертви, които ще се изразятъ най-малко въ постройки, а често и въ голѣми жертви, било отъ държавата, било отъ общественитѣ учреждения, за едни или други благоустройствени, културни и съобщителни нужди.

С. Ризовъ (з): Нека се комасиратъ земитѣ, пъкъ ако е нужно, нека да се направятъ тѣзи постройки. Не съжалявайте стопанитѣ: тѣ сами желаятъ това.

Я. Молдовъ (д. сг): Азъ не ги съжалявамъ, но азъ трѣбва да кажа това. — И азъ пакъ трѣбва да кажа, че това, което ще се направи съ комасацията на земятъ, ще бѣде яѣщо полезно, но трѣбва да се иматъ предъ видъ всички мѣжнотини, съ които има да се справяме.

С. Ризовъ (з): И да не се направятъ постройките, щомъ стопанинътъ остане въ селото и щомъ земята му е събрана на едно мѣсто, пакъ ползата ще бѣде по-голяма, отколкото е сега.

Н. Пждаревъ (д. сг): Това става въ много села въ Българоградчишко.

А. Калитановъ (з): Пшдаревъ е много компетентенъ по много въпроси, особено по земледѣлието!

Н. Пждаревъ (д. сг): Прости имъ, Господи, не знаятъ що правятъ, не знаятъ защо стоятъ тукъ!

А. Капитановъ (з): Вие не знаете защо стояхте 8 години.

Н. Падаревъ (д. ст): Вие не знаете още защо сте дошли. Както сте дошли, така ще си отидете.

Я. Моляков (д. сг): Въ връзка с комасацията се намира и въпросът за едрите земеделски стопанства, въпросът за колективизацията. Въ нашата българска действителност извънредно много се спекулира с въпроса за едрото зе-

мевладение и съ въпроса за колективизацията. Азъ ви приведахъ нѣколко примѣра, съ които искахъ да илюстрирамъ, че дребното земледѣлско стопанство дава възможностъ да се получатъ отъ единица площъ много по-голѣми доходи, отколкото отъ едрото земледѣлско стопанство. Но у насъ се поставя въпросътъ, ако земледѣлското стопанство се машинизира, ако се въведе тракторътъ въ него, доходътъ отъ единица площъ ще се увеличи. Това е заблуда, г-да! Отъ всички изучавания, които сж направени въ това отношение, специално при американскитѣ условия, се вижда, че въ Америка, където земледѣлското производство е машинизирано, извънредно много машинизирано, доходътъ на единица площъ е срѣдно 130—140 кгр., когато производството на единица площъ у насъ е срѣдно 110—120 кгр. Въ Америка при това земитѣ сж девствени, съ неизчерпано плодородие, и тая срѣдна производителностъ отъ 130—140 кгр. на декаръ се дължи главно на неизчерпанитѣ сили на почвата.

С. Ивановъ (раб): При машинизиране става съкращаване на труда.

Я. Молловъ (д. сг): Понеже повдигате въпроса за съкращаването на труда при машинизирането, искамъ да кажа две думи и по този въпросъ. Не ще съмнение, че може да се съкрати трудътъ съ машината, но въпросътъ е тамъ, какво ще правите съ този трудъ, който не може да намѣри мѣсто, не може да намѣри пласментъ въ индустрията, който нѣма къде да пласирате другадѣ, трудъ, който, неизползуванъ, ще обремени производството съ разходи, а вънъ отъ това вложенитѣ въ машини пари носятъ лихви, носятъ амортизации, които увеличаватъ още повече разходите.

С. Ивановъ (раб): Въмѣсто 10 часа, ще работятъ 5 часа.

Я. Молловъ (д. сг): Въпросътъ е да произвеждаме евтино, когато ще трѣбва да конкурираме, когато ще трѣбва да се явяваме на пазара.

Дребнитѣ земледѣлски стопанства не могли да си служатъ съ машини.

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Г. г. народни представители! Часътъ е 8.

Министъръ Д. Гичевъ: Моля да се продължи заседанието, докато свърши и следующиятъ ораторъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Които сж съгласни съ предложението на г. министра на земледѣлието да се продължи заседанието, докато се изкаже следующиятъ ораторъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Продължавайте, г. Молловъ.

Я. Молловъ (д. сг): Напоследъкъ пакъ се говори, че дребното земледѣлско стопанство не може да си служи съ машини и при това положение е осъдено на загиване. Дребнитѣ земледѣлски стопанства, както показаха изучаванията, както го потвърждава и практическитѣ животъ, не сж могли да бждатъ измѣстени отъ едритѣ. Напротивъ, дребнитѣ земледѣлски стопанства сж показали една голѣма съпротивителна сила и една голѣма жизнеспособностъ, каквато не се е предполагала. Онова, което за капитализма е било възможно въ индустрията, се оказва невъзможно въ земледѣлието. Азъ не бихъ казалъ, че капитализмътъ не е намѣрилъ мѣсто въ земледѣлието. Напротивъ, капитализмътъ е намѣрилъ мѣсто, голѣмо мѣсто въ земледѣлието, но го е намѣрилъ подъ друга форма, а не подъ тази форма, подъ която го е намѣрилъ въ индустрията. Тѣй наречената хоризонтална концентрация на производството, която намира мѣсто въ индустриалнитѣ предприятия, когато се обединиха отдѣлнитѣ дребни предприятия въ едно голѣмо предприятие съ голѣма концентрация на работни сили, машини и т. н., бѣше невъзможна при земледѣлското стопанство, понеже то е прѣснато пространствено и събирането на земитѣ на дребни земледѣлски стопанства въ голѣмо земледѣлско стопанство се оказва нецелесъобразно, главно поради обстоятелството, че за отиване отъ едно мѣсто до друго, за работа бѣха необходими голѣми разходи за тѣй наречения вътрешенъ стопански транспортъ. Обаче капитализмътъ овладѣ дребнитѣ земледѣлски стопанства съ тѣй наречената вертикална концентрация. Концентрацията тукъ стана чрезъ тѣй наре-

чения търговски капиталъ, който обхваща масата дребни земледѣлски стопанства и ги подчини на своето влияние. Такива примѣри имаме много въ чужбина, такива примѣри имаме и при българската действителностъ. Достатъчно е тукъ да помена за търговския индустриаленъ капиталъ при захарната индустрия, който подчини дребното земледѣлско стопанство на себе си и постави дребнитѣ земледѣлци въ положението на работници въ услуга на фабрикантитѣ. Въ това отношение имаме примѣръ, ако щете, и съ розовото производство, за което стана дума преди малко. Тамъ търговскиятъ капиталъ подчини дребния земледѣлецъ-производител и го постави въ своя услуга, като земледѣлецътъ стопанинъ остана въ истинската смисълъ на думата работникъ. Такова мѣсто намѣри капитализмътъ и въ производството на тютюнъ. Търговскиятъ капиталъ подчини дребния производителъ стопанинъ и тукъ. Отъ изучаванията, направени въ това отношение, трѣбва да кажа специално за американскитѣ условия, че отъ онова, което произвежда земледѣлецътъ, по стойностъ само 35% оставатъ за земледѣлца, а 65% оставатъ за различнитѣ посрѣдници и за различнитѣ капиталисти, които по единъ или другъ начинъ сж подчинили и овладѣли дребното земледѣлско стопанство. Хоризонталната концентрация на капиталитѣ не намѣри мѣсто въ земледѣлското производство, обаче вертикалната концентрация на капиталитѣ намѣри голѣмо мѣсто въ земледѣлското производство.

Но трѣбва, отъ друга страна, съ задоволство да отбележа, че тѣй наречената вертикална концентрация на капиталитѣ може да бжде реализирана и се реализира не само отъ отдѣлни лица капиталисти, но тя се реализира и чрезъ кооперациитѣ, чрезъ отдѣлни кооперации въ отдѣлни населени мѣста, чрезъ кооперациитѣ, които обхващатъ едни по-голѣми райони, чрезъ кооперациитѣ, които обхващатъ една цѣла страна. Достатъчно е, напр., да ви помена за ония колосални успѣхи, които сж постигнати въ това отношение въ млѣчното производство въ Дания, въ Германия, въ Белгия и въ Франция. Цѣлото млѣчно производство, може да се каже, на тия страни се намира почти изключително въ ръцетѣ на кооперациитѣ, които не сж нищо друго, освенъ сдружение на дребни производители, и всичкото млѣко минава презъ млѣкарницитѣ, за да бжде преработено въ продукти, годни за продажба на пазара.

Сжщото е и съ редица други кооперативни предприятия, на които не искамъ да спирамъ вашето внимание тукъ. Достатъчно е да спомена само за кооперативнитѣ изби, кооперативнитѣ захарни фабрики, конопени фабрики и т. н. и т. н. Съ течение на времето се е дошло дотамъ, че всѣка отдѣлна страна съ дребни земледѣлски стопанства се превръща въ страна на обществено стопанство, построено на базата на обществения капиталъ, което оставя техническото извършване на нѣкои процеси при производството на продукти въ частнитѣ стопанства на своитѣ членове, които работятъ по порѣчка на кооперативнитѣ сдружавания. Отдѣлнитѣ земледѣлци-стопани произвеждатъ сами, съ труда на своитѣ членове, продукти и тѣзи продукти по-нататъкъ минаватъ за преработка или продажба въ кооперативнитѣ организации.

Трѣбва да отбележа, че въ бюджетопоекта на министра на земледѣлието въпросътъ за насърчване на земледѣлското производство чрезъ кооперациитѣ е намѣрилъ своето мѣсто. Но отъ друга страна единъ въпросъ, който винаги ме е занимавалъ, който сигурно е занимавалъ и васъ и който сигурно ви занимава и въ този моментъ, е следниятъ: когато ние правимъ всичко възможно да подпомагаме кооперативното производство, на какви начала, на какви принципи трѣбва да бжде сложена тази помощъ? Азъ никога нѣма да забравя и винаги си спомнямъ грѣшкитѣ, направени въ това отношение. Когато помощитѣ отъ държавата или отъ обществени учреждения на кооперативни сдружения се даватъ безъ специални ангажменти, тѣзи помощи не сж давали положителни резултати. Когато се поставя за целъ да се извика на работа частната колективна инициатива, специално кооперативната инициатива, тази помощъ трѣбва да бжде сложена на нѣкакви принципи. Помощитѣ трѣбва да бждагъ дадени само тогава, когато кооперативната организация или кооперативното сдружение ангажиратъ свой капиталъ въ известенъ процентъ.

Този принципъ може и трѣбва да намѣри мѣсто и въ бюджета на Министерството на земледѣлието. Той трѣбва да намѣри мѣсто и въ нашата политика за насърчване кооперативнитѣ сдружения въобще.

Въ нѣколко минути, твърде набързо, сега искамъ да спра вашето внимание върху така нареченитѣ агрикултурни мѣроприятия, които иматъ за целъ увеличение на производството и доходността на земледѣлското сто-

панство. Тия агрикултурни мѣроприятия, които намират мѣсто въ нашия бюджетъ на Министерството на земледѣлието и сега въ бюджетопрокта на Министерството на земледѣлието, могат да бъдат сведени въ нѣколко групи: мѣроприятия за проучвания — това сѫ различните институти опитни станции, полета, опитни участъци, следъ това институтът за пропаганда и знания, това сѫ различните подвижни земледѣлски катедри, участъкови агрономи, сръдни земледѣлски училища и т. н.; институти, които имат за целъ да подпомогнатъ пропагандата на знания — това сѫ различните помощни институти, каквито сѫ конезаводитѣ, държавните разсадници и т. н., институти за запазване културните растения и домашни животни отъ болести и неприятели; и най-сетне група мѣроприятия, която е намѣрила мѣсто и въ бюджетопрокта на Министерството на земледѣлието, е овази група, на която преди малко спрѣхъ вашето внимание — насърченията на частната и колективната инициатива.

Съ закона за опитните и контролни институти въ нашата страна е създадена база за развитие на нашето опитно дѣло. И, азъ бихъ казалъ, онова, което е направено съ откриването на опитните земледѣлски станции, опитни полета и опитни участъци въ нашата страна, не е малко, макаръ че може да се смѣтне за недостатъчно отъ нѣкои, както това между другото се каза въ бюджетарната комисиия отъ нѣкои народни представители. Отъ друга страна, обаче, азъ бихъ казалъ, онова, което е създадено, не е още организирано, за да може да даде очакваните отъ него резултати. Ето защо, споредъ моето разбиране, не трѣбва да се бърза съ разширение мрежата на опитните институти: станции, участъци и полета, а трѣбва да се мисли за тѣхното обзавеждане, за тѣхното поставяне при условия, при които тѣхната работа да даде очакваните резултати. Ако е за примѣри, азъ мога да илюстрирамъ това съ нѣколко примѣра. Основана е, напр., една опитна станция въ Кнежа, която още не е обзаведена съ нужния персоналъ и инвентаръ. Тая опитна станция при това положение не може да даде онова, което се очаква отъ нея. Тя не може да даде отговоръ на въпроса: кое трѣбва да намѣри мѣсто въ земледѣлското стопанство, какви култури и растения, какви пшеници, какви сортове кукурузъ, каква обработка трѣбва да се даде, какъ да се тори и т. н. Ето защо мене ми се струва, че усилията на г. министъра на земледѣлието трѣбва да бъдатъ насочени днесъ изключително къмъ доброто обзавеждане на тия институти, защото действително само тогава тѣ ще дадатъ резултати. Трѣбва между другото да кажа, че ония специалисти, които нимае подготвени съ едни или други сръдства, сѫ поставени въ невъзможни условия за работа, тѣхните знания не сѫ използвани. Ето защо една отъ най-важните задачи днесъ въ областта на земледѣлското опитно дѣло е, по моето разбиране, създаването на условия за използване знанията на тия господа; които, ако не бъдатъ оползотворени, ще дойдеть утре да отречеть ползата и отъ институти, и отъ специалисти, и сигурно ще искаме тѣхното закриване или съкращение.

С. Патевъ (з): Нади, всѣка една областъ има отдѣлни условия и затуй се иска отдѣлно проучване? Ако обзаведемъ една опитна станция съ всичко, значи другите да ги пренебрегнемъ.

Я. Молловъ (д. ср.): Въпросътъ за уреждането опитните институти, които трѣбва да намѣрятъ мѣсто въ нашата страна, е единъ въпросъ, който специално се разрешава отъ висшия съветъ при опитното дѣло. Опитни полета или опитни участъци ще трѣбва да бъдатъ откривани въ отдѣлни почвени климатически райони; по капризъ не бива да се откриватъ тия институти, преди това да се поиска отъ нѣкого.

Между другото, ако е въпросъ за примѣри, азъ бихъ посочилъ следния. Въ бюджета на министерството намиратъ мѣсто отъ нѣколко години насамъ две овощарски опитни станции — едната въ Кюстендилъ, другата въ Дръново. За голѣмо съжаление, нито въ Кюстендилъ, нито въ Дръново станцията е обзаведена. Не зная дали Кюстендилската дори се е снабдила съ земя, а Дръновската, която има земя, дали се е снабдила съ необходимите условия, за да може действително да върши работа. Резултатите отъ опитите, добити въ овощарската станция въ Дръново, бждете сигурни, могат да намѣрятъ мѣсто въ всички онѣзи земледѣлски стопанства, които се намиратъ въ северните склонове на Стара-планина, на една определена височина. Всичките балкански долини иматъ приблизително еднакви условия и вие може да бждете сигурни, че съответните сортове и начини за отглеждане на овощия, които ще се намѣрятъ за подходящи за Дръновския

районъ, ще намѣрятъ мѣсто въ овощните градини на много населени мѣста въ този балкански край.

Пропагандата на знания между земледѣлското население въ нашата страна се дава чрезъ нѣколко вида школи. Първоначално въ нашата земледѣлска страна сѫ намѣрили мѣсто сръдните земледѣлски училища, открити въ Русе, Плевенъ и Садово. Последователно следъ това се откриватъ: низшите земледѣлски училища, практическите земледѣлски училища и зимните земледѣлски училища и напоследъкъ, споредъ закона за земледѣлското образование отъ 1925 г., се прокарва и една форма на земледѣлско образование, която намира мѣсто при прогимназиите, чрезъ тѣй наречените допълнителни земледѣлски училища.

Трѣбва общо да кажа, че сръдното земледѣлско образование не оправда надеждите у насъ, както не оправда надеждите и въ другите страни. И съ сръдното земледѣлско образование се ликвидира. Не за друго, а защото земледѣлецътъ винаги иска по възможностъ да използва труда на своите деца въ работата на своето земледѣлско стопанство. Отъ друга страна, свършилите земледѣлските училища не се залавятъ често за прѣка земледѣлска работа, а се стремятъ къмъ по-висше земледѣлско образование и често пѣти предпочитатъ да бждатъ на нѣкаква служба, каквато и да е тя, отколкото да се залавятъ съ земледѣлска работа. Това е единъ етапъ, който е миналъ въ всички страни. Съ сръдните земледѣлски училища е ликвидирано, като е намѣрена една подходяща форма въ зимните земледѣлски училища, където преподаването става главно презъ зимата, и въ допълнителните земледѣлски училища, където преподаването сѣщо така става презъ зимата, съ целъ да може да се използва въ учение свободното отъ работа зимно време на децата. Зимните земледѣлски училища прибиратъ по-възрастни младежи, а въ допълнителните земледѣлски училища сѫ прибиратъ деца, свършили прогимназия и специално децата на онѣзи земледѣлци, които по-нататъкъ не могатъ да продължатъ образованието си, които не се залавятъ за другъ занаятъ и оставатъ да продължатъ занаята на своите бащи, на своите дѣди. Трѣбва да кажа, че опитътъ, който се направилъ въ това отношение у насъ, първоначално само съ петъ допълнителни училища, даде задоволителни резултати. Въ това отношение ние трѣгнахме съ по-бързи крачки, макаръ въ известни отношения и да настѣпи разочарование, което се дължи, може би, на това, че персоналетъ, който бѣше прашанъ — учителите — не бѣше школуванъ или че не бѣха създадени условия, при които действително децата да могатъ да получатъ необходимите знания. Но все пакъ, общо взето, при всичките грѣшки, които бѣха направени въ това отношение, резултатите сѫ повече отъ задоволителни. И азъ смѣтамъ, че само тия сравнително задоволителни резултати сѫ дали възможностъ на г. министъра да поиска и отъ васъ кредити специално за увеличение броя на допълнителните земледѣлски училища.

Едно, обаче, на което е необходимо да се спре нашето внимание, то е въпросътъ за специално школуване на персонала, който има да преподава тамъ. Нито въ една българска школа не се пращатъ учители, безъ учителите предварително да бждатъ подготвени, да сѫ стажували и школували специално по методиката на преподаването. Въ допълнителните земледѣлски училища най-големиятъ дефектъ е този, че преподавателскиятъ персоналъ не е школуванъ и не може да предаде ония знания, които има да се предаватъ на децата, по такъвъ начинъ, че да бждатъ тѣ усвоени.

Въ бюджетопрокта на г. министъра на земледѣлието, въ отдѣленето за земледѣлието и отраслите му, намира мѣсто една нова служба — учителъ-педагогъ.

Министъръ Д. Гичевъ: Инспекторъ-педагогъ.

Я. Молловъ (д. ср.): Да, инспекторъ-педагогъ. — Доколкото моите сведения се простиратъ, Министерството на земледѣлието има само една инспекторско-педагожка. Това значи, че действително се е замисляло да се направи нѣщо за допълнителното образование, специално за образованието на девиците. Специално за подготовката на мъже за ръководители на училища и мъже за учители, които да преподаватъ въ допълнителните, зимните и сръдните земледѣлски училища, не е направено по-рано нищо, не се направи и сега. Въ това отношение трѣбва да се направи нѣщо, защото една загуба на време е да се пращатъ хора нешколувани, които действително не могатъ да преподаватъ методично онова, което действително трѣбва да се преподава. Ако е въпросъ за американската практика, съ която обикновено ние не обичаме да правимъ сравнения, азъ мога да кажа, че въ Америка всички онѣзи, които се пращатъ за учители въ земледѣлските училища, пре-

карват специална подготовка по земеделска методика, специално преподаване, което продължава не по-малко от една година. Азъ знамъ, може да ми се възрази, че специализацията въ това отношение не трѣбва да отива докрай, но трѣбва при българската действителност да се направи всичко възможно, щото онѣзи, които ще се готвят за преподаватели въ земеделските училища, да получатъ нужната школовка. Дали това ще стане чрезъ специални курсове, дали това ще стане въ Университета, или вънъ отъ Университета, то е другъ въпросъ, но въ всѣки случай въпросъ, който чака своето решение, и смѣтамъ, че съ началото, което е дадено, съ назначението на този инспекторъ-педагогъ въ отдѣлението за земеделството ще се направи нѣщо специално за подготовката на тѣзи мѣже, които отиватъ като учители въ различните видове земеделски училища.

Други едни институти, чрезъ които се даватъ знания на земеделското население, това сѫ институтътъ на подвижните земеделски катедри и институтътъ на районните, участъковитѣ агрономи. Въ бюджетарната комисиѣ г. г. народните представители особено много спрѣха своето внимание на тѣзи институти, специално на превозните сѣдства на директоритѣ на подвижните земеделски катедри и на агрономитѣ. Азъ не зная дали това решение, което взе бюджетарната комисиѣ, ще задоволи, но трѣбва да кажа, че трѣбва да се направи всичко възможно, за да се премахнатъ злоупотребленията съ превозните сѣдства, които се даватъ на директоритѣ на подвижните земеделски катедри, на учителитѣ въ допълнителните училища, на специалиститѣ, администраторитѣ и т. н., не същевременно трѣбва да се направи всичко възможно, щото онѣзи, които ще отидатъ да преподаватъ и иматъ назначението да преподаватъ, да носятъ знания между българското земеделско население, да иматъ възможностъ да отиватъ навреме тамъ и въ същото време да се задържатъ тамъ. Не е необходимо агрономътъ да бѣде вѣчно въ движение. Това вѣчно движение може да му даде възможностъ да спечели отъ километража, но той положителна работа не може да свърши. Само една обиколка презъ селото, за да вземе удостоверение отъ кмета или отъ другия нѣкого, ще даде възможностъ на агронома да вземе пѣтни парн, но това нѣма да му даде възможностъ да остави следа отъ своята работа. Този въпросъ въ различните страни е решенъ по различенъ начинъ, въ зависимостъ отъ специфичните условия въ всѣка отдѣлна страна. У насъ ние се стремимъ да го решимъ пакъ съ огледъ на българската действителност, но азъ все смѣтамъ, че не трѣбва да се създадатъ условия да се бѣга на километражъ, или да се мърда отъ селалището на агронома съ безотчетните, а ще трѣбва да се създадатъ условия, агрономътъ и директорътъ на подвижната земеделска катедра да се задържатъ въ село, било въ продължителни курсове, било въ специални демонстрации, които правятъ тамъ, и т. н. Само тогава тѣхната работа може да остави следа. Азъ мога да ви кажа, ако оставите единъ районъ, какъвто е Пловдивската околия, съ повече отъ 120—130 населени мѣста, съ единъ човѣкъ, или, както до скоро бѣше Софийската околия, съ двама души и тия господа да бѣждатъ въ непрекъснато движение, тѣ не сѫ въ състояние да оставятъ следа отъ своята работа. Само тогава, когато тѣ се направятъ участъкови, когато тѣхните райони ще обхващатъ малко на брой населени мѣста, този въпросъ може да доведе своето правилно решение.

С. Патефъ (з): То значи да се увеличи числото имъ.

Я. Молдовъ (д. ст): Да. Този въпросъ се разрешава съ създаването тѣй наречената участъкова агрономия, съ създаването на малки агрономически участъци. За по-скорошното и по-сполучливо разрешение на проблемата въ случая доприносѣха между другото и допълнителните земеделски училища, понеже ръководителитѣ на тия училища получаватъ единъ ограниченъ районъ за обиколка презъ свободното отъ занятия въ училището време. Онова, което въ случая трѣбва да се желае и което трѣбва да се смѣтне за необходимо, то е този персоналъ, който отива въ участъцитѣ и въ допълнителните земеделски училища, да остане по-продължително време на едно и също мѣсто. Само за да се запознае той съ хората му е необходимо време, необходимо му е време, за да завърже връзки съ селянина-земеделецъ. Не е възможно въ една година и да се завържатъ връзки, да се опознае районътъ, да се изучи той и да се начертатъ мѣроприятията, които трѣбва да намѣрятъ мѣсто въ земеделското стопанство. Ето защо ще трѣбва да се разреши и въпросътъ за stabiliteta на този

персоналъ. Въ това отношение не е правено много въ нашата страна. Въ всѣки случай бѣше направено опитъ за заемане мѣстата директори на земеделските катедри и околийски агрономи съ конкурсъ. Трѣбва да кажа, че въ това отношение Министерството на земеделството има единъ великолепенъ примѣръ, единъ великолепенъ опитъ съ заемане службитѣ при ветеринарното отдѣление съ конкурсъ — окръженъ ветеринаренъ лѣкаръ, околийски ветеринаренъ лѣкаръ — а сега и Дирекцията на народното здраве прибѣгва къмъ конкурса. Трѣбва да се допусне, че при една комисиѣ подбрана, за да произведе конкурсъ както трѣбва, най-достойнитѣ, най-подготвенитѣ ще добиятъ мѣста и трѣбва да бѣждатъ оставени по-нататъкъ на тия мѣста, за да работятъ. Отбелязвамъ това, като една необходимостъ на времето, понеже сме дошли дотамъ, че трѣбва да скѣпимъ извънредно много сѣдства, а щомъ трѣбва да скѣпимъ сѣдствата, трѣбва да създадемъ условия, при които тия сѣдства, които се даватъ, да могатъ да дадатъ най-добри резултати.

Две думи за тѣй нареченитѣ помощни институти, които подпомагатъ пропагандата на знание по земеделството: подвижните земеделски катедри, участъковитѣ агрономи, различните заводи, разсадници и т. н. Бюджетарната комисиѣ спре вниманието си върху въпроса за разсадницитѣ. Трѣбва да кажа, че онова, което има да се върши въ това отношение, е твърде много, а това, което е направено, е твърде малко. Ако България е една страна съ дребни земеделски стопанства, ако въ нея трѣбва да намѣрятъ мѣсто трудно интензивнитѣ култури и трудно интензивнитѣ видове животни, а една отъ трудно интензивнитѣ култури сѫ овошнитѣ дървета. Ето защо за овошарството, за което има великолепно природни условия, трѣбва да се направи нѣщо и то нѣщо твърде осезателно. Опитътъ показва, че нашитѣ държавни и окръжни разсадници произвеждатъ материалъ, но този материалъ е недостатъченъ, за да задоволи нуждитѣ, а частната инициатива, конкурирана отъ държавата, не може да стѣпнѣ на краката си и да даде онова, което се очаква отъ нея. Ще отбележа само, че инициативата на държавата трѣбва да бѣде последвана отъ частната инициатива, т. е. държавата трѣбва да повика на работа и частната инициатива. Държавата не е въ състояние да задоволи огромнитѣ нужди, които има да се задоволяватъ, затова подъ нейна контрола, било отдѣлни кооперативни сдружения, било добре подобрени стопани ще трѣбва да бѣждатъ ангажирани въ производство на материалъ. Въ всѣки случай, държавата съ своитѣ сѣдства не може да разреши този въпросъ, а ще го разреши съ помощта на частната инициатива, която трѣбва да бѣде въпрѣдната въ работа. И азъ се надявамъ, че съ ония права, които се дадоха на г. министра, да закрива и слива разсадницитѣ — такова бѣше решението на бюджетарната комисиѣ — ще се направи възможното за насърчение на частната инициатива въ това отношение.

Министъръ Д. Гичевъ: Има специаленъ параграфъ за тази цель.

Я. Молдовъ (д. ст): Понеже времето напредна и г. председателътъ ме подканя да призърна, искамъ само за две минути да спра вашето внимание върху насърчението на частната инициатива и въ областта на скотовѣдството. Онова, което се прави въ нашитѣ държавни заводи за подобрене на добитѣка, бихъ казалъ е добро. Ония, които сѫ минали презъ България, сигурно сѫ си отишли съ добри впечатления. Все пакъ, когато се касае за подобренето на говедовѣдството, онова, което могатъ да дадатъ държавнитѣ депа, държавнитѣ заводи, е какъка въ морѣ, бихъ казалъ нищо. У насъ, може да се каже, едва отъ десетина години се започва работа за подобрене на нашето мѣстно говедо. Опититѣ и проучванията показваха, че ние можемъ да спремъ вниманието си на нашия говежди добитѣкъ и че можемъ да очакваме отъ него добри животни за мѣло, добри животни за работа, а ако щете и добри животни за месо, но само че онова, което държавнитѣ заводи могатъ да дадатъ като материалъ, е абсолютно недостатъчно. Въ това отношение частната инициатива трѣбва да бѣде повикана на работа, трѣбва да бѣде подкрепена, трѣбва да бѣде насърчена, трѣбва да бѣде поставена въ услуга за разрешението на голѣмия въпросъ за подобренето на нашето говедовѣдство. Въ последнитѣ нѣколко години у насъ се основаха доста говедовѣдни дружества и съ откупуването на материала, който се произвежда въ тѣхъ, се създаде икономическа база, създаде се интересъ у частнитѣ стопани да произвеждатъ по-доброкачественъ материалъ. Но изобщо онова, което се прави, е твърде малко. Нуждата е огромна и трѣбва да се намѣрятъ сѣдства да се задоволи тази нужда.

Нѣма да имамъ възможностъ да спра вашето внимание на въпроса за мѣрките за охрана отъ болести на културнитѣ растения и на домашнитѣ животни, нѣма да имамъ възможностъ да спра вашето внимание на въпроситѣ, свързани съ експлоатацията на горитѣ — уредбата на тая експлоатация въ държавния бюджетъ — нито на въпроситѣ за иригациитѣ въ нашата страна. Но, понеже поменавамъ въпроса за иригациитѣ, трѣбва да кажа следното. Не си спомнямъ кой бѣше, мисля г. Юрговъ, каза въ бюджетарната комисия — и това е вѣрно — че въ България ние имаме добра, плодородна земя, имаме много слънце, но въ нѣкои райони нѣмаме достатъчно влага, и че е необходимо да се даде на тази земя, на това слънце единъ сътрудникъ за производство съ водата. Отъ една сполучлива комбинация въ това отношение ние можемъ да очакваме великолепни, задоволителни резултати. Онова, което се прави отъ държавата, обаче, е твърде малко. Срѣдствата, съ които тя разполага, сѫ малки и ограничени, и азъ смѣтамъ, че държавата сама съ своитѣ срѣдства мѣчно ще може да разреши тази проблема. Дали ще трѣбва днесъ да се прибѣгва до чужди срѣдства, това е другъ въпросъ, но за мене е ясно, че трѣбва да бждатъ мобилизирани за тая целъ обществени срѣдства. Безъ набирането и мобилизирането на обществени срѣдства, безъ по нѣкакъвъ начинъ да бждатъ поставени такива срѣдства въ услуга за разрешаването на тази задача, ние не можемъ да очакваме разрешението ѝ.

В. Коевски (нац. л): Г. Молловъ! Не можете ли да ни кажете конкретно нѣкакво предложение, нѣкаква мисль въ тая областъ?

Я. Молловъ (д. сг): Нѣмамъ време да се спирамъ, но въпросътъ тукъ е за набиране на обществени срѣдства при кооперативнитѣ сдружения. Нѣма другъ пътъ, г. Коевски. Този е единствениятъ пътъ, който е далъ резултати другаде. Той ще ги даде и у насъ. Ако се намѣрятъ чужди капитали, които да бждатъ поставени въ услуга за реализиране иригациитѣ на нашата страна, нѣма нищо по-добро отъ това. Въпросътъ е, обаче, да се намѣрятъ чужди капитали, които ще дойдатъ у насъ да работятъ на изгодни условия. Трѣбва да ви кажа, че въ миналото се правиха доста предложения на българската държава, но всички бѣха съ голѣми претенции. Ако никой въ миналото не се е решилъ да прибѣгне до чужди капитали, то е сигурно затова, защото не е желалъ да обремени държавата съ непосилни плащания. Въ всѣки случай, ако утре се удаде такава възможностъ, азъ мисля, че може да се отиде дори до ипотеката на имотитѣ, отъ които се очаква увеличение на доходитѣ, когато водата бжде докарана.

И така, г-да, азъ смѣтамъ, че онѣзи мѣроприятия, които намираха досега мѣсто въ държавнитѣ бюджети — опитно дѣло, пропаганда на знания, подпомагане на тая пропаганда, както и насърдението на частната инициатива, мѣроприятия, намѣрили мѣсто и въ настоящия бюджетно-проектъ — даватъ възможностъ да се прави нѣщо за подобрене на нашето земледѣлско стопанство. Обаче онова, което се дава за подобрене на земледѣлието, е малко, то е недостатъчно. И колкото и да сѫ тежки условията, въ които живѣе нашата страна днесъ, за подобрене на земледѣлието трѣбва да се даде повече.

Ето защо, може би, днесъ повече отъ всѣки другъ пътъ е необходимо да се подредятъ мѣроприятия, които държавата има да прокара, по важностъ. Като се направятъ икономии на едно мѣсто, да се дадатъ срѣдствата за други полезни цели и мѣроприятия. Едни отъ най-важитѣ мѣроприятия, на които българската държава и българскиятъ Парламентъ трѣбва да спратъ особено своето внимание днесъ, сѫ мѣроприятията за засилване производителността на нашата земя, за увеличаване доходността на нашето земледѣлие. Безъ да се хвърлятъ срѣдства за подобрене на земледѣлието, г. г. народни представители, днесъ, въ тежкитѣ моменти на криза, немислимо е да се чака увеличение на доходитѣ на земледѣлското население.

Азъ смѣтамъ, че ако не се ангажиратъ повече срѣдства за нашето земледѣлие, днесъ тежкитѣ, извънредно тежкитѣ периодъ на криза ще продължи все повече и повече да души страната и изходътъ отъ него ще бжде мжчителенъ и продължителенъ.

Азъ смѣтамъ, че онѣи срѣдства, които ще се дадатъ за подобрене на земледѣлското стопанство въ нашата страна, сѫ дадени за полезни цели, сѫ дадени за нужди, които ще увеличатъ доходността на земледѣлското стопанство, а, отъ друга страна, ще увеличатъ и благосъстоянието на населението въ страната. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателстващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Стефанъ Бояджиевъ.

Обаждатъ се: Нѣма го.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Григоръ Василевъ.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ бихъ молилъ, ако е възможно, да говоря утре.

Отъ мѣзинството: А-а-а!

М. Дилиановъ (з): До вчера бѣше министъръ на земледѣлието — нима не си знаешъ урока?

Г. Василевъ (д. сг): Знамъ си урока, но съмъ уморенъ.

М. Дилиановъ (з): Нѣма нужда отъ галерия.

Г. Василевъ (д. сг): Не е въпросъ за галерия. Галерията не ме интересува. Мога да ви говоря и цѣль денъ, но съмъ изморенъ.

А. Капитановъ (з): Поне Вие не сте съ повредени бѣбреци като г. Ляпчевъ. Говорете по-малко сега.

Г. Василевъ (д. сг): Нѣма да говоря по-малко. Повече ще говоря.

А. Капитановъ (з): Само че новиятъ Сговоръ напуска залата.

П. Попивановъ (з): Шефътъ, Цанковъ напуска!

Г. Василевъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Всѣка година разискванията по бюджетопроекта на Министерството на земледѣлието добиватъ все по-интересенъ характеръ. И безспорно е, че важността на тоя бюджетъ не се отрича отъ никого. Азъ проучвахъ преди известно време специално дебатитѣ въ Народното събрание по бюджета на Министерството на земледѣлието отъ 20 години насамъ. Нѣма да ви занимавамъ съ тия дебати. Правихъ тия проучвания за една брошура, която наскоро ще бжде публикувана, преди закриването на нашата сесия. Затова искамъ да се огранича сега, защото тамъ ще кажа изчерпателно всичко въ връзка съ дейността и бюджета на Министерството на земледѣлието. Желая да ви прочета само една фраза отъ покойния Геннадиевъ, който като министъръ на земледѣлието е внесълъ първия си бюджетъ на Министерството на земледѣлието, за да видите какво е казалъ той за важността на самото министерство и за неговитѣ задачи въ България. На 15 декемврий 1903 г. — стр. 94 отъ дневницитѣ на Народното събрание — Геннадиевъ казва въ заключението на своята речъ: (Чете) „Между тѣхъ Министерството на земледѣлието е най-важното министерство, по-важно отъ много други отрасли на управлението, а може би нѣма да бжде прекалена дума, ако кажа — отъ всѣки други министерства“. Имайте предъ видъ, че въ време на Геннадиева, преди 29 години, значи, българскиятъ износъ се характеризираше съ две цифри: при единъ годишенъ износъ, възлизашъ срѣдно на 100 милиона златни лева, 80 милиона България получаваше отъ зърнени храни и само 20 милиона отъ всичко друго. Следъ близо 30 години ние имаме единъ балансъ на българската търговия съ чуждия свѣтъ, при който балансъ, при единъ износъ срѣдно отъ 200 милиона златни лева, т. е. около 6 милиарда лева — приблизително казвамъ — около 40% отъ този износъ се падатъ на тютюнитѣ, т. е. 2 до 2½ милиарда лева, и 1 милиардъ лева достига вече износътъ само на птици и яйца; а за износа на всичко друго оставатъ 2½ до 3 милиарда лева. Значи, износътъ само на тютюнъ, птици и яйца надминава половината отъ цѣлия български износъ. Това показва доколко смѣстено е промѣнена структурата на българското земледѣлие. Това, обаче, ни говори отъ друга страна доколко задачитѣ на Министерството на земледѣлието сѫ станали по-разнообразни, по-мжчини, по-сложни и следователно доколко грижитѣ за повдигане благосъстоянието на селското население, което днесъ е 5 милиона отъ 6 милиона население, заслужаватъ вниманието на Парламента и на всѣки други фактори, които иматъ известно значение въ нашата страна.

Азъ поддържамъ миналия пътъ въ речъта си по единъ въпросъ отъ нашето земледѣлие, поддържамъ го и сега, че ако българскиятъ Парламентъ вече се установи на едно сравнително здраво единодушие по външната политика на България — съ изключение на комуниститѣ, съ които не

бихме могли да постигнемъ единодушие; ако онзи денъ Народното събрание гласува съ аklamация и единодушие бюджета на войската, не въ смисълъ, че е отпуснало много милиони за нея или че иска да прави някаква войнистена политика, но въ смисълъ, че е подчертало своето уважение къмъ пазителитъ на границитъ, къмъ пазителитъ на конституцията — къмъ българската войска, която е стража на българската земя, единъ трети въпросъ остава, по който трябва да постигнемъ единодушие, и ако го нямаме днесъ, ще го постигнемъ подиръ 5—10 години. Това е въпросътъ за българската земя и специално за всички задачи на Министерството на земледелието. И затова — за себе си азъ съмъ разрешилъ въпроса — не желая и не мога да бъда партизанинъ по този въпроси.

С. Ризовъ (з): Съгласни ли сте никой да не претежава повече отъ 300 декара земя?

Г. Василевъ (д. ср): Не ме интересува никой — казвамъ го и за приятели и за неприатели — нямамъ намърание, нямамъ желание, нямамъ охота да бъда партизанинъ въ този смисълъ, въ който въ България се говори по този въпроси — по въпроситъ за българската земя.

Възможно ли е това единодушие? Азъ мисля, че ние сме улеснени да го постигнемъ. Не по съображения сантиментални, не по съображения романтични, но това единодушие можемъ да го постигнемъ по съображения много ясни и конкретни. Имаме реална основа да го получимъ. Основата на всички аграренъ въпросъ, това е безспорно земята, притежанието на земята, собствеността; по-нататък, безспорно, използването на земята, начинитъ на това използване и т. н. Въ България нямаме едра собственост. Останали сж твърде малко гнѣзда на едра собственост, притежатели на известни лица, на семейства или на известни, да кажемъ, икономически формации, които, обаче, всички сж въ едно крайно тежко стопанско и финансово положение. Самиятъ животъ е ликвидиралъ съ тая собственост. И ако днесъ има грижа, ако днесъ има въпросъ, какво да се прави съ останалата едра на хлядо по-едра собственост, въпросътъ не е какво да правимъ съ тая собственост, ами — какво да правимъ съ тая земя, която всички предлагатъ на Министерството на земледелието. Идете тамъ и ще видите заявления: давамъ едн-кое-си имение, давамъ едн-кой-си чифликъ — вземете го за училище, или го използвайте за държавно стопанство и т. н. Следователно, има една действителна база: разпредѣлението на земята въ България е твърде правилно, твърде справедливо; по-скоро Парламентътъ има да се грижи какъ да вземе мѣрки, за да не бъде това разпокрѣстване абсолютно и да не създава прѣчки за самия развой и съществуване на земледѣлското стопанство; по-скоро трѣбва да мислимъ какво трѣбва да направимъ съ туй депене на земята, за да можемъ да гарантираме известенъ минимумъ земя на селското семейство, откождато да мислимъ какво да правимъ съ едрата собственост. Следователно, като оставямъ въпроса за едрата собственост настрана, остава една широка и здрава основа, върху която българскитъ партии, стоящи на принципа на частната собственост, съчувстващи на усилията да се групира, да се кооперира тя, могатъ да се опоразумѣятъ. Въ Русия болшевикитъ започнаха съ най-хубави, съ най-примамливи лозунги за селянина: свобода, миръ и земя, ...

А. Капитановъ (з): Миръ и свобода, безъ земя.

Г. Василевъ (д. ср): ... но следъ като управлявахъ известно време и видѣхъ, че селскитъ стопанинъ не може да възприеме болшевишкото управление, тѣ вече минаватъ къмъ системата на колективизиране на собствеността.

Нѣкой отъ работницитъ: Защото социализмътъ значи едро земледѣлие, едро производство.

Г. Василевъ (д. ср): Не искамъ да говоря на тая тема, която ми подсказва прекъсвачътъ. — Въ Русия има огромни пространства, огромни равнини, въ Русия може да се работи съ трактори, могатъ да се възприематъ американски методи, да се работи по американски мащабъ, обаче у насъ, въ България, по география, по нейното мѣстоположение, по разпредѣлението на собствеността, тия условия ги няма. И затова за колективизиране на собствеността у насъ не може да се мисли. Отъ друга страна, въ Русия и въ Америка американски и болшевишки методи още могатъ да се употребяватъ за производството на жито, но този, който ще произвежда зеленчукъ, тютюнъ, оризъ и други интензивни култури, не може да работи по същия начинъ. Преди всичко ние не бихме могли да от-

дѣлимъ грамадни пространства за обработване съ трактори за една или друга култура. Нашитъ култури сж такъ претелени, самитъ условия на земята сж така разнобразни, щото не е възможно да създадете една хомогенност, едно грамадно пространство съ еднообразни и еднакви култури. Но този въпросъ сега съвсемъ не заслужава да ни отнема времето. Азъ го споменавамъ съвсемъ мимоходомъ, за да мина по-нататък, да подкрепя самията теза, че българскитъ Парламентъ днесъ или утре ще дойде до това единодушие и азъ ще бъда щастливъ да видя деня, когато българскитъ Парламентъ, подобно на онзи денъ, ще гласува съ аklamация бюджетитъ на Министерството на земледелието, както тия на Министерството на войната.

Сжщиятъ отъ работницитъ: Такова щастие няма да до-
чакате.

А. Аврамовъ (з): (Къмъ Г. Василевъ) По-рано говорѣше, че на простака власт не трѣбвало да се дава, но сега приказвашъ друго.

Сжщиятъ отъ работницитъ: (Къмъ Г. Василевъ) Кажете, каква частъ отъ бюджета отива за повдигане на земледѣлието и каква частъ отъ тоя бюджетъ, който Вие предлагате да се приеме съ аklamация, е консомативна?

Г. Василевъ (д. ср): Вие нѣмате понятие по тоя въпросъ, затуй не мога да Ви отговарямъ. Вие нѣмате никакво понятие отъ бюджета на Министерството на земледелието.

Сжщиятъ отъ работницитъ: Кажете нѣщо за доматитъ.

Г. Василевъ (д. ср): За мене доматитъ сж много полезна нѣщо. Вие сте по-глупавъ отъ доматитъ. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитъ)

Сжщиятъ отъ работницитъ: Съмнително е, дали Вие не сте по-глупавъ отъ доматитъ.

Г. Василевъ (д. ср): Има разни сортове домата; има разни сортове диванета, а Вие сте отъ най-лошия сортъ, отъ последнитъ.

Д. Икономовъ (раб): Моля, чакайте да се разберемъ. Г. Василевъ, ако Вие отправяте тия думи къмъ парламентарната ни група, или къмъ отдѣленъ нейнъ членъ. ...

Г. Василевъ (д. ср): Не къмъ всичкитъ. Вие сте единъ добъръ човѣкъ. Къмъ Васъ не отправямъ тия думи.

С. Таковъ (з): Има и зрѣли домата!

Д. Икономовъ (раб): Игра на приказки може да става, но такъвъ езикъ не може да се държи. Г. председателю! Когато ние казваме такива думи, Вие предлагате изключването ни, а когато единъ бившъ министъръ говори по такъвъ начинъ, Вие не му правите даже бележка.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Моля Ви се, въпросътъ е приключенъ.

С. Таковъ (з): Въпросътъ е за доматитъ.

Д. Икономовъ (раб): Въпросътъ не е за доматитъ, а за езика, който държи ораторътъ.

Г. Василевъ (д. ср): Да говорите вие за естетика и за етика е смѣшно. Оставете България настрана; вие нѣмате нищо общо съ България.

М. Дилияновъ (з): Тѣ Ви хвърлиха единъ доматъ, а Вие върху тѣхъ — цѣли кошове! Това не е право!

Г. Василевъ (д. ср): Г. г. народни представители! Бюджетопроектътъ на Министерството на земледѣлието се изчислява сега на 295 милиона лева. Преди две години азъ заварихъ този бюджетъ на 532 милиона лева. ...

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Ама не онзи, който бѣше печатанъ.

Г. Василевъ (д. ср): ... и, изхождайки отъ съображението, че страната преживява криза, азъ съкратихъ 210 милиона, при едно желание — да се премахне, както тогава съмъ казалъ, така наречената „фантастична“ частъ, и бю-

джетът остана 322 милиона лева. Сега г. министърът на земледелието е направил съкращение 27 милиона лева. Това съкращение не бих желал да го приема. Но знам, че то се прави не драговошно, нито че се прави от зла воля; знам, че то се прави от крайна нужда, знам, че то се прави от ~~нужда~~ — поради общата криза и финансовата ~~нужда~~ на държавата.

Нъкой от земледелците: Ако държавата има пари, милиард ще даде.

М. Дилиновъ (з): Вие, г. Василевъ, когато намалихте бюджета, поради крайна нужда ли бѣше? Съкращението тогава не бѣше продиктувано отъ крайна нужда.

Г. Василевъ (д. сг): Г. Дилиновъ! Много сте малък, за да можете да ми правите това възражение!

М. Дилиновъ (з): За Васъ голѣмъ човѣкъ нѣма!

Г. Василевъ (д. сг): Признавамъ и хваля голѣмитъ хора, но не мога да търпя такива закачки. — Азъ казвамъ: бюджетътъ бѣше съкратенъ въ Министерството на земледелието и съкращенията бѣха извършени по необходимостъ, вследствие решенията отъ Женева и по искане отъ Министерския съветъ. Азъ желяхъ бюджетътъ да бѣде 500 милиона лева, но това бѣше невъзможно. Говорихъ и съ г. Моллова, който ми е твърде близъкъ, но нѣмаше възможностъ съкращенията да бѣдатъ по-малки. Сега, обаче, бюджетътъ се намалява още и се намалява пакъ по една необходимостъ, неприятна за всички насъ. Намалени сѫ почти всички параграфи. Тукъ-тамъ, за щастие, има нѣкое увеличение. Главното увеличение е за допълнителнитъ земледѣлски училища. Това е едно прекрасно дѣло, това е едно добро увеличение и го одобрявамъ напълно. Въ мое време увеличихъ тия училища отъ 60 на 100; сега сѫ увеличени на 120. Това е добро. Ако бихме имали срѣдства и 200 да ги направимъ, пакъ нѣма да бѣдатъ достатъчно въ България.

Но не е всичко цифрата въ единъ бюджетъ. Ще дойде денъ, когато България ще бѣде по-щастлива въ своитъ финанси, та и бюджетътъ на земледелието ѝ да бѣде пакъ 500 милиона. Тогава министритъ на земледелието ще бѣдатъ по-щастливи, за да могатъ да прокаратъ онѣя, което мислятъ за подобрене на земледелието въ България. Важното е, при изпълнението на бюджета Министерството на земледелието съ кого и съ какво разполага извънъ своя апаратъ. Безспорно е, че министерството разполага съ свой служебенъ персоналъ, съ свои служби. Но, по мое разбирание, министерството трѣбва да бѣде въ твърде тѣсна връзка съ две организации, съ два института, които формално сѫ извънъ него, но които сѫ крайно необходими за постигане неговата задача. Тия две организации, тия два института сѫ: Земледѣлската банка и агрономическиятъ факултетъ.

Земледѣлската банка по законъ се намира — така е казано въ закона — подъ върховния надзоръ на министра на земледелието. Това дава възможностъ на министра на земледелието да се чувствува, така да се каже, разпоредителъ въ Земледѣлската банка — не толкова въ нейната кредитна политика, може би, не толкова въ кредитораздаването, колкото предимно въ стопанската ѝ политика. Това значи: Земледѣлската банка въ своята кредитна политика е вече начертала своитъ пѣтица — ако има повече срѣдства, ще бѣде по-щедрѣ, по-полезно ще финансира земледѣлското население; но въ стопанската политика на Земледѣлската банка министърътъ на земледелието има достатъчно възможностъ да създаде нѣщо, покрай сромнитъ срѣдства, които му дава държавниятъ бюджетъ.

По-деликатенъ е въпросътъ за отношенията между агрономическия факултетъ и Министерството на земледелието. Агрономическиятъ факултетъ се смѣта обикновено въ България като едно учебно заведение. Редомъ, обаче, съ това, че той е едно учебно заведение, което дава на България агрономи, хора съ висше земледѣлко образование, той има и друга една много важна задача: това е неговата научна и изследователска работа, неговата научна, опитна дейностъ за изучаването на българската земя. Въ туй отношение азъ бихъ желалъ бюджетно да прехвърлимъ агрономическия факултетъ къмъ Министерството на земледелието. Като министъръ още писахъ едно писмо въ този смисълъ на агрономическия факултетъ, но отговоръ не получихъ. Оставаше и професоритъ да разучатъ въпроса.

Искамъ да бждемъ начисто. Не се касае за правата на факултета, които той има като частъ отъ българския Университетъ. Въ всѣко отношение академическата свобода трѣбва да бѣде запазена за агрономическия факултетъ, доколкото тя се запазва за всички други български факултети. Обаче нека въ бюджетно отношение да прехвърлимъ факултета къмъ Министерството на земледелието, защото се надѣвамъ, че въ такъвъ случай Министерството на земледелието ще бѣде по-щедрѣ къмъ този факултетъ, който има едно особено важно предназначение въ нашата страна. Той е единъ отъ нашитъ най-нови факултети, но е въ единъ пѣтъ на развитие твърде добъръ, много похваленъ. И азъ съмъ убеденъ, че въ скоро време всички въ България ще бѣдатъ негови приятели.

Говори се, г. г. народни представители, за нѣкакво премѣстване на този факултетъ. По мое искрено убеждение, който приказва това, нѣма никакво понятие отъ този въпросъ. Той мисли, че факултетътъ работи на полето, или че има нѣкои факултети на свѣта, при които професоритъ сѫ въ постояненъ контактъ съ земледѣлците, които жънатъ, копаятъ, вършатъ и т. н. Това е съвършено погрѣшно. Това не отговаря на истината. Напротивъ, навсѣкжде агрономическиятъ факултетъ, централнитъ агрономически институти, сѫ въ столицата. Тѣ тамъ работятъ. Тѣ работятъ съ инструменти, тѣ работятъ съ лупи, тѣ работятъ съ наблюдения, тѣ работятъ съ литература, съ изследване на болести на листата, на тютюна, които имъ се носятъ отъ цѣлата страна, тамъ тѣ решаватъ проблемитъ, които се поставятъ отъ едно или друго мѣсто, за една или друга култура.

М. Дилиновъ (з): Най-голѣмитъ факултети сѫ въ провинцията, въ голѣмитъ обширни полета и земи. Въ коя столица? Вземете Хага, напр.

Г. Василевъ (д. сг): Прави се и друга една грѣшка, като се смѣта, че опитно поле и агрономически факултетъ е едно и сѣщо нѣщо. Това не е вѣрно. Опитно поле, опитенъ участъкъ, опитно дѣло, опитенъ институтъ е едно нѣщо, а агрономически факултетъ е друго нѣщо.

М. Дилиновъ (з): Вземете Петровско-Разумевское въ Русия.

Г. Василевъ (д. сг): Петровско-Разумевское е въ непосредствена близостъ, на 4—5 километра отъ Москва. Науката въ Франция за французката земя, представлявана отъ най-голѣмитъ агрономи, е въ Парижъ. Науката на германцитъ е въ Берлинъ. Науката на всички държави, висшата наука, както медицинскиятъ факултетъ, така и всичкитъ други, е въ тѣхнитъ столици.

Но не се държи смѣтка, че едно такова премѣстване би струвало десетократно повече отъ въображаемата икономия, която се преследва. Едно такова премѣстване ще струва милиони. Вънъ отъ това, виѣсто факултетътъ да работи въ София така, както вече полека-лека е обзаведенъ, ще поставите въ неговото здание нѣкакво учреждение да работи, което не го заслужава.

С. Таковъ (з): Кой повдига този въпросъ?

Г. Василевъ (д. сг): Правятъ се декларации въ българския печатъ.

С. Таковъ (з): Печатътъ какво ни интересува?

Г. Василевъ (д. сг): Даватъ се декларации отъ отговорни лица.

С. Таковъ (з): Отъ кой, напримѣръ?

Г. Василевъ (д. сг): Попитайте блока.

С. Таковъ (з): „Блокътъ“ е общо казано.

Г. Василевъ (д. сг): Моето разбиране, г. г. народни представители, е, че между Министерството на земледелието, Земледѣлската банка и агрономическия факултетъ трѣбва да се създаде нѣщо като троенъ съюзъ, едно здраво единство за постоянно сътрудничество.

С. Таковъ (з): Аманъ отъ тѣзи съюзи!

Г. Василевъ (д. сг): Защото тъкмо отъ тѣзи три институти — Министерството на земледелието, Земледѣл-

ската банка, като много голѣм кредитен институт, и агрономическият факултет, като представител на земледѣлската наука въ България, на науката за българската земя — очаквамъ единствено правилното разрешение на проблемитѣ, които се поставятъ у насъ, на реформитѣ и голѣмитѣ постижения за българското земледѣлие.

Нѣма да влизамъ въ подробности, които сигурно после, при отдѣлнитѣ параграфи, могатъ да бѣдатъ засегнати, но констатирамъ съ съжаление, че въ нѣкои параграфи на бюджетопроекта сѣ изхвърлени помощитѣ, материалната подкрепа, предназначени било за факултета, било за нѣкои институти къмъ него, било даже за студентитѣ-агрономи. Въ единъ параграфъ отъ бюджета до сега, до миналата година, въ последния бюджетъ бѣха предвидени помощи за разни екскурзианти, ученици отъ земледѣлскитѣ училища и студентитѣ. Сега гледамъ този кредитъ въ бюджетопроекта за студентитѣ заличенъ. Сумата е много малка, но принципиално този въпросъ е важенъ. Нашитѣ студенти-агрономи нѣматъ възможность да направятъ екскурзия, напримѣръ, до Садово.

М. Дилиновъ (з): Ето на, тамъ значи трѣбва да бѣде факултетътъ — при земята.

Министъръ Д. Гичевъ: Не само не е изхвърленъ кредитътъ за тая целъ, но се даже добавя, че ще се дава такава помощъ и на бедни ученици отъ земледѣлскитѣ училища и отъ 100.000 л., както е миналата година, сега е увеличенъ на 150.000 л. § 32 (Чете) „Помощъ на обществени организации, частни и длъжностни лица за изучаване и изследване въ областта на земледѣлското стопанство“; и се прибавя: „както и помощи на бедни студенти“. Кредитътъ отъ 100.000 л. се увеличава на 150.000 л.

П. Дичевъ (д): Г. Василевъ! Извинете. Агрономическитѣ факултети сѣ свързани съ естествено-математическитѣ факултети. Вие искате бюджетно агрономическият факултетъ да се прехвърли къмъ Министерството на земледѣлието, което не би отговорило на действителността. Другъ е въпросътъ за подпомаганята на факултета да се обезведе. Така че имайте предъ видъ и това.

Г. Василевъ (д.сг): Че въ първитѣ две години агрономическият факултетъ е слѣтъ съ факултета по естествени науки, както е навсѣкжде, това нѣма никакво значение. Но г. Петко Дичевъ, вѣрвамъ, знае, че има редица държави, кждето агрономическитѣ факултети сѣ подъ министерствата на земледѣлието.

П. Дичевъ (д): Тѣ не сѣ факултети.

Г. Василевъ (д.сг): Факултетъ или академия — касае се за едно висше учебно заведение въ една страна.

П. Дичевъ (д): Висшето земледѣлско училище въ Берлинъ си е висше училище, то не е факултетъ.

С. Патева (з): Съ искането да се прехвърли агрономическият факултетъ къмъ Министерството на земледѣлието вие идвате точно на мисълта, че трѣбва да се премѣсти факултетътъ въ Садово, защото агрономитѣ ще трѣбва да бѣдатъ практики и ще трѣбва да бѣдатъ въ услуга на населението; а това значи, че тѣ ще трѣбва да иматъ приложно образование. Когато же правите искането си, ще трѣбва да се съобразявате съ нашитѣ условия.

С. Таковъ (з): Малко ли изнесе домати човѣкътъ!

Г. Василевъ (д.сг): Тукъ има едно голѣмо смѣшение на понятията, особено съ тая мисълъ, която е много невѣрна и опасна за селското население въ България — че нѣмаме нужда отъ много учени агрономи, а че имаме нужда отъ учени-недоучени.

А. Капитановъ (з): Никой не е казвалъ това.

Г. Василевъ (д.сг): Това, което казвате, това значи.

А. Капитановъ (з): Ние имаме нужда отъ учени агрономи, които, обаче, да не стоятъ въ канцелариятъ.

Г. Василевъ (д.сг): Учениитѣ агрономи сѣ първата необходимостъ за България. Колкото сѣ по-учени, толкова по-добре.

Д-ръ И. Бешковъ (з): Нали казахте, че нѣма да партизанувате. Защо искате непременно да причислите агрономитѣ къмъ вашия казанъ?

Г. Василевъ (д.сг): Съвсемъ не искамъ да причислявамъ агрономитѣ къмъ нашия казанъ. Не познавамъ партизани агрономи, не бихъ желалъ да бѣдатъ партизани никога.

Д-ръ И. Бешковъ (з): Ще излѣзе, че вие плачете за агрономитѣ, а ние сме противъ тѣхъ.

Г. Василевъ (д.сг): Азъ защищавамъ единъ възгледъ, който съмъ провелъ, когато бѣхъ министъръ, безъ да имамъ нѣкаква мисълъ за партизанство. И това го знаятъ агрономитѣ, които сѣ ваши партизани; и тѣ ще ви го кажатъ, че азъ не съмъ правилъ партизанство като министъръ. Но ви обосновавамъ моето убеждение, че най-добритѣ агрономи въ България ще дойдатъ отъ българския агрономически факултетъ. Онѣзи, които идватъ отъ странство — азъ ги знамъ и ги виждахъ, за тѣхъ промѣнитѣ правилника за изпитъ — знаятъ много добре френски, нѣмски, италиански, тѣ сѣ изучавали агрономическата наука въ странство, всичко е добро, но по единъ въпросъ сѣ слаби: по своитѣ познания за българската земя. Висшето учебно заведение въ България, което се нарича агрономически факултетъ, ще подготви най-добритѣ, най-учениитѣ агрономи, които ще бѣдатъ най-добритѣ специалисти по българската земя. Агрономитѣ репаватъ голѣми, важни въпроси. Изпълнението на тѣхнитѣ съвети може да се извърши отъ техници, отъ служители, това могатъ да го направятъ посрѣдствени чиновници. То е другъ въпросъ, Касае се въпросътъ за пропаганда, за приваждане въ изпълнение нѣщо, което е вече придобито, което е установено.

С. Таковъ (з): Въ турската война заболѣлитѣ отъ холера лѣкаритѣ ги гледаха съ бинокль.

Г. Василевъ (д.сг): Това показва само едно — че е имало нѣкои лоши лѣкари.

С. Таковъ (з): Земледѣлието съ лупа ще го гледаме!

Г. Василевъ (д.сг): Безъ лупа нищо не се изучава. Мога да ви наведемъ случаи, за да видите, че е полезна лупата. За българскитѣ фасули, картофи и пр. лупата даде много. България може да печели много отъ тази лупа. Чакайте малко. Вие не сте ме чули още, и правите възражения.

Въ § 8 се казва: (Чете) „Храна на курсисткитѣ, ученицитѣ и ученичкитѣ, служащитѣ отъ VI категория и работницитѣ при института и училищата, на надзирателитѣ на пансионитѣ, които задължително се хранятъ съ ученицитѣ и ученичкитѣ и на екскурзиянтитѣ ученички и ученици отъ други земледѣлски училища и порционни пари на останалия персоналъ“. Въ този параграфъ именно имаме предвидени пари за екскурзиянти студенти.

Министъръ Д. Гичевъ: Имате грѣшка. Въ § 32 се предвиджатъ помощи за бедни студенти.

Г. Василевъ (д.сг): То е друго нѣщо.

Министъръ Д. Гичевъ: Не е важна нумерацията на параграфа — важното е да имаме възможность да помогнемъ на беднитѣ студенти.

Г. Василевъ (д.сг): Ако можете да помогнете отъ този параграфъ, ще бѣде добре. Азъ не знамъ защо сѣ заличени отъ текста на този параграфъ агрономитѣ студенти. Нѣмамъ нищо противъ да ги подпомогнете по другъ параграфъ. Азъ искамъ да не се лишатъ отъ подкрепа, защото зная отъ практика, че има много бедни студенти и министерството трѣбва да ги подкрепи. Касае се за много дребни суми.

С. Таковъ (з): Съ лупа ще ми гледа земледѣлието!

Г. Василевъ (д.сг): И на други мѣста въ бюджета изразитѣ „помощи на научни институти, за научни трудове, изследвания“ и пр. сѣ заличени. Доколкото мога да разбера, тая промѣна въ редакцията на параграфитѣ произлиза отъ единъ свършено неоснователенъ антагонизмъ въ съсловнето на агрономитѣ. Не бихъ желалъ никой отъ васъ да взема страна, нито азъ вземамъ страна. Агрономитѣ ще трѣбва да бѣдатъ солидарни и обединени — и тия отъ агрономическия факултетъ, и тия отъ министерството. Ние нѣмаме нужда да се занимаваме съ спороветѣ межу тия агрономи, които правятъ партизанство или иматъ партизански настроения и се дѣлятъ на разни категории. Ние трѣбва да сме еднакво разположени къмъ всички. Но Министерството на земледѣлието не бива да игнорира фа-

мултета, още повече, когато знае, че Министерството на просвѣтата не е въ положение да му помогне.

Вие знаете колко много шумъ се вдигна по тия така наречени съкращения въ Университета, намаление на катедри, а може би и заличаване на факултети. Въ това отношение агрономическият факултетъ е действително въ едно положение да не може да поиска нищо повече отъ Министерството на просвѣтата. А понеже неговите задачи не са много близки на Министерството на земледѣлието, понеже трудовитѣ на професоритѣ сж отъ голѣма цена, отъ практическа цена, затуй азъ пасдирамъ, че изобщо Министерството на земледѣлието трѣбва да бѣде близо съ агрономическия факултетъ, трѣбва да може по възможностъ да го държи по-близо до себе си, да го подкрепя, за да може да му бѣде той полезенъ въ задачитѣ, които преследва.

Министъръ Д. Гичевъ: Въ бюджетопроекта има предвидена помощ на обществени организации, частни и дѣлжностни лица за изучаване и изследвания въ областта на земледѣлското стопанство, а сжщо така 100.000 л. за левковския факултетъ — пакъ, разбира се, за неговитѣ стопанства.

Г. Василевъ (д. ст.): По на нѣкои мѣста сж извадени кредититѣ и е намалена възможността. И азъ за туй говоря. И въ стария бюджетъ имаше, и въ новия бюджетопроектъ има такива кредити, во промѣната въ редакцията нѣма да ви позволи да ги подпомогнете.

Всички речи, произнесени въ Парламента по бюджета на Министерството на земледѣлието, страдатъ обикновено отъ една болестъ — ако не всичкитѣ, то голѣмата частъ отъ тяхъ — всички сж горе-долу общи приказки. Започва се синати съ това: България има толкова декара земя, толкова гори, толкова лозя и т. н., започватъ се общи приказки за лозя, за гори и т. н. Много сж рѣдки случантѣ — има, разбира се, и изключения — когато оратори отъ тая трибуна, пъкъ и самитѣ министри на земледѣлието сж имали куража или добродетелта да посочватъ конкретно кое искатъ, кое не искатъ, кое препорѣчватъ и защо, съ какви срѣдства и какъ може нѣщо да се постигне.

Може човѣкъ да се лъже, може да има погрѣшно мнение, но е предпочитателно да говоримъ конкретно и ясно, отколкото да приказваме тукъ общи приказки. Рефератитѣ отъ тая трибуна не сж позволени. Има други трибуни, други обстоянки, при които много лесно е да се държатъ рѣчки изложения по българското земледѣлие. Затова ще ми позволите, следъ като отбелязахъ общата трансформация на нашето земледѣлие въ нейнитѣ главни линии, да мина въ нѣкои култури, на нѣкои конкретни въпроси.

По отношение на тютюна: какво е положението на тютюневия пазаръ, какво можемъ ние да направимъ за българскитѣ тютюни? Че българскитѣ тютюни сж въ по-добро положение, отколкото тия на Гърция и Турция — значи отъ сжщото семейство ориенталски тютюни — върху това нѣма съмнение. Положението въ Гърция е много по-тежко, отколкото у насъ; положението въ Турция е сжщо така по-тежко; тѣ си го знаятъ. То се характеризира много ясно. Завчера имаше конференция въ Цариградъ и нашитѣ делегати могатъ да ви изтъкнатъ това.

Министъръ Д. Гичевъ: Тѣ иматъ 40 милиона килограма тютюни непродадени отъ стари реколта, срещу не повече отъ 4 милиона, които ние имаме непродадени.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: 10 пъти повече.

Г. Василевъ (д. ст.): Разбира се това не е утешение: по-малко не сме дотамъ изпаднали, както нашитѣ съседи, да се радваме и да млчимъ. Не, за тютюнитѣ ние трѣбва да търсимъ нови пазари. За нашитѣ тютюни се откриха нови пазари и тѣхното употребление се разшири. Нашитѣ тютюни отидоха въ Франция, отидоха въ Туниисъ, шѣха да отидатъ тая есенъ и въ Стокхолмъ, обаче при свѣтовната криза, която не само създаде намаление на консомацията на тютюна, но която главно затрудни вече днесъ и самото функциониране на търговията — плащанията, разполаганията съ дивизи — за едно по-бързо плащане на нашитѣ тютюни, ние сме действително крайно затруднени. Не че нѣма за какво да се работи — има за какво да се работи. Нашитѣ тютюни, изследвани отъ наши специалисти, добиватъ вече всѣка година по-добро реноме въ свѣта, въ всички тютюневи режии. Така, напр., нашитѣ тютюни алѣвоха въ Франция само следъ едно изследване, че иматъ едно особено качество — необикновено голѣма горимост. Понеже чернитѣ тютюни, въ които примѣсватъ и наши тютюни въ малък процентъ, не горятъ и лесно загасватъ, нашитѣ тютюни се употребяватъ изключително, за да под-

държатъ огъня на папирситѣ съ черен тютюнъ. Реснитѣ, като Полската, Чехословацката, Италианската, Австрийската, Унгарската, Германската консерви, а сега и Франската режия, иматъ много добро мнение за нашитѣ тютюни. Прогрессъ въ нашитѣ тютюни и въ техническо отношение има. Въ манипулацията ние сме първи. Преди 15 години, когато почнахме, ние бѣхме последни, а сега сме първи. Това е установено и никой не може да го оспори. По грижа за тютюнитѣ нашитѣ селскостроително-производителни сѣ станалъ вече майсторъ, макаръ да е новъ производител.

К. Георгиевъ (трак): Благодарение на бѣжанцитѣ отъ Западна Тракия.

Г. Василевъ (д. ст.): Да, бѣжанцитѣ отъ Западна Тракия помогнаха твърде много. Азъ пратихъ двама бѣжанци — селяни отъ Западна Тракия — чакъ въ Кюстендилско да учатъ хората какъ се правятъ тютюни, къде да се правятъ и съ какви сортове. Отъ тѣхнитѣ съвети миналата година населението бѣше много доволно. Действително населението, което бѣше изгонено отъ Западна Тракия и което познава тютюнитѣ, бѣше крайно полезно. Тѣзи хора би трѣбвало да бждатъ настанени въ всички наши тютюневи области, да бждатъ улеснени да станатъ образцови стопани, за да служатъ като живъ примѣръ на всички други стопани. Когато кризата се свърши така или иначе, ние ще констатираме, че българскитѣ тютюни ще взематъ едно по-голѣмо мѣсто, по-благоприятно положение съ около 10% при 100 общо, отколкото е вземалъ преди кризата въ сравнение съ турскитѣ и грѣцкитѣ тютюни. Грѣцитѣ и турцитѣ сега трѣбва да намалятъ своето производство въ много по-голѣмъ размѣръ отъ насъ, тъй като ние го намаляваме значително навреме, следъ голѣмата криза въ 1924 г., следъ грамадната и лоша реколта, когато събра тютюна и на мѣста, където го бива, и на мѣста, където го не бива. Следователно ние имаме всички добри изгледи за нашето тютюнево производство за въ бъдеще. Когато консомацията постоянно намалява почти навсякъде, ние не можемъ да очакваме голѣмо разпространение, но въ всѣки случай нашитѣ стокове сж по-малки и нашитѣ изгледи за бъдещето сж доста добри.

Бихъ желалъ министерството да продължи и разшири производството на расада за населението. Стадалоха се две малки парчета земя за расада въ Южна България съ срѣдства на Земледѣлската банка. Ако държавата нѣма срѣдства, ще трѣбва Земледѣлската банка да направи нови жертви, за да може по този начинъ да се произвежда единъ здравъ расада. Селскитѣ изгледи ли единъ добър примѣръ, възприематъ го лесно. Цѣлта трѣбва да бѣде — въ цѣлата страна държавата да улесни населението съ доброкачественъ расада.

Птицевѣдството и яичарството въ България томе върватъ добре. И тукъ, обаче, има нѣкои спънки. Има, разбира се, голѣма конкуренция въ Европа. На нѣкои мѣста ние изгубваме отъ пласмента, но тѣ сж много малко; на други мѣста завоюваме терени и тѣ сж повече. Прогрессъ е очевиденъ. Не зная дали въ поседнатитѣ три години има друга страна, която да е направила сравнително тактъ прогрессъ, като България. Въ Германия имаме известни спънки, но засега се преодолиха. Улеснени бѣхме отъ болшевикитѣ и нѣмъ благодаримъ крайно. Съ своята стопанска система намалява тѣхния вносъ на яйца въ Германия и на тѣхно мѣсто се настани България. Сега се засява нашата вносъ въ Италия. Имаше въ всѣки случай тукъ-тамъ пунктове, които сж опасни за насъ, и ние ще трѣбва да вземемъ всички мѣрки, за да можемъ да гарантираме развитието на този клонъ отъ народното стопанство. Въ износа на птици ние имаме сжщо така единъ прогрессъ. Ще трѣбва да гарантираме нашия транзитъ презъ Югославия. Въпросътъ е много важенъ, тъй като близо преди една година за прѣвъ път се реши единъ въпросъ отъ важно стопанско значение за България въ областта на българското скотовѣдство — намѣриха се пазари, намѣриха се възможности да изнасяме замразено българско месо въ странство. Изпратихме три вагона, обаче на четвъртия вагонъ Югославия наложи запрещение. Тя не желае да сключи съ насъ ветеринарна конвенция, което е нѣщо много важно и което е нѣщо международно задължение. Тя не ни позволява да превозваме наши вагони съ замразено месо.

Р. Василевъ (д. ст.): Охладено.

Г. Василевъ (д. ст.): Замразено се казва.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Месото не замръзва.

Г. Василевъ (д. сг): Охладено или замразено — както щете го кажете. То е 1—2 градуса надъ или подъ нулата. То не е като замръзналото месо, което се изпраща презъ океана. Експортърите го казватъ замразено.

А. Капитановъ (з): Това не е важно. Въпросътъ е, че не ни даватъ да минемъ отъ тамъ.

Г. Василевъ (д. сг): Не е важна думата. Важно е, че се намърши пласментът и се създаде тукъ производство, обаче Югославия ни възпрепятствува. Въпросътъ е сега, какво трѣбва да правимъ ние като държава. На първо мѣсто ще трѣбва да действуваме въ Бѣлградъ да искаме това разрешение. Всѣки другъ вагонъ, който минава презъ Югославия, е много повече опасенъ, отколкото вагонитѣ съ това студено месо, защото то е въ ледъ и не може да става дума за нѣкаква опасност. Нашата санитарна служба е на нуждната висота. Правителството вече година не е могло да успѣе. Ако не можемъ да успѣемъ направо, трѣбва да се обърнемъ къмъ приятелитѣ на Югославия и къмъ нашитѣ приятели да действуватъ. Но не може по този начинъ да ни се отнема възможността да дишаме икономически. Това е равносилно на задушване.

А. Капитановъ (з): Като спрѣха вагонитѣ, Вие какво направихте?

Г. Василевъ (д. сг): Не спрѣха въ мое време. Азъ създадохъ този износъ. Тѣ спрѣха, когато не бѣхъ на властъ. Това е обща грижа. Азъ искамъ отъ правителството да се интересува по този въпросъ, съвмѣстно да искаме нашето право на транзитъ, което е общо право за цѣлъ свѣтъ. Не може да ни се забранява износътъ на една стока, отъ която нѣма никаква опасност. Тоя е важниятъ въпросъ.

А. Капитановъ (з): Разбирамъ това, но питамъ, какво направихте Вие, като спрѣха вагонитѣ.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ напуснахъ на 15 май, а запрещението излѣзе презъ м. юлий.

А. Капитановъ (з): А следъ туй какво направихте?

Г. Василевъ (д. сг): Следъ това дойде блокътъ ви. Азъ нокамъ отъ правителството да действува и не разбирамъ защо ме прекъсвате. Ето единъ въпросъ, по който трѣбва да бждемъ единодушни. И азъ искамъ да ви съдействувамъ, а Вие ме апострофирате!

П. Попивановъ (з): Това го каза министърътъ по-рано.

Г. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Въ връзка съ това ще кажа нѣколко думи по българското скотовѣдство, не върху неговото минало, а върху изгледитѣ. Какво можемъ да направимъ днесъ? Можемъ ли днесъ да направимъ нѣщо за развитието на скотовѣдството? Азъ мисля, че можемъ; не много, но можемъ. Какво можемъ да направимъ извънъ този износъ на месо въ това охлаждено състояние въ странство? Ако, разбира се, нѣмаме пътъ презъ Югославия, ще търсимъ пътъ по Дунава или по Срѣдиземно море. Но какво можемъ да направимъ съ другото скотовѣдство? Ние сме постигнали единъ резултатъ, имаме едно съкровище — то се казва българско искърско говедо. Но това съкровище само грѣе, не ни топли.

Нѣкой отъ работницитѣ: Българско говедо!

Г. Василевъ (д. сг): Да, българско искърско говедо, което е много по-ценно за насъ, отколкото вие, комунистѣ. То възбужда много по-голямъ интересъ. (Смѣхъ) ворѣдъ мнозинството. Възражения отъ работницитѣ! Отъ него може да има много по-голяма полза, отколкото отъ васъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Тѣ (Сочи работницитѣ) не сѣ българско производство.

Г. Василевъ (д. сг): Пита се: може ли да се възползуваме отъ този създаденъ екземпляръ, отъ тази раса, отъ това хубаво нѣщо, какъ да му намѣримъ пазаръ? Имаме селяни-производители — тѣ научиха занаята. Около Вити има нѣколко села, на които България трѣбва да влѣгне паметници; тѣ извършиха стопански подвигъ, великолепенъ, прекрасенъ. Извършиха го за много години, не при

една партия, при всички партии — успокойте се — по една програма, която започна отъ 1911 г., следователно, и тукъ нѣма защо да споримъ и да се заяждаме. Е добре, какво да направимъ, за да се намѣри пласментъ за тая стока? Не говоря за живия добитѣкъ, който можемъ да пратимъ въ Палестина или въ Гърция, когато ще имаме нова търговска конвенция. Говоря за разплоденъ добитѣкъ и за млѣчни крави. Установено е, че измежду нашитѣ съседи — Югославия, Ромѣния, Унгария, Гърция, Турция — само България е решила правилно своята скотовѣдска проблема. Югославия и днесъ е жертва на системата на вносъ на чуждъ добитѣкъ отъ всевъзможни раси. Унгария изключително съ това се занимава. Въ Ромѣния иматъ една мѣстна раса, която е добре, но която не е много разпространена и която още има нѣкои недостатѣци — не дава достатѣчна млѣчностъ, но иначе е силна. Турция и Гърция нѣматъ това нѣщо. България е единствена пепиниера за тѣзи околни страни. Турцитѣ купуватъ отъ насъ добитѣкъ. Миналата година купиха; сега, поради кризата, купуватъ много по-малко, но обикновено има тѣхни предприемачи, които купуватъ по 100 парчета, по 50 парчета и т. н. За Гърция имаше запрещение да не продаваме. Защо е било туй запрещение, не зная, въ всѣки случай то ми изглежда антистопанско и антисоциално дѣло.

И. Драгойски (д): Запрещението е на сѣщото това основание, на което не се позволява износътъ на прѣчки „Хафузъ-Али“.

Г. Василевъ (д. сг): Точно обратното трѣбва да бжде. Ние имаме интересъ да изнасяме добитѣкъ, защото цената му е много висока и трудътъ на селянина ще се покрива най-добре, ако може да намѣри пазаръ.

В. Мариновъ (д): Следъ като и въ другитѣ страни създадатъ такава раса, нѣма ли да се подбие нашата? Това е въпросътъ.

С. Таковъ (з): Мѣчно се създава такава раса като нашата.

В. Мариновъ (д): Въпросътъ на г. Драгойски бѣше този: ако изнасяме прѣчки „Хафузъ-Али“, нѣма ли нашитѣ съседи да ги присадятъ, да култивиратъ това грозде и да конкуриратъ нашето?

Г. Василевъ (д. сг): У нашитѣ лозарии има едно недоразумение, що се отнася до износа на прѣчкитѣ „Хафузъ-Али“. Преди всичко, всички производители-скотовѣдци въ България желаятъ да продаватъ и никой не е повдигналъ въпроса, който повдигатъ лозаритѣ. Тѣ сѣ подъ влиянието на единъ хипнозъ. Тѣ смѣтатъ, че ако изнасяме прѣчки „Хафузъ-Али“ за Трансилвания, за Добруджа, тамъ ще има сѣщото грозде. Нѣма да го има. Природата не позволява това. Ако това бѣше нѣкакъвъ индустриаленъ фабрикатъ, ние нѣмаше да бждемъ първи съ нашия „Хафузъ-Али“; Америка ще го фабрикува по-добре, Германия — още по-добре. Но нашитѣ лозари се уплашиха, че ако ние продаваме прѣчки въ Ромѣния и Гърция, ще имаме голѣми конкуренти тамъ. Очевидно е, че това не е вѣрно. Само, който не познава елементарни работи, може да се съмнява. Напр., наши ягоди отъ Катунца и унгарски ягоди отиватъ почти едновременно въ Берлинъ; българскитѣ ягоди струватъ 100, унгарскитѣ — 50 — наполовина. Мислите ли, че маджаритѣ сѣ по-малко стопани отъ насъ? Не, но тѣхнитѣ ягоди нѣматъ този вкусъ, нѣматъ този ароматъ, какъвто иматъ нашитѣ. Така е и съ нашето грозде. То отива въ Берлинъ, кждето отива и унгарско грозде. Но нашитѣ лозари смѣтатъ, че сме монополизирали прѣчкитѣ „Хафузъ-Али“. Не е вѣрно. Такива прѣчки има въ Франция, има въ Мала-Азия, отдето сме ги внесли. Не може да се прави стопанска политика съ секрети и съ скриване на главата въ пѣсѣка. Но нашитѣ лозари много настояватъ, тѣ сѣ многочислени, и, за да не имъ се убива куражътъ да произвеждатъ „Хафузъ-Али“, министерството търпи това запрещение за износъ на прѣчки. Въ сѣщностъ ние имаме всички интересъ да улеснимъ и този износъ.

Ние имаме интересъ да увеличимъ износа на сѣкъпъ добитѣкъ, защото друго е да получишъ за глава добитѣкъ 4—5 хиляди лева, а съвсемъ друго е да получишъ 15 или 20 хиляди лева, което е вече много важна цифра за бюджета на единъ селянинъ. Пѣкъ азъ зная, че се сключиха слѣлки за добри екземпляри за 15 и 20 хиляди лева. Следователно, ние трѣбва да имаме като политика да внасяме у нашитѣ съседи разплоденъ добитѣкъ. Раз-

бира се, трябва да ги убедимъ въ това отношение, трябва да се съгласятъ тѣ съ това. Компетентнитѣ фактори лесно се убеждаватъ, и, било при тѣхенъ вносъ у насъ, било при други нѣкои въпроси, които се третираатъ, можемъ да искаме отъ тѣхъ да внесатъ у тѣхъ наши тютюни, този добитѣкъ или други наши произведения. Ако ние откриемъ пазари за продаване на тоя разплоденъ добитѣкъ, мога да ви увѣря, че много наши села ще процъфтятъ въ едно кратко време, че нашитѣ селяни ще бждатъ извънредно много доволни. Сега страданието е отъ липса на пазари.

Нѣма да говоря за зърненитѣ храни. Подробности върху всички зърнени храни ще имате отъ мене на друго мѣсто. Обаче желая да кажа нѣколко думи по другъ единъ параграфъ, който се нарича „плодове и зеленчуци“ — параграфъ на бждещето.

Азъ мисля — и може би ставамъ досаденъ въ Народното събрание, когато го повтарямъ — че най-големото развитие, което българската земя ще отбележи въ бждещитѣ 10 или 20 години, това е развитието на различнитѣ интензивни култури и най-вече въ износа навън отъ България на разни плодове и зеленчуци, прѣсни и консервирани. Тая глава е много обширна, не бихъ желалъ да влизамъ въ подробности. Радвамъ се, че всѣки день мога да констатирамъ, какво Министерството на земледелието и при г. Гичева работи все въ сѣщия духъ, както и азъ бѣхъ починалъ. И отбелязвамъ съ удоволствие грижитѣ, които Министерството на земледелието има въ тая насока. Министерството винаги ще получи подкрепата на Българския Парламентъ въ това направление.

Искамъ да кажа, обаче, нѣколко думи за доматиѣ. (Смѣхъ и ржкоплѣскания отъ мнозинството)

А. Капитановъ (з): Азъ туй чакахъ да чуя! Иначе щѣхъ да си отида! Андѣжъ тукъ си специалистъ, джантъ!

Г. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Онзи день получихъ отъ Парижъ нѣколко французки списания върху тоя въпросъ специално — по плодетѣ и зеленчуцитѣ. Въ всички тѣзи списания вече се говори за България. Бѣхъ щастливъ, че вътре се отбелязва израстването на България като единъ конкурентъ на Франция и на Италия по всевъзможни въпроси отъ тая областъ — плодетѣ и зеленчуцитѣ — било за грозде, било за сливи, било за други работи. Въ тия списания се отбелязва, че, въпрѣки голѣмата свѣтова криза, вносътъ на Италия въ Съединенитѣ щати на разни видове домати сосове расте.

С. Таковъ (з): А! Значи, само за доматиѣтѣ сосове, не за сурови домати.

Г. Василевъ (д. сг): Кой е говорилъ за сурови домати? (Смѣхъ)

С. Таковъ (з): Да се разберемъ. Ние чакаме да ни горвишъ за сурови домати.

А. Капитановъ (з): Ти мълчи! Ти можешъ да говоришъ само за лимонада! (Смѣхъ)

С. Таковъ (з): Не можемъ да се разберемъ. (Смѣхъ)

А. Буковъ (з): Карай, Григоре, тѣ не разбираатъ!

Г. Василевъ (д. сг): Тая цифра за италианския вносъ въ Америка достига близо 1 милиардъ лева.

Пита се сега: качеството на италианскитѣ домати, отъ Неаполъ; напр., и качеството на българскитѣ домати могатъ ли да се сравняватъ или не могатъ? Нѣма съмнение, че качеството на българскитѣ домати е по-добро. Доматитѣ даватъ много възможности за износъ. Най-малкото нѣщо отъ него е износътъ на домати въ сурово състояние, което може за насъ да нѣма значение.

Д. Икономовъ (раб): Доматитѣ ще спасятъ България! (Смѣхъ всрѣдъ работницитѣ)

Г. Василевъ (д. сг): Но доматиѣтѣ трябва да се консервиратъ, доматиѣтѣ трябва да се подготвятъ, бждо като се нарѣжатъ на малки парчета, било като се приготвятъ въ видъ на разни сосове. Тя е една работа, която ще има бждеще. И само тя, които нѣматъ понятие отъ земледѣлане и които действително не искатъ нищо да разбератъ, като г. г. комунистѣтѣ, само тѣ могатъ да се подиграватъ съ тия важни грижи за селското стопанство. Тая работа се започна въ 1930 г., г. Гичевъ я продължи и всички други министри ще я продължатъ — не само той. И селянитѣ, които работятъ земята, сѣ много доволни, но, раз-

бира се, агентитѣ на Москва, които сѣ платени, за да правятъ дивотни, тѣ могатъ да се смѣятъ, тѣ могатъ да се подиграватъ! Има редица други зеленчуци, производството на които може да се засили. Напр., България произвежда много малко цвѣтно зеле. Първата реколта на цвѣтно зеле бѣше нещастна; поради много тежката зима и редъ други условия, реколтата се повреди. Азъ отидохъ при професора, който ръководи фитопатологическата служба, за да ми даде сведения за какво се дължи нещастieto на тази реколта. Установи се, обаче, че нѣма никаква опасностъ за бждещитѣ реколти; напротивъ тази реколта е, както ви казахъ, едно изключение — сезонътъ е билъ извънредно суровъ — но за въ бждеще трябва пакъ да се садятъ цвѣтното зеле, защото нѣма нищо, което да компрометира реколтата. Вземете къстендиалскитѣ сливи, троянскитѣ сливи и други отъ планинскитѣ мѣста, които сливи по-рано не изнасяхме, а сега ги изнасяме съ стотици вагони. Установи се съ документи на институтъ, които ги изследваха по една година, че къстендиалскитѣ сливи сѣ най-добри въ сравнение съ всички други сливи на свѣта. И тамъ имаме прогресъ и можемъ да имаме още по-голямъ прогресъ. Професоритѣ въ нашия агрономически факултетъ намѣриха дѣкарства за нѣкои отъ болеститѣ по дръвчетата и за другитѣ търсятъ, и днесъ можемъ да кажемъ, че имаме голѣми придобивки за нашето стопанство отъ агрономическия факултетъ, отъ занедающия неговата служба по тази частъ. Така е съ гроздето афузъ-али, така е и съ много други плодове и зеленчуци въ България.

Нашата земя има единъ особено климатъ, едно особено положение; тя е една връзка между Азия и Европа. Малко страни въ свѣта могатъ да иматъ почти сѣщото такова качество отъ редица плодове и зеленчуци. Следователно, трябва да си вземемъ бележка отъ това и да се възползуваме отъ богатата, която природата ни дава, за да можемъ да развиемъ това наше производство, въ което нѣмаме почти конкуренти. Ние трябва да развиемъ, специално, консервената индустрия. Тая индустрия въ Америка, въ Германия, въ Чехословакия е една отъ най-важнитѣ индустрии. Тя има особено значение за Съединенитѣ щати, съгласно едно изложение, което получихме още миналата година, а ние имаме само наченки на тая индустрия. Поддържалъ съмъ миналата година и сега повтарямъ, не може и не бива да се дава въ България еднакво настрѣчение на всички индустрии. Това е една глупостъ! Защо? Защото не всѣка индустрия е еднакво полезна за страната, не всѣка индустрия е еднакво необходима, всѣка индустрия не еднакво си служи съ наши сурови материали. Следователно, трябва да има разграничение и градация въ областитѣ и услугитѣ, които държавата дава на индустрията. Индустрията, която трябва да бжде на първо мѣсто настрѣчена въ България, това е, изобило казано, земледѣлската индустрия, а въ нея на първо мѣсто грижата трябва да бжде за консервената индустрия, защото плодетѣ и зеленчуцитѣ не могатъ да траятъ дълго време и да се изнасятъ масово въ голѣми количества и въ дълъгъ периодъ време. Износътъ имъ трае само нѣколко дена, и то пакъ ограничено. Днесъ България изнася ягоди съ аеропланъ — това, което не бѣше възможно преди две години. Отъ миналата година се започнаха и започна омитѣтъ. Това не дава много милиони, но въ всички такива разрешения е бждещето. Съ десетици и стотици такива параграфи ще издигнемъ българското село и българската земя. Другото сѣ общи и празни приказки. Другото е кръвъ и революция, другото е бунтъ на г. г. комунистѣтѣ. И тѣ чакатъ зло, и тѣ чакатъ мизерия, за да могатъ да подготвятъ своето кърваво дѣло.

Нѣкой отъ работницитѣ: А вашиятъ 9 юний какво бѣше?

Г. Костовъ (раб): Тогава не се лѣвеше доматиѣ съсъ, а кърви.

М. Станевъ (раб): Желаете ли да кажете нѣщо за рѣпата?

С. Таковъ (з): Рѣпата е за тебе — мезе за мастика.

М. Станевъ (раб): Ти си я взелъ.

Г. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Нѣма да се спрамъ много на другитѣ наши култури, на фуражнитѣ растения, на маслодайнитѣ, влакнодайнитѣ и други растения. Вие знаете, че Министерството на земледѣлането днесъ има една тенденция да ги настрѣди, да ги разшири. Миналата година се даде известна подкрепа за тѣзи култури. Тая година се прибавятъ нови настрѣчения, нова подкрепа. Всичко това е много отраднo.

За памука специално азъ бихъ желалъ да повтора това, което и по-рано съмъ казвалъ, което сигурно г. министърътъ го знае и за което трѣбва да се държи постоянно смѣтка. По моему скромно убеждение, за да може да стане сериозно разширение на културата на памука, необходимо е да се намѣси Земледѣлската банка. Въ каква смисълъ? Фабрикантите казватъ — и днесъ го казватъ: „Ние не можемъ да се разправяме съ едно голѣмо число производители на памукъ“.

Министъръ Д. Гичевъ: Уреденъ е този въпросъ съ Съюза на популярните банки и Общия съюзъ на кооперациите. Тѣ ще бждатъ представители.

Г. Василевъ (д. сг): Нѣмамъ нищо противъ да бжде и Общиятъ съюзъ на кооперациите. За Съюза на популярните банки по-малко разбирамъ какво търси. Излагамъ мое мнение, което нека се запомни, и ще видимъ резултата за въ бждеще. Ако не върви това по тоя начинъ, ще трѣбва да върви по другия начинъ. Мое мнение, следъ изучаване на въпроса, бѣше винаги, че Земледѣлската банка се явява като единъ естественъ, най-добъръ посрѣдникъ между производителя и този, който ще купува произведеното му. Защо, напримеръ, да не си послужимъ точно съ примѣра за памкулитъ? Ето едно полезно дѣло, което направи Земледѣлската банка. Земледѣлците даватъ своите памкули въ склада; ще дадатъ и своя памукъ въ склада. Банката е единъ сигуренъ посрѣдникъ, благороденъ, порядъченъ, държавенъ органъ и който има практика. Тя нѣма да подяжда селянина, защото е неговъ сигуренъ закрильникъ. Банката има пълна възможностъ, безъ подозрителни лица, да следи ценитъ въ странство и по тоя начинъ тя ще запази интереса на селянина. Фабрикантите казватъ, че ценитъ на памука въ Манчестеръ сѣ таква и таква, но банката ще ги контролира. Азъ ви казахъ, че нѣмамъ нищо противъ Общия съюзъ на кооперациите. Но г. Стефановъ ми се сърдѣше защо не съмъ доволенъ, че е пратилъ д-ръ Балевъ да продава розово масло. Казахъ му: защото Алеко ще излѣзе отъ гроба и ще напише нѣщо много по-страшно отъ „Бай Ганю“. Защото това е вредно, това е единъ опасенъ начинъ на действие. Това е все едно да никаме лица за една деликатна търговия, отъ която тѣ хаберъ нѣматъ. Заради туй, ако азъ предпочитамъ Земледѣлската банка да бжде посрѣдникъ, то не е по други съображения, а по съображения да бждеме гарантирани въ работата, въ качеството, въ подготовката и да нѣмаме подозрения. А другото може да е добро, може да послужи, но евентуално може да създаде и неприяности.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Г. Василевъ! Може да отиде въ странство и много компетентенъ човѣкъ, и ако не намѣри предварително подготвена срѣда, пакъ нѣма нищо да свърши. Съгласенъ съмъ, че едно лице, което не е компетентно, нѣма да свърши работа, но може и компетентно да е и пакъ да не свърши.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ ви казвамъ, че полицията отъ Парижъ го наблюдава, а тѣ го пращатъ да продава розово масло. Азъ имъ писахъ лично повѣрително писмо, не съмъ правилъ шумъ, а тѣ го пращатъ да продава розово масло.

Следователно, за памука азъ смѣтамъ, че най-добре е да бжде посрѣдникъ Земледѣлската банка. Ако другото върви, добре, нѣма защо да се формализираме — министърътъ има възможностъ да направи своята контрола — но ако не върви, посочениятъ отъ мене пътъ е най-краткъ, най-ясенъ и, така да се каже, е единъ царски пътъ, установенъ вече при много случаи, за да нѣма никакви колебания.

Мога да изоставя въпроса за горитъ и лова. Иматъ какво да кажа и по него, но при другъ случай ще се разберемъ.

Искамъ да кажа само нѣколко думи за напояването и пресушаването.

И. Драгойски (д): Само Самоковъ нѣма да потопяватъ! Тамъ изовиръ нѣма да правите!

Г. Василевъ (д. сг): Имате търпение. — Г. г. народни представители! Презъ осемгодишното управление на Споровора ние водихме преговори — и при режима на г. Цанковъ, и при управлението на г. Ляпчевъ — съ нѣколко голѣми киди за напояването на Южна България. Преговоритъ, обаче, и при двата режима не дойдоха до резултати. Защо не дойдоха до резултата? Азъ вземахъ мажко участие, когато управляваше г. Цанковъ, повече, разбира

се, когато стана министъръ-председателъ г. Ляпчевъ. Не стана разбирателство, защото условията, които предлагаше американската компания „Юленъ компани“, се намѣриха доста тежки, надминаваха мѣрката, която можеше да се приеме. Тая компания работи въ Гърция и въ нѣкои други държави. Въ Гърция достави вода на Атина. Друга една американска компания изпълнява пресушаването на блатата и канализирането на Струма, както и направата на нѣкои други съоръжения отъ този характеръ. Ние презъ тия 8 години не успѣхме да намѣримъ едно разрешение на тоя въпросъ: днесъ, въ този моментъ, никой нари нѣма да ви даде, не по други съображения, но защото пари сега не се даватъ. Ще се види какво ще стане съ репарациите, ще се чака есента, може да се промѣни конюнктурата и догодина да може да се направи това, което сега не може да се направи. Разбира се, проектътъ за потопяването на Самоковъ е една фантазия. Иматъ мнението на нѣколко инженери германци, белгийци, французи, англичани, швейцарци — всички до единъ смѣтатъ проекта за потопяването на Самоковъ за единъ фантастиченъ, психопатиченъ проектъ, нѣщо нездраво, съвсемъ несериозно, необмислено и глупаво. Никогъ сериозно не е ставало дума да се прилага въ изпълнение този проектъ. Касае се за други проекти — да се използватъ водитъ на Мжтивиръ, Тополинца въ връзка съ Вѣжа, за електричество и напояване на земитъ по лѣвния брѣгъ на Марица, което ще създаде отъ Южна България нѣщо ценно, нѣщо извънредно хубаво. Но сега не желая да ви отнемамъ времето и да ви занимавамъ съ този въпросъ, защото не е на дневенъ редъ за разрешение. Азъ съмъ партизанитъ при първа възможностъ, когато правителството ще намѣри пари въ странство, да склучи единъ заемъ — да не помисляте, че е нѣкаква специална слабостъ; при моитъ наблюдения азъ съмъ дошълъ до това заключение — между Земледѣлската банка и нѣкоя чужда банкерска група. Земледѣлската банка ще намѣри по-лесно кредитъ отъ държавата.

А. Капитановъ (з): Да я заложимъ и нея. Както уредихме Народната банка, да уредимъ и нея. Да я отстъпимъ на нѣкого.

Г. Василевъ (д. сг): Земледѣлската банка ще получи по-лесно пари и тя ще бжде посрѣдникътъ между банкера и населението, което ще бжде облагодетелствувано отъ напояването. Подъ нейния контролъ ще се направи изразходването на паритъ за напоявателитъ работи, тя ще бжде органътъ, който ще събира съответните такси, за да може да се гарантира изплащането на зема. Ако бжде само държавата и чуждиятъ банкеръ, безъ Земледѣлската банка, споредъ менъ ще получимъ пари на много по-тежки условия, изобщо по-малко ще ни дадатъ пари, а отъ друга страна, и при прилагането на проекта ще има повече възможностъ за грѣшки.

А. Буковъ (з): Има ли нѣкое проучване отъ ваше време?

Г. Василевъ (д. сг): Проучванията сѣ готови.

А. Буковъ (з): Какво ви е мнението за Мжтивиръ?

Г. Василевъ (д. сг): Азъ сподѣлямъ мнението на началника на водното отдѣление въ мое време. И сега сж-циятъ е началникъ, единъ сериозенъ човѣкъ, г. Зелковъ, който не е партизанитъ и добре си гледа работата. Но ние имаме много, макаръ малки, обекти за изпълнение по напояването. Да ви посоча само единъ примѣръ. Въ най-южната частъ на нашето отечество, при Св. Врачъ, има две-три села, които иматъ много хубава вода, земята е много богата, но трѣбва да се напоя; пѣлото предприятие възлиза на 20 милиона лева. По проучвания на нашитъ инженери, това предприятие е много рентабилно, много доходно и лесно изпълнимо. Но вие знаете, че селянитъ и тамъ сега нѣматъ срѣдства и не могатъ да събератъ пари. Какъ ще стане това нѣщо? Или нищо не трѣбва да правимъ, или ще трѣбва да работимъ. Трѣбва да се намѣрятъ 20 милиона лева.

М. Димитровъ (з): Възстановителниятъ заемъ нали ви даде пари?

Г. Василевъ (д. сг): Държавниятъ бюджетъ не може да ги даде. И въ този случай азъ смѣтамъ, че Земледѣлската банка може единствено да ни помогне. Тя може да даде кредитъ подъ форма на мелiorативенъ кредитъ, най-съвършениятъ кредитъ въ земледѣлската областъ, като контролира изпълнението на това водно предприятие. То

ще се реализира за две години и няма съмнение, че банката ще има пълна възможност да си вземе паритѣ. Тукъ не се касае за подарѣкъ, а за заемъ срещу много скѣпа земя, която ще бѣде напоена, стопанитѣ ще могат да получат голѣми доходи, и ако една частица само отъ тѣхъ сѣ нередовни и има страхъ, че може банката да пострада, азъ съмъ готовъ да се изработи една строга формула въ духа на това, което става въ фашистка Италия, въ смисълъ, ако нѣкой селянинъ не иска да си плати таксата, макаръ да има само петъ декара, да му се отнематъ и дадатъ на другъ селянинъ, който ще плати таксата. Защото при едно такова предприятие не може да важи индивидуализмътъ и отдѣлната воля. Не може цѣлото предприятие, което интересува 200 селяни, да зависи отъ 5 или 20 души, които не плащатъ. Този, който плаща, ще си напони земята и ще получи доходъ. Той ще може да плати таксата отъ 80 или 100 л. на декаръ за напояване, ако не иска да му се отнеме земята. Въ всѣки случай, ето единъ проектъ за осъществяване.

Министъръ Д. Гичевъ: По-хубаво това да бѣде, отколкото да се дадатъ пари на Бончевъ за пресушаване на Вардимското блато, който ги хвърли тамъ и нищо не излѣзе.

А. Буковъ (з): Какъ нищо? Сѣ е разбралъ нѣщо.

Г. Василевъ (д. сг): Искамъ да се изучи въпросътъ скоро и да се възложи на банката въ 2 години да даде по 10 милиона лева, за да се направи нѣщо стопански смислено и доходно, което да се сочи като примѣръ въ България.

Министъръ Д. Гичевъ: Първо ще направимъ въ Видинъ дигата, пѣкъ тогава.

Г. Василевъ (д. сг): Разбира се и въ Видинъ е необходимо.

Министъръ Д. Гичевъ: 50 хиляди декара трѣбва да се спасятъ.

Г. Василевъ (д. сг): Съвършено вѣрно. Напълно съмъ съгласенъ. 20 милиона лева е загубата за една година.

И. Драгойски (д): А колко пари трѣбватъ?

Министъръ Д. Гичевъ: Съ 10 милиона лева ще се свърши.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ ви соча като примѣръ този обектъ. Има и други обекти въ България. Да оставимъ по-голѣмитѣ обекти за по-благоприятно време; сега да се обмислятъ по-сериозно по-малкитѣ обекти, които сѣ реализиратъ, да ги осъществимъ съ малко срѣдства, съ които можемъ да разполагаме.

Още една последна точка. Приказва се много — слава Богу — за така нареченитѣ пазари за нашитѣ произведения. Ако човѣкъ проследи старитѣ речи до следъ войната, до 1918/1919 г., до Оббовъ, ще види, че въ Народното събрание няма нито дума, нито помисълъ, че трѣбва да се търсятъ пазари за нашитѣ произведения. Защо ще търсимъ пазари? Имаме си пшеница, имаме Варненското пристанище, имаме параходи — кой ще търси пазари! Отъ 1919/1920 г. започва вече да се говори за търсене на пазари. Това днесъ е най-мѣжната задача. Поради много ненормални условия, които сѣ натрупали въ днешния моментъ, не е възможно, за съжаление, нито на правителството, нито на цѣлия народъ така, съ магическа прѣчка, да намѣри пазари, а ще трѣбва апостолски и скромно за всички наши култури, една по една, и съ огледъ на всички условия, въ които ние работимъ и съ които нашитѣ съседи и нашитѣ конкуренти работятъ, да заработимъ и ние, за да осигуримъ пласмента на нашитѣ стоки.

Пакъ като единъ примѣръ, не като правило, ще ви посоча, по моето скромно мнение, къмъ какво трѣбва да се стремимъ при рапицата. Рапицата е единъ много известенъ артикулъ. Производството вече знаемъ какъ става. Борбата срещу болеститѣ е известна, ще се взематъ мѣрки и ще се води борбата. Въпросътъ е за пласмента. Слава Богу, рапицата до сега се е пласирала. Явява се единъ въпросъ: понеже купувачитѣ на рапицата не сѣ многобройни, тѣ сѣ вече нѣколко фирми, и наши трайни купувачи, постоянни купувачи, не е ли възможно да бѣде

постигнато споразумение съ тѣхъ; та единъ видъ да имъ произведеме рапица по порѣчка? Има фирми, които не могат да възприематъ това, но може-би ще има фирми, които могат да го възприематъ. Кои фирми могат да го възприематъ? — Които сѣ много солидни, които си иматъ осигурена работа, които вече сѣ добре запознати съ нашитѣ произведения.

Министъръ Д. Гичевъ: Ами като измръзне реколтата, като презъ тази година?

Г. Василевъ (д. сг): Като измръзне, като презъ тази година, няма да я доставимъ. То е въпросъ на договоръ, на споразумение.

Председателстваващъ Н. Захариевъ: Свършватъ ли, г. Василевъ?

Г. Василевъ (д. сг): Желателно е по този въпросъ и по други подобни въпроси да се търси едно задоволително разрешение въ смисълъ, доколкото е възможно, било предварително, било въ течение на самото производство, да бѣде осигуренъ пласментътъ. Ние, следователно, ще трѣбва да възприемемъ метода да търсимъ ясни разрешения за всѣка култура, за всѣко произведение отдѣлно. Задачата на Министерството на земледѣлието трѣбва да бѣде да се намѣри едно разрешение, като се започне отъ началото, отъ семето и се свърши съ пласмента. Всичкитѣ грижи по една култура да бѣдатъ въ единъ планъ и въ хармония, подредени, за да се реши задачата изцѣло. Не е достатъчно да кажешъ: имамъ стока. Трѣбва да я продадешъ. Не стига да кажешъ: има пазаръ, ако нѣмашъ добра стока. И контролътъ на стоката, и подготовката на стоката, и нейниятъ пласментъ — всичко е свързано. По този начинъ грижата на Министерството на земледѣлието е и ще бѣде да запази интереситѣ на народа отъ начало до край, отъ семето до продажбата.

Азъ пожелавамъ, въпрѣки скромнитѣ му цифри, бюджетътъ на Министерството на земледѣлието да даде резултати за нашъ селянинъ. Но безспорно е, че докато свѣтовната криза въ нейната цѣлостъ не се смекчи, докато нѣкои по-голѣми въпроси не се разрешатъ, ние ще се намираме въ много трудно положение. Касае се, г. г. народни представители, да издържимъ. Вѣрно е, че ние сме по-добре, повече или по-малко, отъ нѣкои други страни, но това не може да ни успокоява. Касае се да издържимъ при пълното съзнание, че всѣки другъ пѣтъ, пѣтъ на нелегалностъ, пѣтъ на дерайлиране, пѣтъ на бунтъ, на революция, както искатъ комунистѣ, е пѣтъ за насъ най-опасенъ и фаталенъ. Всѣки другъ народъ въ Европа може да бѣде по-спокоенъ по отношение на своето бъдеще, когато се касае до тѣзи опасности, обаче българскиятъ народъ има всичкото основание да бѣде благоразуменъ, да бѣде предпазливъ, да си запази и границата, да си запази и земята. Земята ни е най-хубавото нѣщо, което имаме, най-скѣпното, което България има, земята ни е рѣдка земя — няма такава въ свѣта по разнообразие, по богатство, по възможности.

С. Таковъ (з): Я питай Атанасъ Буровъ да каже каква е земята.

Г. Василевъ (д. сг): Следователно, такава една прекрасна земя, заедно съ нашата независимостъ, нека я запазимъ най-грижливо. Ще дойдатъ по-добри времена и азъ съмъ убеденъ, че българскиятъ селянинъ ще бѣде първиятъ между своитѣ съседи, който и по-рано, и по-лесно ще превъзмогне кризата, но, разбира се, както казахъ отначалото, ние трѣбва да бѣдемъ сплотени въ грижата да му помогнемъ. Нека да има съревнувание въ това, кой предлага по-хубаво, но няма нужда отъ борби, да съборимъ онова, което нѣкой е градилъ, или да бѣдемъ заслѣпени партизани, които не могат да кажатъ добра дума за своя противникъ. Има други теми за кавги, има други теми за раздори, има поводи за разцепване, има много земледѣлски знамена, има много сговористски. Нека по тоя въпросъ, за нашата свещена земя, да бѣдемъ обединени. (Ржкоплѣскания отъ нѣкои сговористи)

И. Драгойски (д): Ще гласуватъ ли за бюджета?

Г. Василевъ (д. сг): Ще го гласувамъ съ най-голѣмо удоволствие.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Има думата г. министърът на земледелието и държавните имоти.

Министъръ Д. Гичевъ: Моля да вдигнемъ сега заседанието и утре да имаме заседание съ дневенъ редъ, който ще ви бъде прочетенъ отъ г. председателя.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Дневниятъ редъ за утрешното заседание ще бъде следниятъ:

1. Трето четене законопроекта за урегулиране цената на розовия цвятъ;

2. Одобрение предложението за освобождаване достатъчната на гербовитъ марки отъ гербовъ налогъ и др.

По-нататъкъ ще следва днешниятъ дневенъ редъ.

Който приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Следното заседание ще бъде утре, въ 4 ч. следъ платна.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 22 ч. 5 м.)

Подпредседателъ: Н. ЗАХАРИЕВЪ

Секретаръ: Д. ТОТЕВЪ

Началникъ на Стенографското отделение: Д. АНТОНОВЪ